

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Badanie własności magnetycznych wybranych związków międzymetalicznych typu $Gd_{1-x}Y_xTM$ ($T=Ni, Pd$; $M=In, Sn$)

Author: Magdalena Wicher

Citation style: Wicher Magdalena. (2013). Badanie własności magnetycznych wybranych związków międzymetalicznych typu $Gd_{1-x}Y_xTM$ ($T=Ni, Pd$; $M=In, Sn$). Praca doktorska. Katowice : Uniwersytet Śląski

© Korzystanie z tego materiału jest możliwe zgodnie z właściwymi przepisami o dozwolonym użytku lub o innych wyjątkach przewidzianych w przepisach prawa, a korzystanie w szerszym zakresie wymaga uzyskania zgody uprawnionego.

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

UNIWERSYTET ŚLĄSKI W KATOWICACH

MAGDALENA WICHER

**BADANIE WŁASNOŚCI MAGNETYCZNYCH
WYBRANYCH ZWIĄZKÓW MIĘDZYMETALICZNYCH
TYPU $Gd_{1-x}Y_xTM$ ($T=Ni, Pd$; $M=In, Sn$)**

Rozprawa doktorska wykonana pod kierunkiem:

Dr hab. Krystyny Mateji-Kaczmarskiej

Katowice 2013

*Rozprawa doktorska została wykonana w Zakładzie Fizyki Ciała Stałego Instytutu
Fizyki im. Augusta Chelkowskiego*

Dv BG 3354

Podziękowania

Pragnę podziękować Pani **Prof. dr hab. Krystynie Mateji-Kaczmarskiej** za umożliwienie realizacji pracy, okazaną pomoc, życzliwość i cenne uwagi podczas pisania rozprawy,

Pani **Prof. dr hab. Alicji Ratusznej** za okazaną życzliwość, pomoc i cenne wskazówki na wszystkich etapach pisania rozprawy,

Panu **dr Arturowi Chrobakowi** za pomoc w realizacji pomiarów na magnetometrze SQUID i okazaną życzliwość,

Pani dr Joannie Klimontko i Panu Markowi Pawlikowi za pomoc podczas pomiarów i analiz struktury krystalicznej oraz życzliwość,

Pani **dr Monice Oboz; dr Agnieszce Szurko; dr Magdalenie Szubce, dr Katarzynie Balin; dr Annie Bajorek; dr Marzenie Kwiecień; dr Markowi Kulpie; dr Jerzemu Kubackiemu; dr Jerzemu Gorausowi, dr Agacie Walencik i dr Annie Pasewicz-Sokół** za wsparcie, życzliwość, koleżeństwo i cenne wskazówki oraz wszystkim **Pracownikom i Doktorantom Zakładu Fizyki Ciała Stałego** Instytutu Fizyki za wsparcie, uśmiech i pomoc podczas całej mojej „naukowej wędrówki”.

Serdeczne podziękowania pragnę również złożyć **Rodzicom** bez których ogromnego wsparcia napisanie tej pracy nie byłoby możliwe.

SPIS TREŚCI

Wstęp	1
Cele pracy	4

WSTĘP TEORETYCZNY

Rozdział 1

Własności metali ziem rzadkich oraz ich związków

1.1 Metale ziem rzadkich.....	5
1.2 Oddziaływania pomiędzy pierwiastkami ziem rzadkich R-R.....	6
1.3 Oddziaływania pomiędzy metalami przejściowymi T-T.....	9
1.4 Oddziaływanie pierwiastków ziem rzadkich R z metalami przejściowymi T.....	11
1.5 Własności związków międzymetalicznych GdTM (T=Ni,Pd;M=Sn,In).....	12

Rozdział 2

Podstawy elektronowego rezonansu spinowego (ESR)

2.1 Klasyczny obraz rezonansu spinowego.....	17
2.2 Kwantowy obraz rezonansu spinowego.....	19

Rozdział 3

Elektronowy rezonans spinowy (ESR) na zlokalizowanych momentach magnetycznych w metalach

3.1 Modele opisujące zjawisko ESR na zlokalizowanych momentach magnetycznych w metalach.....	26
--	----

BADANIA EKSPERYMENTALNE

Rozdział 4

Techniki eksperymentalne

4.1 Technologia otrzymywania badanych związków.....	31
4.2 Wyznaczenie struktury krystalicznej metodą dyfrakcji rentgenowskiej.....	33
4.3 Pomiary własności magnetycznych z zastosowaniem magnetometru SQUID.....	34
4.4 Badanie metodą elektronowego rezonansu spinowego (ESR).....	35

Rozdział 5

Charakterystyka związków $Gd_{1-x}Y_xTM$ ($T=Ni, Pd; M=Sn$)

5.1 Struktura krystaliczna związków szeregów $Gd_{1-x}Y_xTM$ ($T=Ni, Pd; M=Sn$).....	38
5.2. Badanie własności magnetycznych związków $GdNiSn$ oraz $Gd_{0.1}Y_{0.9}NiSn$	45
5.3 Badanie mikroskopowych własności szeregu $Gd_{1-x}Y_xNiSn$ metodą ESR.....	48
5.4 Analiza własności magnetycznych związków szeregu $Gd_{1-x}Y_xPdSn$	54
5.5 Badanie własności magnetycznych metodą elektronowego rezonansu spinowego (ESR) szeregu $Gd_{1-x}Y_xPdSn$	66
5.6 Podsumowanie i dyskusja uzyskanych wyników eksperymentalnych dla szeregów $Gd_{1-x}Y_xNiSn$ i $Gd_{1-x}Y_xPdSn$	71

Rozdział 6

Charakterystyka związków $Gd_{1-x}Y_xTM$ ($T=Ni,Pd$; $M=In$)

6.1 Struktura krystaliczna związków szeregów $Gd_{1-x}Y_xTM$ ($T=Ni,Pd$; $M=In$).....	73
6.2 Analiza własności magnetycznych związków szeregu $Gd_{1-x}Y_xNiIn$	79
6.3 Badanie własności magnetycznych związków szeregu $Gd_{1-x}Y_xPdIn$	90
6.4 Badanie własności magnetycznych związków szeregów $Gd_{1-x}Y_xNiIn$ i $Gd_{1-x}Y_xPdIn$ metodą elektronowego rezonansu spinowego (ESR)	100
6.5 Podsumowanie i dyskusja wyników eksperymentalnych dla szeregów $Gd_{1-x}Y_xNiIn$ i $Gd_{1-x}Y_xPdIn$	104

Rozdział 7

Podsumowanie i dyskusja uzyskanych wyników dla szeregów $Gd_{1-x}Y_xTM$

($T=Ni,Pd$; $M=Sn,In$).....	106
--------------------------------	-----

Wnioski.....	122
--------------	-----

Bibliografia

Spis tabel i rysunków

Wstęp

Związki międzymetaliczne ziem rzadkich z uwagi na interesujące własności magnetyczne stały się w ciągu ostatnich lat przedmiotem wielu badań.

Paramagnetyzm metali ziem rzadkich jest niemalże całkowicie uwarunkowany elektronami $4f$, leżącymi głęboko wewnątrz atomów. Elektrony przewodnictwa (CE) wywierają nieznaczny wpływ na podatność magnetyczną.

Dla elektronów $4f$ oddziaływanie L-S jest silniejsze od innych oddziaływań (np. z polem krystalicznym). Jony RE w metalu wykazują dobrze zlokalizowane momenty magnetyczne, zbliżone do momentów jonów swobodnych i są zwykle trójwartościowe (z wyjątkiem Ce, Eu, Yb). Funkcje falowe w związkach międzymetalicznych nie pokrywają się i zachowują swój zlokalizowany charakter, co uniemożliwia silną bezpośrednią wymianę $4f-4f$, która wyjaśniłaby np. wysokie temperatury przejścia dla Gd ($T_c=300K$). Natomiast możliwe jest pośrednie oddziaływanie wymienne poprzez elektrony przewodnictwa – oddziaływanie RKKY mające oscylujący, dalekozasięgowy charakter. Teoria RKKY jest najczęściej stosowana do opisu magnetycznych własności ziem rzadkich i stopów RE-B, gdzie B jest metalem niemagnetycznym. Dla rozcieńczonych stopów i związków metalicznych typu $3d$ nakrywanie się funkcji falowych d pozwala mówić o bezpośredniej wymianie $d-d$, jednakowoż nie wyjaśnia to obserwowanych wielkości temperatury Curie czy temperatury Neëla.

Interesujące własności trójwartościowego jonu gadolinu (Gd^{3+}) sprawiły, że związki międzymetaliczne z gadolinem stały się obiektem wszechstronnych badań. Ten szczególny, paramagnetyczny, trójwartościowy jon znajduje się w stanie S. Posiada do połowy zapełnioną powłokę $4f$ i jego stan podstawowy to $^6S_{7/2}$, a wartość $L=0$.

W niniejszej pracy, jako związki wyjściowe wybrano: GdNiSn, YNiSn, GdPd-Sn oraz GdNiIn i GdPdIn, przebadane wcześniej między innymi przez [1],[2],[3].

Posłużyły one jako baza do utworzenia czterech nowych szeregów związków o różnych koncentracjach jonów Gd^{3+} . Nowe związki tworzone z wyjściowych, poprzez podstawianie gadolinu itrem i jednocześnie tworząc związki, w których zamiast niklu zastosowano pallad, a zamiast cyny –ind.

Stopy RTSn [(R - ziemia rzadka, T - metal przejściowy)] wykazują różnorodne własności magnetyczne i strukturalne. Większość z tych związków jest antyferromagnetyczna w niskich temperaturach [1]. Magnetyczne własności i struktura krystaliczna dla związków GdNiSn oraz YNiSn zostały dosyć dobrze przebadane i opisane w literaturze przedmiotu. Związki szeregu $Gd_{1-x}Y_xTSn$ ($T = Ni, Pd$) dotąd przebadane krystalizowały w strukturze rombowej $TiNiSi$, w grupie przestrzennej $Pnma$ [1]. Dla związków YNiSn i GdNiSn przeprowadzono również badania własności magnetycznych na podstawie których wykazano, że YNiSn jest paramagnetykiem Pauliego, a związek GdNiSn antyferromagnetykiem z temperaturą przejścia magnetycznego $T_N \sim 11$ K oraz momentem nasycenia $\mu_{sat} \sim 7\mu_B$ [2].

Dla związku GdPdSn, podobnie jak dla związków z Ni, struktura krystaliczna i własności magnetyczne zostały przebadane i uwzględnione w literaturze przedmiotu. Na podstawie badań struktury krystalicznej wyznaczono parametry sieci dla GdPdSn [4],[5], a wykonane pomiary magnetyczne wykazały, że związek jest antyferromagnetykiem z temperaturą przejścia magnetycznego $T_N \sim 15$ K [6]. Do tej pory nie znaleziono podobnych badań dla związku, w którym za ziemię rzadką Gd wstawiano by niemagnetyczny pierwiastek itru (Y).

Ze względu na interesujące własności stopów z pierwiastkiem Gd^{3+} ($^8S_{7/2}$), dla związków GdNiSn i GdPdSn przeprowadzono pomiary magnetyczne metodą elektro-nowego rezonansu magnetycznego (ESR) w zakresie temperatur 90-300 K w paśmie X [5]. W obszarze paramagnetycznym dla związków GdTM ($T = Ni, Pd$; $M = Sn$) czynnik g był zależny od temperatury i szerokości linii rezonansowej DH . Szerokość linii rezonansowej dla GdNiSn i GdPdSn rosła liniowo wraz z temperaturą, natomiast nachylenie linii rezonansowej Korringa było małe i zależne od metalu T.

Takie zachowanie powyższych wartości może być uwarunkowane występowaniem silnego efektu „wąskiego gardła” (bottleneck effect) ESR dla zlokalizowanych momentów Gd^{3+} w metalach. Efekt „wąskiego gardła” oraz ESR na zlokalizowanych momentach magnetycznych w metalach omówiony zostanie bliżej w rozdziale 3.

Rozprawa składa się z siedmiu rozdziałów poprzedzonych krótkim wstępem i sprecyzowanymi celami pracy. W rozdziale pierwszym opisano własności metali ziem rzadkich oraz ich związków, uwzględniając oddziaływania pomiędzy: pierwiastkami ziem rzadkich (R-R), metalami przejściowymi (T-T) oraz

oddziaływania pomiędzy ziemiami rzadkimi z metalami przejściowymi (R-T). W tym rozdziale na podstawie literatury omówiono również własności związków międzymetalicznych GdTM i YTM ($T=\text{Ni, Pd; M}=\text{Sn, In}$).

Zjawisko rezonansu spinowego (ESR) oraz ESR na zlokalizowanych momentach magnetycznych w metalach przedstawiono kolejno w rozdziałach drugim i trzecim. W rozdziale trzecim szerzej omówiono *efekt wąskiego gardła*.

Rozdział czwarty opisuje techniki eksperymentalne jakimi się posługiwano podczas badań związków GdTM i YTM, a mianowicie: wyznaczenie parametrów struktury krystalicznej (XRD - *X-ray diffraction*) za pomocą rentgenowskiego dyfraktometru proszkowego (firmy Siemens D-5000), pomiary własności magnetycznych z zastosowaniem magnetometru SQUID (firmy Quantum Design MPMS XL-7) oraz technikę elektronowego rezonansu spinowego (ESR).

Rozdziały piąty i szósty omawiają szczegółowo wyniki badań dla wybranych związków szeregów: $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{NiSn}$ i $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{PdSn}$ oraz $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{NiIn}$ i $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{PdIn}$.

Wybór takich metod badawczych miał na celu pokazanie korelacji pomiędzy strukturą krystaliczną, a uporządkowaniem magnetycznym.

Uzyskane wyniki jednostkowych, szczegółowych eksperymentów zebrano i poddano usystematyzowaniu oraz ich ocenie w rozdziale siódmym- podsumowaniu i dyskusji uzyskanych wyników, po którym zamieszczono wnioski.

Rozdział 1

Własności metali ziem rzadkich oraz ich związków

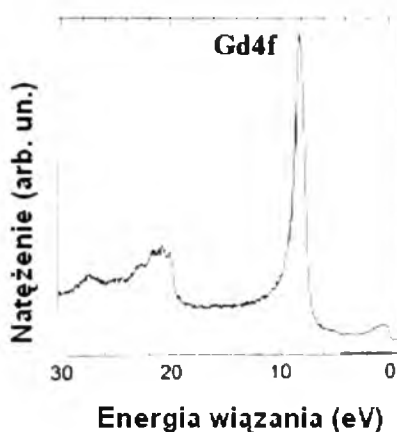
1.1 Metale ziem rzadkich

Jony grup ziem rzadkich (RE) (od La=57 do Lu=71) charakteryzują się częściowo wypełnioną powłoką $4f$ położoną głęboko wewnątrz jonu i ekranowaną przez powłoki $5s^2 5p^6$ od oddziaływań z sąsiednimi jonami. Dla elektronów $4f$ oddziaływanie L-S jest silniejsze od innych oddziaływań (np. z polem krystalicznym). Efektywny moment magnetyczny swobodnego jonu jest dany przez $g\mu_B\sqrt{J(J+1)}$ i obserwowane dla jonów ziem rzadkich w ciele stałym wartości momentu magnetycznego nie różnią się zasadniczo od wartości dla jonu swobodnego. Jony RE w metalu również wykazują dobrze zlokalizowane momenty magnetyczne zbliżone do momentów jonów swobodnych. Swobodne jony ziem rzadkich są zwykle trójwartościowe (z wyjątkiem Ce, Eu, Yb).

Trójwartościowy jon gadolinu (Gd^{3+}) szczególny trójwartościowy jon znajduje się w stanie S. Posiada do połowy wypełnioną powłokę $4f$ i jego stan podstawowy to ${}^6S_{7/2}$. Magnetyzm tego pierwiastka oraz jego związków określony jest przez zlokalizowany, wysokospinowy moment na powłoce $4f$ i pośrednie oddziaływanie pomiędzy zlokalizowanymi momentami (za pośrednictwem elektronów przewodnictwa). Funkcje falowe w związkach międzymetalicznych nakrywają się i zachowują swój zlokalizowany charakter, co uniemożliwia silną bezpośrednią wymianę $4f-4f$, która wyjaśniłaby np. wysokie temperatury przejścia dla Gd ($T_c=300K$). Możliwe jest natomiast pośrednie oddziaływanie wymienne poprzez elektrony przewodnictwa – oddziaływanie RKKY mające oscylujący dalekozasięgowy charakter, które zostało dokładniej omówione w podrozdziale 1.1. Dla rozcieńczonych stopów i związków metalicznych typu $3d$ nakrywanie się funkcji falowych d pozwala mówić o bezpośredniej wymianie $d-d$, ale to jednakowoż nie wyjaśnia obserwowanych wielkości temperatur Curie czy Neila [13].

W oddziaływaniach magnetycznych ziem rzadkich istotną rolę odgrywają elektrony $5d$. Uczestniczą one w pośredniej wymianie pomiędzy zlokalizowanymi momentami magnetycznymi powłoki $4f$ [14].

Na rysunku 1.1 przedstawione zostało widmo XPS pasma walencyjnego czystego gadolinu.

Rys. 1.1 Widmo XPS pasma walencyjnego gadolinu

Opis związków międzymetalicznych utworzonych na bazie ziem rzadkich i metali przejściowych typu R-T jest skomplikowany [8],[9] ze względu na zróżnicowaną naturę typów momentów magnetycznych i oddziaływań między nimi. Własności metali i związków między metalicznych możemy jednak opisać poprzez oddziaływania :

- R-R dla pierwiastków ziem rzadkich
- T-T pomiędzy metalami przejściowymi
- R-T pomiędzy pierwiastkami ziem rzadkich i metalami przejściowymi.

1.2 Oddziaływania pomiędzy pierwiastkami ziem rzadkich R-R

Metale ziem rzadkich charakteryzują bardzo wąskie poziomy $4f$, które są dobrze zlokalizowane i ekranowane od wpływu pola krystalicznego, poprzez elektrony zewnętrznych powłok. Powoduje to, iż oddziaływanie bezpośrednie w tym przypadku nie jest możliwe. Oddziaływanie magnetyczne pomiędzy zlokalizowanymi na powłoce $4f$ spinowymi momentami magnetycznymi jest możliwe za pośrednictwem elektronów przewodnictwa i nosi nazwę RKKY od nazwisk: Ruderman, Kittel, Kasuya i Yoshida. Założenia modelu RKKY głoszą, że :

- elektrony przewodnictwa tworzą niespolaryzowany gaz quasi-swobodnych elektronów,

- nie ma bezpośredniego sprzężenia pomiędzy spinami $4f$ dwóch jonów: S_i i S_j w położeniach sieciowych R_i i R_j ,
- elektrony przewodnictwa są typu S, co oznacza, że ich moment orbitalny L jest równy zero,
- oddziaływanie H_{sf} między spinem elektronu przewodnictwa s_i a spinem S_i jonu $4f$ w pozycji R_i jest lokalne i typu Heisenberga,

$$(1) \quad H'_{sf} = - \left(\frac{2\Gamma}{\Omega} \right) s_i S_i,$$

Γ - stała sprzężenia wymiennego między elektronem przewodnictwa a spinem jonu $4f$,

Ω - objętość atomowa V/N dla N spinów w objętości V .

Zgodnie z założeniami modelu RKKY pierwsza poprawka do energii E_0 znika :

$$(2) \quad E_0^{(1)} = \langle 0, F | H'_{sf} | 0, F \rangle$$

a poprawka drugiego rzędu do energii E_0 wynosi:

$$(3) \quad E_0 = - \sum_{i>j} J_{ij}^{RKKY} \langle S_i S_j \rangle,$$

ze stałymi sprzężenia:

$$(4) \quad J_{ij}^{RKKY} = \frac{4\Gamma^2}{N^2 \Omega^2} \sum_{k, k'} \frac{e^{i\mathbf{k}' \cdot (\mathbf{R}_i - \mathbf{R}_j)}}{E(\mathbf{k}') - E(\mathbf{k})},$$

$E(k') > E_F$, $E(k) \leq E_F$, E_F - energia Fermiego.

Przy dodatkowym założeniu, że energia $E(k)$ może być przybliżona przez wprowadzenie masy efektywnej m^* dla elektronów przewodnictwa możemy zapisać

$$E(k) = k^2/2m^*$$

Wtedy stała sprzężenia przyjmuje postać:

$$(5) \quad J_{ij}^{RKKY} = \frac{\Gamma^2 k_F^6}{\pi^3 E_F} F(k_F |R_i - R_j|),$$

$$(6) \quad F(x) = \frac{x \cos x - \sin x}{x^4}$$

gdzie:

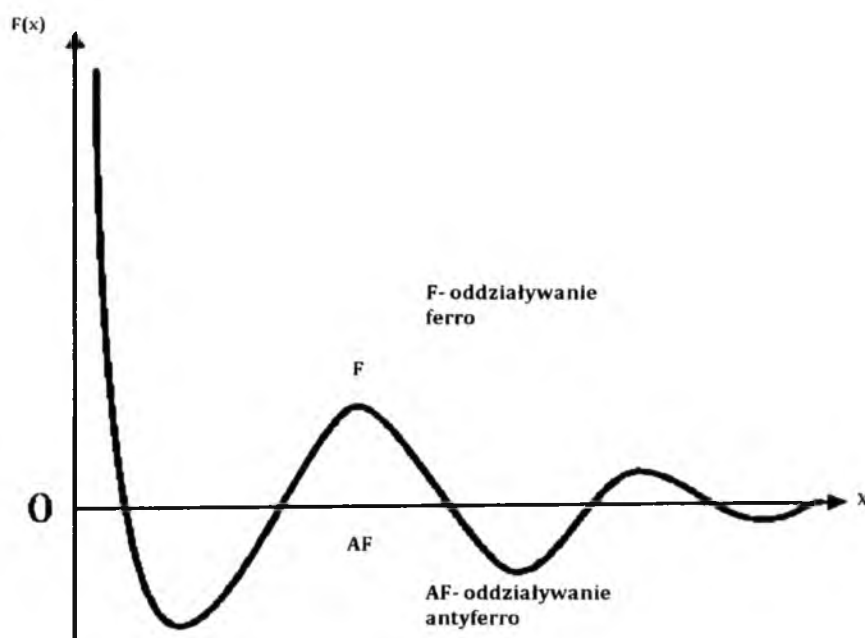
$x = 2k_F I R_i - R_j I$ - funkcja Rudermana i Kittla,

$k_F = (3\pi^2 n_e)^{1/3}$ - wektor falowy,

$n_e = ZN/V = Z/\Omega$ - gęstość elektronów przewodnictwa,

Z - liczba elektronów przewodnictwa na atom.

Jeżeli całka wymiany jest większa od 0 ($J_{ij} > 0$) to sprzężenie ma charakter typu ferromagnetycznego, natomiast jeśli jej wartość jest mniejsza niż 0 ($J_{ij} < 0$) to typu antyferromagnetycznego.

Rys.1.2 Przebieg zmian oddziaływań pomiędzy dwoma jonami w zależności od odległości R .

Dla dużych odległości R oddziaływanie RKKY maleje jak $1/R^3$, natomiast dla małych wartości x funkcja $F(x)$ zachowuje się jak $F(x) \sim 1/3x$. Przy podstawieniu w pozycję sieciową jakiejś domieszki zmieni się k_F , a co za tym idzie charakter funkcji Rudermana - Kittla.

1.3 Oddziaływania pomiędzy metalami przejściowymi T-T

Funkcje falowe $3d$ sąsiadujących atomów przekrywają się tworząc pasma energetyczne. Pasmowy charakter elektronów w ferromagnetykach opiera się na założeniu, że ruch elektronów w niezapełnionym paśmie opisywany jest funkcją Blocha. Magnetyzm tego typu układów można opisać przez jeden z najprostszych modeli, a mianowicie model Stonera. Zakłada on rozszczepienie wymiany pomiędzy dwoma podpasмами $3d$ i wystąpienie momentu magnetycznego, kiedy jest to energetycznie korzystne, czyli gdy jest spełnione kryterium Stonera:

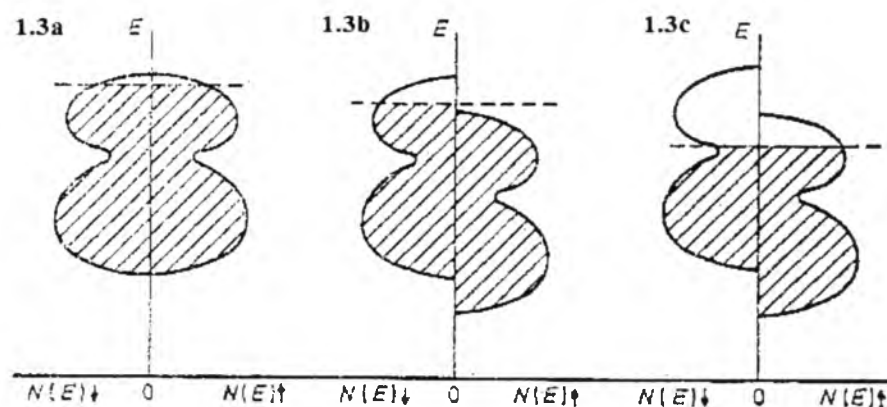
$$(7) \quad J_{dd} N(\epsilon_F) > 1$$

gdzie:

J_{dd} - całka wymiany pomiędzy elektronami $3d$,

$N(\epsilon_F)$ - gęstość stanów na poziomie Fermiego.

Poniżej przedstawiono schemat zależności gęstości stanów elektronów $3d$ ze spinem w górę $N(E)\uparrow$ i w dół $N(E)\downarrow$ w skali energii dla trzech różnych przypadków: gdy kryterium Stonera nie jest spełnione; gdy kryterium jest spełnione i występuje rozszczepienie pasma z jednym podpasmem niewypełnionym oraz w trzecim przypadku z dwoma niewypełnionymi podpasmami.

Rys.1.3 Schemat zależności gęstości stanów elektronów $3d$ ze spinem w górę $N(E)\uparrow$ i w dół $N(E)\downarrow$ w skali energii dla trzech przypadków [1].

Dla przykładu, dla związków R - Ni momenty magnetyczne pojawiają się jako wynik niewypełnienia tylko jednego z dwóch podpasm $3d$. Poziom Fermiego położony jest pomiędzy szczytem pasma $3d$ i pierwszym głównym maksimum w gęstości stanów (1.3b). Wzrost liczby elektronów $3d$ prowadzi do obniżenia się momentu magnetycznego $3d$ oraz redukcji rozszczepienia wymiany. W efekcie możemy spodziewać się obniżenia temperatury uporządkowania magnetycznego T_C . Inaczej jest dla związków z Fe, kiedy to, oba podpasma $3d$ są niewypełnione, a rozszczepienie pasma w stanie magnetycznie uporządkowanym odpowiada sytuacji, gdzie poziom Fermiego leży pomiędzy minimum i maksimum krzywej gęstości stanów (1.3c). Wzrost liczby elektronów $3d$ prowadzi najpierw do wzrostu momentu magnetycznego (aż do momentu wypełnienia jednego z podpasm $3d$, czemu towarzyszy wzrost T_C), a dalszy wzrost koncentracji elektronów $3d$ wiąże się z zapełnianiem drugiego podpasma, co powoduje obniżenie się momentu magnetycznego oraz spadek T_C .

1.4 Oddziaływanie pierwiastków ziem rzadkich R z metalami przejściowymi T.

Jeden z pierwszych modeli oddziaływania między jonami ziem rzadkich R, a metalami przejściowymi T został zaproponowany przez Campell'a w 1972 roku [10]. W tym modelu oddziaływania R-T realizowane są poprzez oddziaływania $4f-5d-3d$. Zakłada się, że elektrony przewodnictwa z powłoki $5d$ atomu ziemi rzadkiej są sprzężone z $3d$ elektronami metalu przejściowego. W atomach ziemi rzadkiej elektrony z powłoki $5d$ są zawsze ustawione równolegle do elektronów z powłoki $4f$. W innym modelu Brooks [11] wskazał na istotną rolę hybrydyzacji powłok $3d$ i $5d$ w tych oddziaływaniach. Oddziaływanie wymienne między stanami $4f$ i $5d$ można zapisać wyrażeniem:

$$(8) \quad E_{4f-5d} = -2\Gamma_{4f-5d} S_{4f} S_{5d},$$

gdzie:

$\Gamma_{4f-5d} = \int g(n) \Psi_{4f}^2 \Psi_{5d}^2 dr$ - całka wymiany

$g(n)$ - funkcja gęstości stanów,

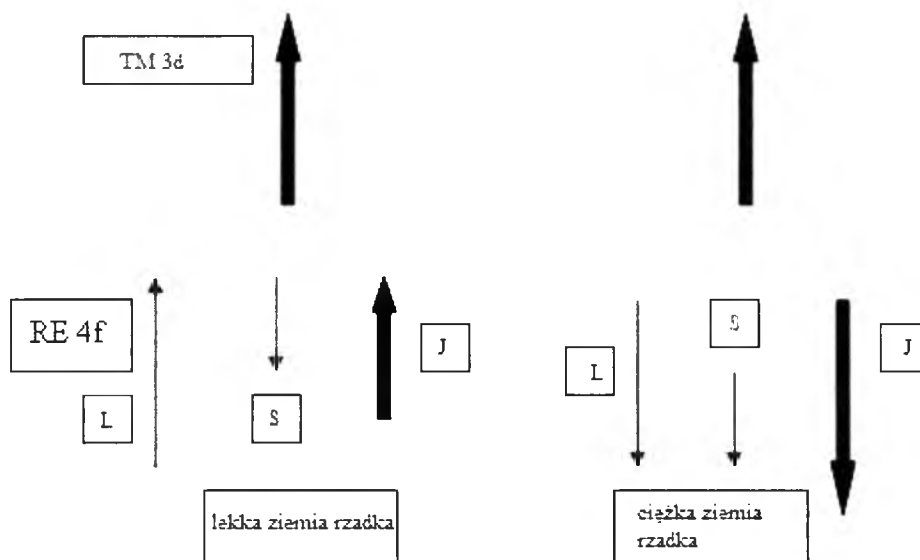
$\Gamma_{4f-5d} = [94 - 3.4(x-1)]$ meV, zawsze dodatnie

$x = 1$ dla Gd, 2 dla Tb itd.

Dla elektronów typu s i d $\Gamma_{4f-6s}, \Gamma_{4f-6p} \ll \Gamma_{4f-5d}$.

Oddziaływanie wymiany zachodzące pomiędzy spinami elektronów ziemi rzadkiej R i metalu przejściowego T ma charakter pośredni i jest kombinacją dwóch oddziaływań. Pierwsze to wewnątrzatomowe, ferromagnetyczne oddziaływanie wymiany zachodzące pomiędzy spinami $4f$ i $5d$ jonów lantanowca. Natomiast drugie to międzyatomowe, antyrównoległe oddziaływanie zachodzące pomiędzy wędrownymi spinami $5d$ i $3d$ jest przyczyną istnienia ferromagnetycznego sprzężenia między jonami ziemi rzadkiej i metalu przejściowego dla lekkich pierwiastków R (RE) i antyferromagnetycznego dla ciężkich R (RE) [12].

Poniżej przedstawiono schemat oddziaływania spin-orbita w atomach RE i antyferromagnetycznego oddziaływania między spinowymi momentami RE i TM (T).

Rys.1.4 Schematyczna ilustracja oddziaływania spin-orbita w atomach RE i antyferromagnetycznego oddziaływania między spinowymi momentami RE i TM [12].

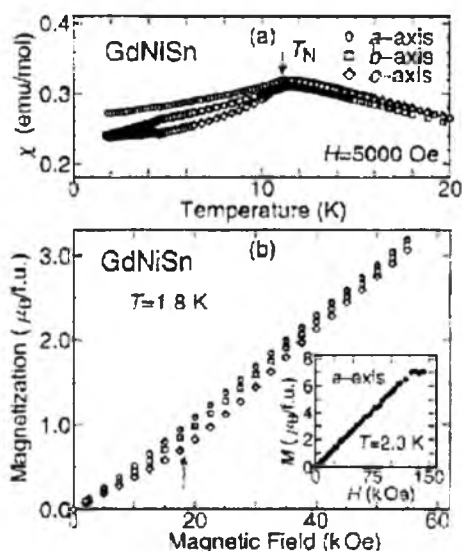
1.5 Własności związków międzymetalicznych GdTM i YTM (T=Ni, Pd; M=Sn, In)

Stopy RTSn (R - ziemia rzadka - metal przejściowy) wykazują różnorodne własności magnetyczne i strukturalne. Większość z tych związków jest antyferromagnetyczna w niskich temperaturach [4]. Magnetyczne własności oraz struktura krystaliczna dla związków GdNiSn oraz YNiSn zostały przebadane i opisane w literaturze przedmiotu. Próbką GdNiSn krystalizowała w strukturze rombowej typu TiNiSi grupy przestrzennej Pnma [2], z kolei wyznaczenie parametrów sieci dla YNiSn dało wyniki : $a=7.115 \text{ \AA}$; $b=4.449 \text{ \AA}$; $c=7.665 \text{ \AA}$, natomiast dla GdNiSn: $a=7,199\text{\AA}$; $b=4,464\text{\AA}$; $c=7,677\text{\AA}$ [4].

Dla związków YNiSn i GdNiSn przeprowadzono również badania własności magnetycznych na podstawie których wykazano, że YNiSn jest paramagnetykiem Pauliego, a jego oszacowana z pomiarów odwrotność podatności wynosi $1/\chi \sim 9(\text{emu/mol})^{-1}$ [3]. Z kolei związek GdNiSn okazał się antyferromagnetykiem z temperaturą przejścia magnetycznego $T_N \sim 11 \text{ K}$ oraz momentem nasycenia $\mu_{\text{eff}} \sim 7\mu_B$ [15].

W literaturze opisano również związek GdPdSn. Na podstawie badań struktury krystalicznej parametry sieci dla GdPdSn wynosiły odpowiednio: $a=7,554 \text{ \AA}$; $b=4,752 \text{ \AA}$; $c=7,959 \text{ \AA}$ [1], a wykonane pomiary magnetyczne wykazały, że związek jest antyferromagnetykiem z temperaturą przejścia magnetycznego $T_N \sim 15 \text{ K}$ [6],[65]. Brak jest dotąd w literaturze danych dotyczących związku YPdSn.

Na rysunku 1.5 przedstawiono zależności podatności od temperatury wraz ze wskazaną temperaturą przejścia T_N mierzoną w polu magnetycznym 3kOe (a) oraz przebieg namagnesowania w polu magnetycznym, w okienku wewnątrz, przedstawiono przebieg namagnesowania do 150kOe w temperaturze 2K (b) dla związku GdNiSn.

Rys.1.5 a) zależność $\chi(T)$ dla GdNiSn zmierzona w polu magnetycznym 3kOe;
b) krzywa namagnesowania. Wykres w okienku pokazuje namagnesowanie do 150kOe w temperaturze 2 K [15].

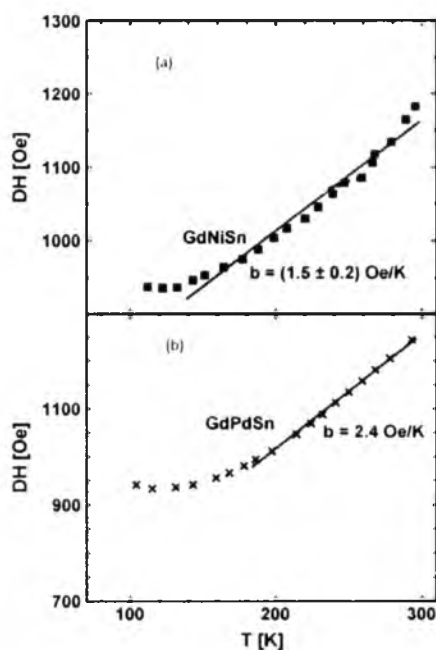
Ze względu na interesujące własności stopów z pierwiastkiem Gd^{3+} ($^8S_{7/2}$), dla związków GdNiSn i GdPdSn przeprowadzono również pomiary magnetyczne metodą elektronowego rezonansu magnetycznego (ESR) w zakresie temperatur 90-300 K w paśmie X [5]. W obszarze paramagnetycznym, dla związków GdTM ($T=Ni, Pd$; $M=Sn$) szerokość linii rezonansowej DH była zależna od temperatury. Szerokość linii rezonansowej dla GdNiSn i GdPdSn rosła liniowo wraz z temperaturą, natomiast nachylenie linii rezonansowej Korringa b było małe i zależne od metalu T.

Dla T=Ni wartość czynnika b wynosiła około 1,5Oe/K, podczas gdy dla T=Pd wartość ta wynosiła 2,4Oe/K. Ze względu na wzrost parametru DH poniżej 200 i 140K wskazane byłyby dalsze badania własności mikroskopowych.

Inny parametr uzyskany z badań, czynnik g nie ulegał zmianie wraz z temperaturą i dla związku GdNiSn wynosił około 1.960 ± 0.005 a dla GdPdSn 1.959 ± 0.005 . Czynnik ten jest mniejszy niż ten dla jonu Gd^{3+} umieszczonego w niemagnetycznej matrycy ($g_{\text{insul}} = 1.993$), więc przesunięcie czynnika Δg ($\Delta g = g_{\text{met}} - g_{\text{ins}}$) jest ujemne i równe około 0.03 [5].

Małe wartości parametru b i raczej wysokie czynnika Δg mogą być uwarunkowane występowaniem silnego efektu „wąskiego gardła” (bottleneck effect) ESR dla zlokalizowanych momentów Gd^{3+} w metalach [7],[51], co oznacza, że spiny Gd w związkach GdNiSn i GdPdSn są słabo powiązane z elektronami przewodnictwa (CE) albo elektrony przewodnictwa oddziałują silniej z siecią, niż to było dla przypadku badanych związków z T=Cu i Ag [5]. Układ „wąskiego gardła” może być otwarty dla bardzo małych koncentracji gadolinu w rozcieńczonych związkach. Efekt „wąskiego gardła” oraz ESR na zlokalizowanych momentach magnetycznych w metalach omówiony zostanie bliżej w kolejnych rozdziałach.

Na rysunku 1.6 przedstawiono szerokość linii rezonansowej DH[Oe] w zależności od temperatury T[K] dla związków GdNiSn oraz GdPdSn.

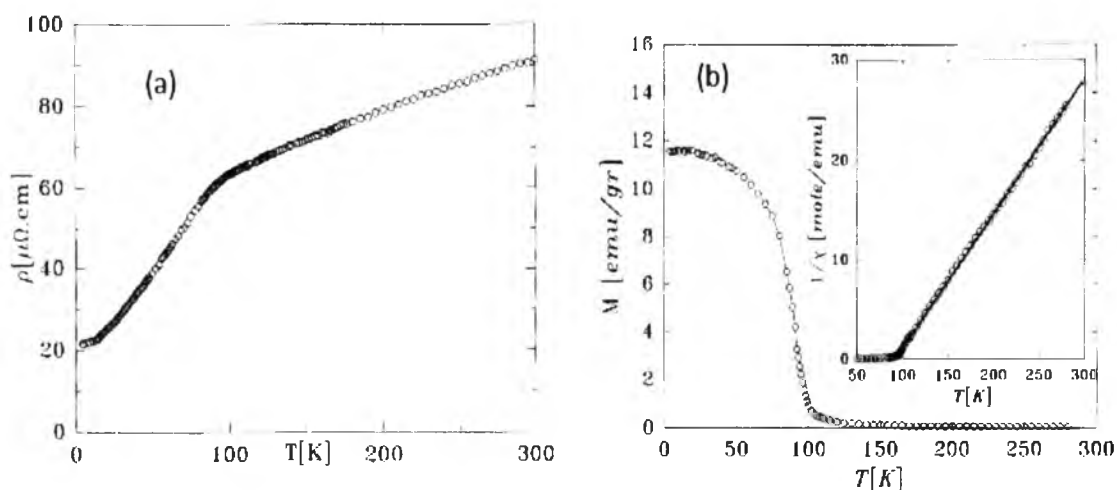

Rys.1.6 Zależność szerokości linii rezonansowej DH[Oe] od temperatury T[K] dla związków GdNiSn (a) oraz GdPdSn (b) [16].

Równie ciekawe własności jak stopy z Sn wykazują stopy z In, w których zamiast Sn zastosowano In, jednakże jak dotąd stopy RTIn (R - ziemia rzadka, T - metal przejściowy) zostały przebadane w niewielkim stopniu. Wiadomo, że krystalizują w strukturze heksagonalnej typu ZrNiAl (grupa przestrzenna P6₂m). Własności magnetyczne i struktura krystaliczna dla związków GdNiIn oraz GdPdIn zostały przebadane i opublikowane. Moment magnetyczny w tych związkach związany jest z gadolinem, a podstawienie cyny indem powoduje zmianę własności magnetycznych związków z antyferro (związek z cyną) na ferro (związek z indem).

Dane literaturowe posłużyły jako inspiracja do tworzenia związków międzymetalicznych czteroskładnikowych z gadolinem, itrem, palladem (niklem) oraz cyną (indem) o różnych koncentracjach gadolinu i sprawdzeniu własności magnetycznych poprzez zamianę cyny z indem. Badania struktury krystalicznej dla GdNiIn wykazały, że parametry sieci wynoszą: $a = 7.452 \text{ \AA}$, $c = 3.837 \text{ \AA}$ [17].

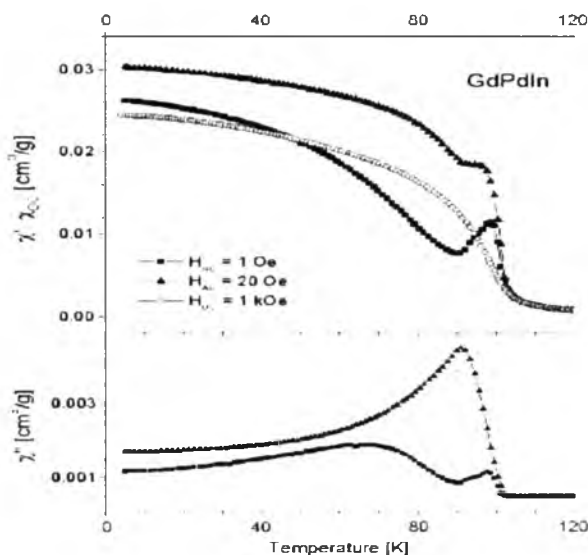
Dla związku GdNiIn wykonano również pomiary magnetyczne na podstawie których oszacowano podstawowe parametry magnetyczne dla tego ferromagnetyka, takie jak : temperatura przejścia magnetycznego równa $T_c = 93.5 \text{ K}$ oraz $\theta = 91 \text{ K}$ i $\mu_{\text{eff}} = 7.7 \mu_B$ lub $7.74 \mu_B$ [16] [(bliskie wartości dla jonu Gd^{3+} ($\mu_{\text{teoret.}} = 7.94 \mu_B$)). Zmierzony opór elektryczny wykazał metaliczne zachowanie osiągając wartość równą $22 \mu\Omega \times \text{cm}$ w 4.2 K [16]. Poniżej na rysunku 1.7 przedstawiono przebieg oporu (a) oraz namagnesowania (b) względem temperatury T[K].

Rys.1.7 Przebieg oporu (a) i namagnesowania (b) dla związku GdNiIn [18].

Pomiary struktury krystalicznej i magnetyczne przeprowadzono również dla związku GdPdIn. Na podstawie badań struktury krystalicznej obliczono parametry sieci, które wyniosły: $a=7,643 \text{ \AA}$ oraz $c=3,884 \text{ \AA}$ [18]. Dla GdPdIn przeprowadzono również pomiary magnetyczne, dla którego oszacowano temperaturę przejścia magnetycznego równą $T_c \sim 101.5 \text{ K}$ oraz moment efektywny $\mu_{\text{eff}} = 7,99 \mu_B/\text{Gd}$; $\theta_p = 88,3 \text{ K}$. Wartość μ_{eff} bliska jest wartości dla swobodnego jonu Gd^{3+} równą: $7,94 \mu_B/\text{Gd}^{3+}$. Wysoka wartość θ_p sugeruje silny ferromagnetyzm tego związku [17]. Dla związku GdPdIn przeprowadzono pomiary metodą stało- i zmiennie-prądową a otrzymane zależności przedstawiono na rysunku 1.8.

Rys.1.8 Zależność temperaturowa χ' oraz χ'' (1 i 20Oe) i podatność DC (1kOe) dla GdPdIn [18].

Analiza przebiegu podatności magnetycznej zmierzona metodą stało prądową (DC) dla związku GdPdIn wykazała, że przejście ze stanu ferro do para zachodzi w temperaturze około $\sim 102 \text{ K}$.

Rozdział 2

Podstawy elektronowego rezonansu spinowego (ESR)

W latach dwudziestych Albert Einstein i Paul Ehrenfest [63] wykazali teoretycznie, że zmianie kierunków momentów dipolowych atomów w polu magnetycznym powinna towarzyszyć emisja lub absorpcja fal elektromagnetycznych. 22 lata później, bo w 1944 roku E.K. Zawojski przeprowadził badania nad relaksacją paramagnetyczną zachodzącą pod wpływem stałego pola magnetycznego i zmiennego prostopadłego pola szybkozmiennego. Badając sole paramagnetyczne odkrył elektronowy rezonans spinowy, a tym samym przysłużył się do wprowadzenia najsubtelniejszych badań związków posiadających własności magnetyczne (paramagnetyki, ferromagnetyki, antyferromagnetyki).

Elektronowy rezonans spinowy (ESR) wiąże się z absorpcją promieniowania mikrofalowego, która towarzyszy zmianie orientacji spinu w zewnętrznym polu magnetycznym. Obserwuje się go w substancjach paramagnetycznych, czyli atomach, cząsteczkach oraz kompleksach molekularnych o nieskompensowanym spinie.

2.1 Klasyczny obraz rezonansu spinowego

Jeśli elektron o momencie magnetycznym $\vec{\mu}$ umieścimy w stałym polu magnetycznym $\vec{H}_0$, to nastąpi precesja tego momentu dookoła pola z częstotliwością larmorowską równą $\omega_L = \frac{\mu H_0}{J} = \gamma H_0$ (9). Moment magnetyczny jest proporcjonalny do momentu pędu $\vec{J}$ i związany jest z nim zależnością:

$$(10) \quad \vec{\mu} = -\gamma \hbar \vec{J}$$

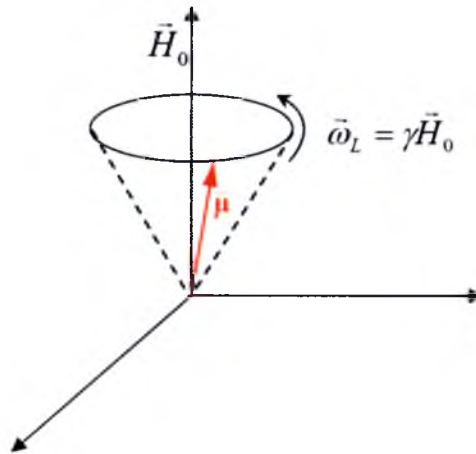
Wiedząc, że równanie ruchu wektora momentu magnetycznego przyjmuje postać:

$$(11) \quad \frac{1}{\gamma} \frac{d\vec{\mu}}{dt} = \vec{\mu} \times \vec{H}_0$$

Możemy przyjąć nowy (primowany) układ współrzędnych wirujący wokół osi z z częstością kołową ϖ , to równanie ruchu można będzie zapisać [19,20].

$$(12) \quad \frac{d'\bar{\mu}}{dt} = (\gamma\bar{H}_0 - \varpi) \times \bar{\mu}$$

W wirującym układzie współrzędnych moment magnetyczny oddziałuje z pewnym polem efektywnym $\bar{H}_{eff} = \bar{H}_0 - \frac{\varpi}{\gamma}$ (13) i wykonuje precesję wokół kierunku tego właśnie pola. Jeśli częstość precesji ϖ będzie równa częstości Larmora ϖ_L to w wirującym układzie współrzędnych zniknie stałe efektywne pole magnetyczne $\bar{H}_{eff} = 0$ (rys.2.1).

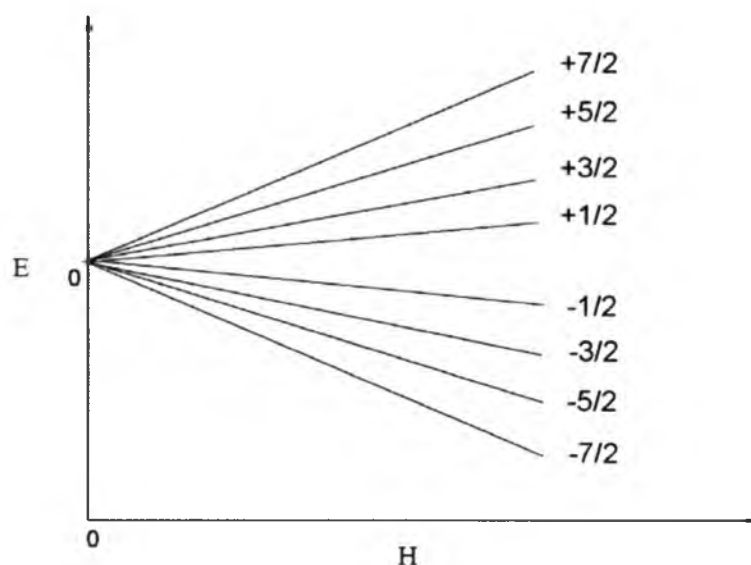
Rys.2.1 Precesja momentu magnetycznego $\underline{\mu}$ z częstością Larmora $\underline{\omega}$ wokół stałego pola magnetycznego $\underline{H}_1$.

W celu pobudzenia precesji prostopadle do pola $\bar{H}_0$ przykładamy słabe pole magnetyczne $\bar{H}_1$ obracające się dookoła $\bar{H}_0$ z częstością ϖ . Jeśli $\varpi = \varpi_L$ to mamy do czynienia ze zjawiskiem rezonansu i $\bar{H}_1$ jest jedynym polem „widzianym” przez moment magnetyczny.

Zastosowanie prostopadłego, zmiennego pola magnetycznego umożliwia zmianę orientacji momentu magnetycznego względem $\bar{H}_0$. W takim układzie pole $\bar{H}_1$ jest w rezonansie z $\bar{\mu}$, a każda zmiana kierunku wektora momentu magnetycznego względem $\bar{H}_0$ wpływa na wzrost energii układu z oscylującego pola $\bar{H}_1$. Ta absorpcja jest miarą rezonansu.

2.2 Kwantowy obraz rezonansu spinowego

Moment magnetyczny swobodnego elektronu w polu magnetycznym $\overline{H_0}$ można wyrazić wzorem $\mu_S = g_S \mu_B \sqrt{S(S+1)}$ (14), gdzie μ_B jest magnetonem Bohra i równy jest: $e\hbar/2m_e$. W przypadku badanych w pracy związków międzymetalicznych z gadolinem, całkowity moment magnetyczny jest równy spinowemu momentowi magnetycznemu ($J=S$). Pole magnetyczne rozszczepia zdegenerowane poziomy zgodnie z liczbą kwantową m , która przyjmuje wartości od $-J$ do J . Zatem, podstawowy stan trójwartościowego gadolinu ma $L=0$ oraz $S=7/2=J$ i posiada osiem poziomów z $m=\pm 1/2; \pm 3/2; \pm 5/2$ i $\pm 7/2$, co przedstawiono na rysunku 2.2.

Rys.2.2. Rozszczepienie najniższego poziomu energetycznego gadolinu (III) przez pole magnetyczne na 8 oddzielnych poziomów energetycznych.

Ponieważ energię momentu magnetycznego $\overline{\mu}$ w polu $\overline{H_0} = H_0 \overline{z}$ opisuje zależność

$$(16) \quad E = -\overline{\mu}H_0 = -\mu_z H_0$$

Zatem obu jego rzutom na kierunek z odpowiadają dwie wartości energii potencjalnej:

$$(17) \quad E_{MJ} = g\mu_B H_0 M_J$$

Oznacza to, że gdy $\overline{\mu}$ ustawi się zgodnie z kierunkiem przyłożonego pola magnetycznego, to układ taki ma niższą energię. W przeciwnym przypadku energia układu będzie wyższa.

Różnicę energii pomiędzy sąsiednimi poziomami można wyrazić podstawowym wzorem :

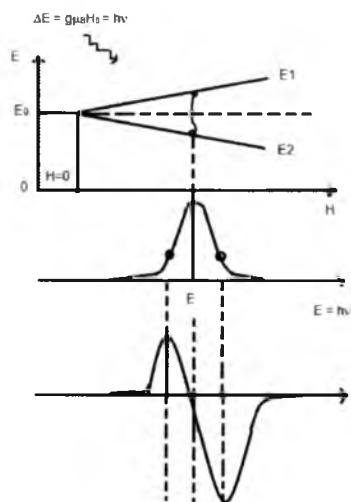
$$(18) \quad \Delta E = g\mu_B H_0$$

Odstęp energetyczny rośnie liniowo ze wzrostem natężenia zewnętrznego pola. Jest to tzw. *rozszczenie Zemana*, a częstość pola zmiennego musi spełnić warunek rezonansu:

$$(19) \quad \Delta E = g\mu_B H_0 = h\nu$$

Efekt ten stanowi podstawę elektronowego rezonansu paramagnetycznego. Na rysunku 2.3 przedstawiono najprostszy układ poziomów w ESR.

Kwenty promieniowania $h\nu$ dokonują przejść pomiędzy poziomami o energii E_1 i E_2 .

Rys.2.3 Rozszczenie poziomu energetycznego atomu wodoru o $n=1$ w polu magnetycznym.

Z rysunku 2.3 wynika także, że przy ustalonej częstości można dobrać taką wartość pola magnetycznego, aby warunek rezonansu (19) był spełniony. Ze względów eksperymentalnych stosuje się linową w czasie zmianę wartości pola magnetycznego przy ustalonej częstości fali elektromagnetycznej i spektrometr ESR rejestruje linię absorpcyjną.

Na skutek oddziaływania momentu magnetycznego elektronów z momentem magnetycznym jądra obserwowalne jest pojawienie się rozszczepienia poziomów. Z racji tego, że rzut spinu I na wyróżniony kierunek może przyjąć $2I+1$ wartości zatem w polu jądra o spinie I nastąpi rozszczepienie na $2I+1$ linii.

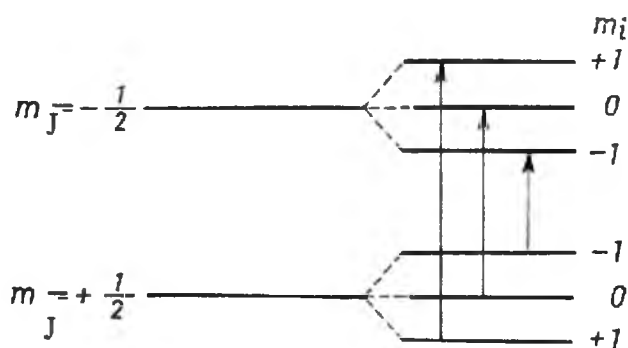
Mamy wtedy do czynienia ze strukturą nadsubtelną, która powstaje przez rozszczepienie linii ESR w wyniku oddziaływania niesparowanego elektronu

z magnetycznymi jądrami atomowymi. Struktura nadsubtelna składa się z $(2I + 1)$ linii i jest charakterystyczna dla każdego z jąder atomowych.

To rozszczepienie wynika ze złożenia się trzech oddziaływań:

- magnetycznego oddziaływania dipolowego między spinowymi momentami magnetycznymi niesparowanych elektronów;
- dipolowego oddziaływania anizotropowego „wygaszonego” magnetycznym momentem orbitalnym z momentem jądra;
- oddziaływania kontaktowego Fermiego – będącego oddziaływaniem dającym izotropowe rozszczepienie nadsubtelne wypływającym z penetracji niesparowanego elektronu w obszar jądra atomowego.

Kwestię rozszczepienia w polu jądra o spinie $I=1$ dla *struktury nadsubtelnej*, przedstawia rysunek 2.4 dla wartości $J = \frac{1}{2}$.

Rys.2.4 Rozszczepienie w polu jądra o spinie $I=1$ dla struktury nadsubtelnej .

Dla widma ESR obserwujemy także *strukturę subtelną*, która powstaje w wyniku rozszczepienia poziomów energetycznych centrum paramagnetycznego ze spinem $S > 1/2$ na multiplety spinowe. Struktura taka powstaje w wyniku oddziaływania jonu wielu elektronowego z niejednorodnym polem krystalicznym lub w wyniku sprzężeń między centrami paramagnetycznymi. *Struktura subtelna* składa się z $2s$ linii i może być obserwowana jeżeli rozszczepienia subtelne nie są zbyt duże, tak że rozszczepione poziomy energetyczne są obsadzone oraz przejścia rezonansowe między poziomami leżą w zakresie energii przejść ESR.

Jon magnetyczny w metalu będzie w podobny sposób oddziaływał z sąsiednimi jonami, konieczne jest jednak uwzględnienie efektów pochodzących od elektronów przewodnictwa (CE).

Przy obliczaniu efektów pochodzących od oddziaływań pola krystalicznego z jądrem traktuje się jon metalu jak w izolatorze wprowadzając później dodatkowo ekranowanie ładunku punktowego przez elektrony przewodnictwa (CE) oraz wpływ oddziaływań wymiennych CE-spiny zlokalizowane na widma.

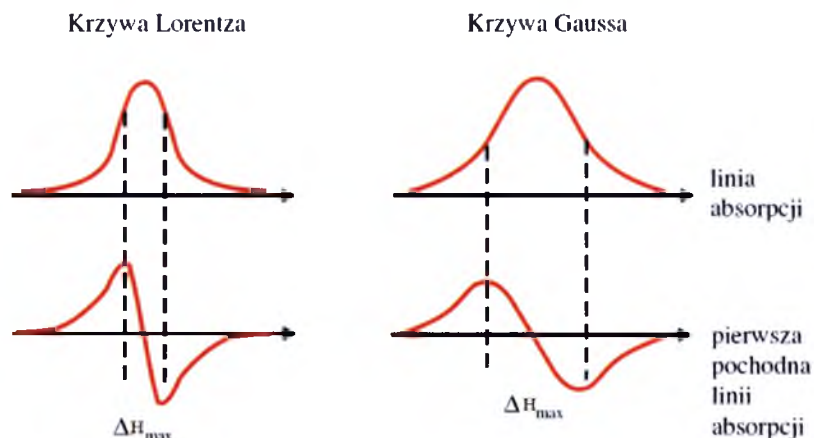
Dla jonów w stanie S (Gd^{3+} ; Eu^{3+} ; Mn^{3+} ; Fe^{3+}) nie ma w kubicznym polu efektów CEF zerowego rzędu. Jednakże efekty wyższych rzędów (spowodowane domieszką stanów wzbudzonych do stanu podstawowego) rozszczepiają słabo poziom podstawowy z $L=0$. Dla jonu Gd^{3+} poziom z $S=7/2$ rozszczepi się w polu kubicznym na dublety Γ_6, Γ_7 i kwartet Γ_8 , co czyni obserwowalnym strukturę subtelną złożoną z siedmiu linii rezonansowych.

W metalach, o czym mowa będzie w dalszej części rozprawy, często dobrze rozdzielona struktura subtelna zanika z wyższą temperaturą, a spodziewane rozszczepienie (CEF) nie jest obserwowane [51]. Są trzy przyczyny takiego zachowania się widm :

- oddziaływanie wymienne spiny zlokalizowane –CE;
- efekt wąskiego gardła [w rozdziale 3];
- bardzo duże szerokości linii rezonansowych [22,23].

Podstawowymi parametrami widma elektronowego rezonansu spinowego są: położenie linii rezonansowej H^{rez} , amplituda sygnału Amp oraz szerokość połówkowa $\Delta H_{1/2}$, która wyraża szerokość linii w połowie jej wysokości. Gdy posługujemy się spektrometrem EPR z modulacją, to nie uzyskujemy sygnału absorpcji mikrofalowej, ale jej pochodną. Wtedy najwygodniejszymi do analizy parametrami widma są: położenie linii rezonansowej H^{rez} , amplituda sygnału pik-pik A_{p-p} oraz szerokość sygnału pik-pik ΔH_{p-p} . Położenie H^{rez} jest wartością pola magnetycznego, którą odczytujemy w miejscu przecięcia się widma z osią rzędnych, natomiast szerokość linii pik-pik ΔH_{p-p} jest odległością pomiędzy ekstremami pochodnej dP/dH_0 . Na kształt i położenie linii mają wpływ efekty rozmagnesowania próbki, które są ważne dla temperatury w pobliżu i poniżej temperatury przejścia magnetycznego. Zależnie od sposobu detekcji przy przejściu przez częstotliwość rezonansową rejestrujemy bądź składową absorpcyjną bądź dyspersyjną. Dyspersja χ' przejawia się w rezonansie jako zmiana częstotliwości (przesunięcie fazy) pola elektromagnetycznego w próbce, natomiast absorpcja χ'' przejawia się jako pochłanianie promieniowania przez próbkę [23].

Szerokość linii rezonansowej jest miarą oddziaływań wewnętrznych w próbce. Do analizy tej wielkości stosuje się najczęściej modele Lorentza i Gaussa. Obie krzywe zawarto na rysunku 2.5.

Rys.2.5 Krzywe Gaussa i Lorentza [24].

Kształt linii jest często pośredni między krzywą Lorentza, a krzywą Gaussa:

$$(20) \quad Y = Y_0 / (1 + a^2(B - B_0)^2) \text{ krzywa Lorentza}$$

$$(21) \quad Y = Y_0 \exp(-b^2(B - B_0)^2) \text{ krzywa Gaussa}$$

gdzie Y jest amplitudą sygnału, który zawiera informacje o absorpcji energii; B i B_0 oznaczają wektor indukcji przykładowego nieprzemiennej pola magnetycznego i indukcję dla maksimum krzywej rezonansowej.

W modelu Lorentza pochłaniająca energię cząstka rozważana jest jako oscylator harmoniczny, który ulega krótkotrwałym zderzeniom z innymi cząstkami, a natężenie linii o częstotliwościach ν jest proporcjonalne do szybkości pochłaniania energii przy danej częstotliwości. Model Gaussa postuluje, że centra paramagnetyczne znajdują się w różnych lokalnych polach magnetycznych, których szybkość zmian jest mała w porównaniu z szerokością linii.

Ważnym parametrem oprócz szerokości linii rezonansowej czynnik g , który został wprowadzony przez Alfreda Landego w 1921 roku dla wyrażenia stosunku momentu magnetycznego (mierzonego w μ_B) i całkowitego momentu pędu w obecności sprzężenia spin-orbita.

Dla swobodnego atomu czynnik g Landego jest określony równaniem :

$$(22) \quad g_J = \frac{3}{2} + \frac{S(S+1) - L(L+1)}{2J(J+1)}$$

gdzie J oznacza całkowity moment pędu, L orbitalny moment pędu, natomiast S spinowy moment pędu. Po uwzględnieniu poprawek relatywistycznych będących

zwykle rzędu stałej struktury subtelnej: $\alpha = \frac{1}{4\pi\epsilon_0} \frac{e^2}{\hbar c} = 7.297352568(24) \times 10^{-3} \approx \frac{1}{137}$,

gdzie e jest ładunkiem elektronu, $\hbar = \frac{h}{2\pi}$, gdzie h jest stałą Plancka, c prędkością światła, natomiast ϵ_0 to przenikalność dielektryczna próżni. Wartość czynnika g dla „czystego” momentu spinowego elektronu przyjmuje wartość $g_0 = 2\left(1 + \frac{\alpha}{2\pi} - \dots\right) = 2.0023$.

Czyli w przypadku gdy udział orbitalnego momentu pędu można zaniedbać ($L=0$), wówczas $g_J=g_0$. Symbol g_0 oznacza tu współczynnik zeemanowskiego rozszczepienia swobodnego elektronu, który równa się 2. Z kolei jeśli mamy do czynienia z czystym momentem orbitalnym, to $g_J=1$, natomiast dla układu mieszanego $1 < g_J < 2$.

Wartość czynnika g wynika wyłącznie w właściwości cząsteczki jako całości i jest niezależna od jakiegokolwiek oddziaływania nadsubtelnego elektron - jądro istniejącego w układzie. Uogólniając, czynnik g jest anizotropowy i ma trzy główne wartości dla trzech prostopadłych osi (g zachowuje się jak tensor drugorzędowy). Odchylenia od wartości g dla wolnego spinu powstają w wyniku oddziaływania magnetyzmu orbitalnego, który się dodaje do lub odejmuje od magnetyzmu spinowego [24]. Jak już wcześniej wspomniano w warunkach rezonansu musi być spełniona zależność $h\nu = g\mu_B H_0$. W eksperymencie EPR, ν jest stałą wartością pola mikrofalowego, zatem odczytując położenie linii H'^{ec} korzystając z zależności $\Delta E = g\mu_B H_0 = h\nu$ jesteśmy w stanie wyznaczyć wartość czynnika g . Jego wartość jest inna niż wartość współczynnika charakteryzującego stosunek giromagnetyczny uzyskany z pomiarów magnetomechanicznych. Współczynnik rozszczepienia

poziomów elektronowych zdegenerowanych ze względu na spin, na skutek oddziaływania zewnętrznego pola magnetycznego, niesie informacje nie tylko o oddziaływaniach wewnątrz atomów. Często jego wielkość jest uzależniona od tworzonych wiązań, bądź od sąsiedztwa innych atomów (pola krystalicznego).

Rozdział 3

Elektronowy rezonans spinowy (ESR) na zlokalizowanych momentach magnetycznych w metalach

3.1 Modele opisujące zjawisko ESR na zlokalizowanych momentach magnetycznych w metalach

Położenie, kształt i szerokość linii ESR dla jonu paramagnetycznego umieszczonego w matrycy metalicznej będą określane nie tylko przez oddziaływania tego jonu z zewnętrznym polem magnetycznym i z sąsiednimi jonami, lecz także przez oddziaływanie z elektronami przewodnictwa (CE). Z badań ESR można otrzymać dane o stanie podstawowym jonu, strukturze subtelnej i nadsubtelnej, a także o lokalnej strukturze związku. Ponadto można otrzymać informacje o oddziaływaniach CE-spin zlokalizowany, polaryzacji CE oraz o krótko i długo zasięgowym porządku magnetycznym. Oddziaływanie wymienne między zlokalizowanymi momentami magnetycznymi (układ S) i elektronami przewodnictwa (CE) wpływa na dwa parametry:

- temperaturowe nachylenie szerokości linii rezonansowej $b = dDH / dT$, gdzie DH jest szerokością linii;
- czynnik rozszczepienia spektroskopowego g:

Wartość czynnika g (w ogólności tensora g) daje informacje o stanie podstawowym jonu i o roli pola krystalicznego.

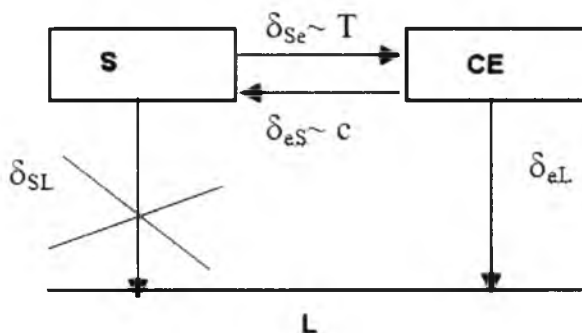
Obecność elektronów przewodnictwa (CE) prowadzi do zmiany wartości czynnika g w stosunku do wartości dla tego samego jonu umieszczonego w matrycy niemetalicznej (o tej samej symetrii sieci co matryca metaliczna). Jest to tak zwane przesunięcie czynnika g :

$$(32) \quad \Delta g = g_{\text{metal}} - g_{\text{izolator}}$$

Jeżeli jon paramagnetyczny umieścimy w polu magnetycznym to w najprostszym modelu może on oddziaływać :

- z zewnętrznym polem magnetycznym;
- z sąsiednimi jonami;
- z elektronami przewodnictwa (CE).

Podczas analizy wyników ESR dla badanych szeregów z gadolinem zastosowano model, w którym rozpatrywano dwa układy – układ spinów zlokalizowanych (S) i układ elektronów przewodnictwa (CE). Pomiędzy tymi układami, a siecią (L) możliwe są oddziaływania, które zostaną opisane dokładnie w dalszej części rozdziału. Na rysunku 3.1 przedstawiono schematycznie przypadek, dla którego układ spinów zlokalizowanych stanowią Gd^{3+} ($L=0$). Wtedy $\delta_{SL}=0$, czyli oddziaływanie bezpośrednie jonów z siecią jest zanedbywane małe, a możliwe oddziaływania przedstawiają się jak poniżej [25],[26].

Rys.3.1 Możliwe rodzaje oddziaływań pomiędzy układami spinów zlokalizowanych (S) oraz elektronów przewodnictwa (CE) z siecią (L) dla przypadku jonu Gd^{3+} .

Energia zaabsorbowana przez układ spinów zlokalizowanych w procesie rezonansu może być przekazywana bezpośrednio do układu CE (elektronów przewodnictwa) i z układu CE do układu S (spinów zlokalizowanych). Energia ta przekazywana jest z odpowiednimi prędkościami, a mianowicie: δ_{eL} (energia przekazywana poprzez CE do sieci), δ_{eS} (energia przekazywana z układu CE do S) niezależna od temperatury, a od stężenia jonów magnetycznych ($\delta_{eS} \sim c$). Częstość δ_{SL} (energia przekazywana z układu S do sieci) związana ze sprzężeniem spin-orbita, dla jonów w stanie S ($L=0$) przyjmuje bardzo małe wartości i ten kanał przekazywania energii można zaniechać. Energia przekazywana z układu S do CE (δ_{Se}) jest proporcjonalna do temperatury.

Układ CE może przekazywać energię do sieci (L) z szybkością δ_{eL} i z powrotem do układu S z szybkością δ_{eS} .

Relaksacja momentów zlokalizowanych do układu elektronów przewodnictwa CE δ_{Se} zachodzi m.in. poprzez proces „spin - flip”.

Elektron padający o wektorze falowym $\underline{k}$ i spinie skierowanym w dół po rozproszeniu na spinie zlokalizowanym znajduje się w stanie o wektorze falowym $\underline{k} + \underline{q}$ i spinem skierowanym do góry, równocześnie następuje zmiana spinu momentu zlokalizowanego. Częstość relaksacji δ_{se} zależy od temperatury i jest opisana przy pomocy wzoru Korringa [27,28,31]:

- szybkość relaksacji Korringi :

$$(33) \quad 1/\tau_{se} = \delta_{se} = 4\pi/\hbar [\eta(E_F) * J_{se}]^2 k_B T$$

gdzie J_{se} to całka wymiany między elektronami przewodnictwa (CE) i spinami zlokalizowanymi. Szybkość przekazywania energii w kierunku przeciwnym tzn. z układu CE do układu spinów zlokalizowanych S liczona przy założeniu, że układ spinów zlokalizowanych jest w równowadze nazywana jest częstością Overhausera i dana jest równaniem:

- szybkość relaksacji Overhausera :

$$(34) \quad \delta_{es} = (16\pi^2/3\hbar)cS(S+1)\eta(E_F)J_{se}$$

gdzie c to koncentracja atomowa spinów zlokalizowanych.

Dla znajdującej się w polu magnetycznym próbki metalicznej możemy opisać namagnesowanie CE (M_e) i momentów zlokalizowanych (M_s) jako :

$$(35) \quad M_s = \chi_s H_0 = \chi_s^0 (H_0 + \lambda M_e)$$

$$(36) \quad M_e = \chi_e H_0 = \chi_e^0 (H_0 + \lambda M_s)$$

gdzie : χ_e^0 jest podatnością Pauliego dla układu CE i wynosi:

$$(37) \quad \chi_e^0 = \frac{1}{2g_e^2 \mu_B^2 \eta(E_F)}$$

χ_s^0 jest podatnością momentów zlokalizowanych :

$$(38) \quad \chi_s^0 = \frac{g_s^2 \mu_B^2 S(S+1)}{3k_B T}$$

λ we wzorach (35) i (36) jest stałą sprzężenia i można ją przedstawić: $\lambda = 2J_{se} / (g_e g_s)$ g_e i g_s oznaczają wartości czynnika g dla elektronów i momentów zlokalizowanych.

Stosunek dwóch szybkości przekazywania energii z i do sieci L można przedstawić jako:

$$(39) \quad \frac{\delta_{es}}{\delta_{se}} = \frac{\chi_s^0}{\chi_e^0} * \frac{g_e^2}{g_s^2}$$

Rozpatrując możliwe rodzaje oddziaływań pomiędzy układami spinów zlokalizowanych (S) oraz elektronów przewodnictwa (CE) z siecią (L) (rys.3.2) można rozpatrzeć dwa skrajne przypadki.

1. $\delta_{eS} \gg \delta_{eL}$ kiedy szybkość przekazywanej energii do układu S (δ_{eS}) jest dużo większa od szybkości przekazywania energii do sieci L (δ_{eL}), co powoduje utrudnienie przepływu energii z układu CE do sieci, a energia gromadzi się w silnie sprzężonym układzie CE- S (spiny zlokalizowane). W tym przypadku mamy do czynienia z efektem „wąskiego gardła”. Dla związków, w których występuje efekt „wąskiego gardła” temperaturowe poszerzenie linii rezonansowej b zależy od tzw. parametru „wąskiego gardła”:

$$(40) \quad A = \delta_{eL} / \delta_{eS}$$

i przedstawia się jako:

$$(41) \quad b = b_0 A / (1 + A)$$

gdzie b_0 to wartość parametru b dla granicznego przypadku bez „wąskiego gardła” i może być wyznaczona doświadczalnie dla bardzo rozcieńczonych układów.

Przesunięcie czynnika g przedstawia się jako:

$$(42) \quad \Delta g = (g_e - g_{Gd}) k^2 \chi_e \left[\frac{1}{\chi_s} + \frac{m}{k} \right]$$

gdzie: g_e to czynnik g dla CE; $m = \frac{2J_{Se}}{g_e g_{Gd}}$; $k = \frac{g_{Gd}}{g_e}$

2. $\delta_{eL} \gg \delta_{eS}$ kiedy energia przepływa swobodnie z układu spinów zlokalizowanych poprzez CE do sieci, a układ CE jest w termicznej równowadze z siecią to mamy do czynienia z układem bez efektu „wąskiego gardła”. Szerokość linii rezonansowej można wtedy przedstawić jako szerokość Korringi :

$$(43) \quad DH_K = 4\pi / g_e \mu_B \eta^2 (E_F) J_{Se}^2 T = a + b_K T$$

gdzie b_K jest nachyleniem Korringi i wynosi (44):

$$(44) \quad b_K = [\eta(E_F) J_{Se}]^2 4\pi k_B / (g \mu_B)$$

Przesunięcie czynnika g (przesunięcie Yosidy) można natomiast opisać relacją :

$$(45) \quad \Delta g_0 = g_e \eta(E_F) J_{Se}$$

„Wąskie gardło” można otworzyć na trzy sposoby :

- zmniejszenie stężenia jonów magnetycznych c ($\delta_{es} \sim c$)
- dodanie innych zanieczyszczeń
- zmiana struktury elektronowej ($\delta_{es} \sim \eta$)

Istnieją doświadczalne dowody, które dla związków z Gd, takich jak, np. GdAl_2 , GdCu i $\text{Gd}(\text{Co}_x\text{Al}_{1-x})_2$ wykazują efekt „wąskiego gardła” [7],[29],[30].

4.1 Technologia otrzymywania badanych związków

Wszystkie związki szeregów $Gd_{1-x}Y_xTM$ ($T=Ni,Pd$; $M=Sn,In$) przedstawione w pracy zostały uzyskane z pierwiastków o wysokiej czystości ($Gd - 99.9\%$, $Y - 99.99\%$, $Ni - 99.9\%$, $Pd - 99.9\%$, $Sn - 99.99\%$, $In - 99.9\%$). Poszczególne składniki badanych związków zostały naważone na wadze analitycznej. W celu zrównoważenia ubytku masy podczas topienia przyjęto niewielki nadmiar pierwiastków ok. 1% dla Sn i In . Naważone próbki zostały stopione w piecu łukowym w atmosferze argonu, a uzyskane kulki były kilkakrotnie odwracane i topione, aż do uzyskania jednorodności.

W ramach szeregu $Gd_{1-x}Y_xNiSn$ otrzymano związki o składach założonych: $(1-x) = 1; 0.1; 0.05; 0.01; 0.005; 0.001; 0.0025; 0.0005$ i $YNiSn$. Niestety pomimo wielu prób nie udało się uzyskać jednofazowych związków o koncentracjach gadolinu: $(1-x) > 0.1$.

W celu otrzymania jednofazowych związków $GdNiSn$ i $Gd_{0.1}Y_{0.9}NiSn$ próbki owinięto w folię z tantalu i zatopiono w kwarcowej ampule wypełnionej argonem. Tak przygotowane, zostały poddane wygrzewaniu w temperaturze $700^{\circ}C$ przez okres 168 h.

Związki $GdNiSn$, $YNiSn$ i $Gd_{0.1}Y_{0.9}NiSn$ utworzono z czystych pierwiastków, natomiast kolejne powstawały poprzez rozcieńczanie. Koncentrację gadolinu: $(1-x) = 0.05$ uzyskano poprzez rozcieńczenie $GdNiSn$ związkiem $YNiSn$; koncentrację: $(1-x) = 0.01$ poprzez rozcieńczenie związku $(1-x) = 0.1$ związkiem $YNiSn$; $(1-x) = 0.005$ poprzez rozcieńczenie $(1-x) = 0.01$ związkiem $YNiSn$; $(1-x) = 0.001$ poprzez rozcieńczenie $(1-x) = 0.005$ związkiem $YNiSn$, natomiast próbki o koncentracjach: $(1-x) = 0.0025$ i 0.0005 powstały na skutek rozcieńczenia związku $(1-x) = 0.005$ związkiem $YNiSn$.

Dla szeregu $Gd_{1-x}Y_xPdSn$ otrzymano z czystych pierwiastków związki o koncentracjach: $(1-x) = 0.8; 0.5; 0.3; 0.2$ oraz $GdPdSn$. Próbkę $GdPdSn$ oraz $Gd_{0.2}Y_{0.3}PdSn$ i $Gd_{0.3}Y_{0.7}PdSn$ wygrzewano w celu uzyskania jednofazowych związków, analogicznie jak próbki z Ni , w temperaturze $700^{\circ}C$ przez okres 168 h. Pomimo wielu prób nie udało się uzyskać jednofazowego związku o koncentracji gadolinu równej lub większej od koncentracji $(1-x) = 0.1$ oraz związków większych od koncentracji gadolinu: $(1-x) = 0.8$ i próbki $YPdSn$. Dla związków o koncentracjach gadolinu: $(1-x) = 0.2; 0.3$ i 0.5 udało się

zidentyfikować dodatkowe linie dyfrakcyjne pochodzące od obcej fazy. Po udanej próbie otrzymania związków szeregów z Sn utworzono również związki z In.

Pierwszym z nich był szereg $Gd_{1-x}Y_xNiIn$, dla którego, z czystych pierwiastków uzyskano związki o koncentracjach: $1-x=0.8; 0.5; 0.3; 0.2$ i 0.1 oraz $GdNiIn$. Dla związków o koncentracjach gadolinu: $(1-x)=0.1; 0.2; 0.3$ i 0.5 pomimo prób wygrzewania w temperaturach: $600^{\circ}C/168h$ $700^{\circ}C/168h$ i $750^{\circ}C/168h$) pojawiły się dodatkowe linie dyfrakcyjne, na podstawie których udało się zidentyfikować i oszacować ilościowo obce fazy [o czym więcej w rozdziale 7 rozprawy]. Dla badanego szeregu nie udało się otrzymać związku $YNiIn$, pomimo wielu prób jego wygrzewania w temperaturach: $600^{\circ}C$ przez $336h$; $700^{\circ}C$ przez $336h$).

W kolejnym szeregu pierwiastek zamiast niklu zastosowano pallad i utworzono związki $Gd_{1-x}Y_xPdIn$. W ich ramach udało się otrzymać związki o koncentracjach gadolinu: $(1-x) = 0.8; 0.5; 0.3; 0.1$ oraz $GdPdIn$. Związki $Gd_{0.1}Y_{0.9}PdIn$; $Gd_{0.3}Y_{0.7}PdIn$; $Gd_{0.5}Y_{0.5}PdIn$ i $Gd_{0.8}Y_{0.2}PdIn$ próbowano wygrzewać w temperaturze $600^{\circ}C$ przez okres $168 h$, po czym badano je na dyfraktometrze rentgenowskim. Otrzymany obraz dyfrakcyjny wskazywał, że otrzymane próbki nie były jednofazowe, zawierały wiele różnych innych związków [rozdział 7 rozprawy]. Pomimo wielu prób nie udało się utworzyć związku $YPdIn$ (m.in. podejmowano próby wygrzewania w temperaturze $600^{\circ}C$ i $700^{\circ}C$ przez $336h$).

Dla wszystkich szeregów nie udało się uzyskać związków o pośrednich koncentracjach oraz o mniejszych koncentracjach gadolinu podobnych do tych uzyskanych dla szeregu $Gd_{1-x}Y_xNiSn$. Związki te prawdopodobnie nie tworzą się.

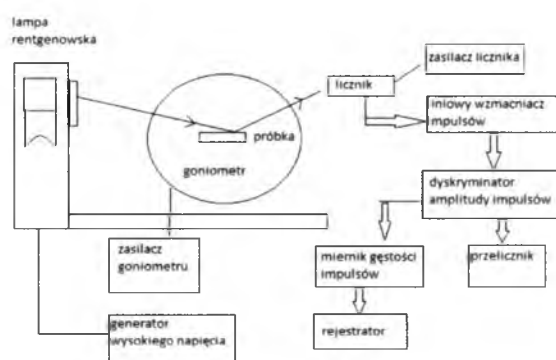
Analiza rentgenowska pozwoliła określić strukturę krystaliczną badanych związków i sprawdzić jakość uzyskanych próbek. Dla niektórych próbek poddanych analizie rentgenowskiej po topieniu łukowym oprócz pików pochodzących od właściwej struktury wykazano obecność dodatkowych pików świadczących o obcych fazach. W celu wyeliminowania tych dodatkowych faz próbowano zastosować wygrzewanie, co nie zawsze kończyło się sukcesem.

Po sprawdzeniu struktury krystalicznej przeprowadzono badania własności magnetycznych na magnetometrze SQUID i metodą elektronowego rezonansu spinowego (ESR).

4.2 Wyznaczenie struktury krystalicznej za pomocą dyfrakcji rentgenowskiej

Badanie struktury krystalicznej dla badanych związków polikrystalicznych $Gd_{1-x}Y_xTM$ ($T=Ni,Pd$; $M=Sn,In$) wykonano za pomocą rentgenowskiego dyfraktometru proszkowego Siemens D 5000 w temperaturze pokojowej. Przykładowy schemat dyfraktometru polikrystalicznego przedstawiono na poniższym rysunku. Ze względu na stosowanie detektorów licznikowych ma on znacznie rozbudowaną część elektroniczną.

Zasada Bragga - Brentana ogniskowania promieniowania rentgenowskiego stosowana w goniometrach będących zasadniczą częścią dyfraktometru, wymaga aby ognisko lampy było liniowe. Ze względu na wytrzymałość cieplną materiału anody i zachowanie mocy lampy szerokość ogniska efektywnego wynosi zwykle ok. 0.04-0.2 mm [32].

Rys. 4.1 Schemat blokowy dyfraktometru polikrystalicznego [32].

Wychodząca z lampy wiązka promieni rentgenowskich zostaje odpowiednio uformowana w goniometrze przez zestaw szczelin, pada na preparat a powstały refleks dyfrakcyjny zostaje odprowadzony przez układ szczelin do licznika. Polikrystaliczna próbka ma kształt płytki ustawionej w osi goniometru. W czasie ekspozycji jest ona obracana powolnym ruchem wokół tej osi, dzięki czemu przyjmuje różne położenie katowe w stosunku do wiązki promieni. Jednocześnie z ruchem próbki po okręgu pomiarowym przesuwa się detektor z dwukrotnie większą prędkością kątową.

Fotony promieniowania rentgenowskiego wpadające do licznika zostają zamienione na impulsy elektryczne o odpowiedniej amplitudzie, wzmacnione w liniowym wzmacniaczu i ewentualnie podane do dyskryminatora amplitudy. Z aparatem współpracuje komputer, który steruje pracą dyfraktometru. Efektem pomiaru jest dyfraktogram powstały jako zapis zmiany intensywności zarejestrowanego promieniowania po dyfrakcji w funkcji kąta położenia licznika.

Dyfraktometr Siemens D5000 jest urządzeniem pozwalającym na automatyczną realizację pomiarów dyfrakcyjnych, w zależności od konfiguracji w układzie teta / teta lub teta/2 teta, dla preparatów monokrystalicznych lub proszkowych. Wyposażony jest on w zestaw silników krokowych wysokiej precyzji pozwalający na obrót układu źródło promieniowania próbek-detektor w przestrzeni, w szerokim zakresie kątowym, z dużą dokładnością. Goniometr dyfraktometru pozwala na ustawienie pozycji z precyzją $\pm 0,005^\circ$. Rozdzielczość pomiaru zależna jest od rodzaju zamontowanego w dyfraktometrze detektora [33].

Urządzenie zaopatrzone jest w generator wysokiego napięcia zasilający źródło promieniowania X – lampę rentgenowską. Generator pozwala na dostarczenie prądu o parametrach z zakresu napięcia: 10-60 kV i natężenia: 5-80 mA, przy maksymalnej mocy ciągłej 3000 W. Standardowy poziom zasilania lampy rentgenowskiej z anodą Cu to 40 kV i 30 mA [33].

4.3 Pomiary własności magnetycznych z zastosowaniem magnetometru SQUID

Badania własności magnetycznych dla związków $Gd_{1-x}Y_xTM$ ($T=Ni, Pd$; $M=Sn, In$) zostały przeprowadzone na magnetometrze SQUID MPMS XL-7 firmy Quantum Design. W układzie tym możliwe jest przykładanie pola magnetycznego H w zakresie $\pm 7T$, a jego zasadniczym elementem jest nadprzewodnikowy interferometr kwantowy (SQUID), w którym wykorzystuje się kwantową interferencję nośników prądu do wykrywania i pomiaru bardzo małych zmian indukcji magnetycznej. Pomiary przeprowadzono w zakresie temperatur 1.9K do 300K. Zmierzono podatność magnetyczną stałą i zmienną polową oraz namagnesowanie próbek w zależności od pola i temperatury.

Układ pomiarowy składał się z kriostatu helowego oraz z konsoli kontrolującej wszystkie najważniejsze parametry pracy urządzenia.

Wewnątrz zbiornika zawierającego ciekły hel umieszczona została cewka nadprzewodząca wytwarzająca stałe pole magnetyczne w przestrzeni próbki.

Zwojnica nadprzewodząca umożliwia wytwarzanie stałych pól magnetycznych o indukcji zawierającej się pomiędzy ± 70 kOe. Wartość indukcji pola magnetycznego wyznaczana była poprzez pomiar natężenia prądu płynącego przez cewkę.

Dokładność ustawienia pól magnetycznych w cewce nadprzewodzącej podawana przez producenta urządzenia wynosiła odpowiednio $B = 0.2$ Oe dla pól magnetycznych o indukcji poniżej 5 kOe oraz $B = 2$ Oe dla pól wyższych.

Układ cewek detekcyjnych magnetometru składa się ze zrównoważonych cewek służących do zwiększenia jednorodności pola magnetycznego do około 0.1%. Sygnał zbierany przez cewki odbiorcze transportowany był do pętli SQUID przez filtrujący przełącznik, a sygnał otrzymywany z pętli SQUID był następnie odbierany i przetwarzany przez urządzenie odbiorcze *Model 2000 VHF*. Komunikacja pomiędzy komputerem a kontrolerem pętli SQUID umożliwiła akwizycję danych pomiarowych oraz jego zdalną kalibrację. Sygnał, który był odbierany na złączu Josephsona był proporcjonalny do momentu magnetycznego próbki znajdującej się między uzwojeniem cewki detekcyjnej [34].

4.4 Badanie metodą elektronowego rezonansu spinowego (ESR)

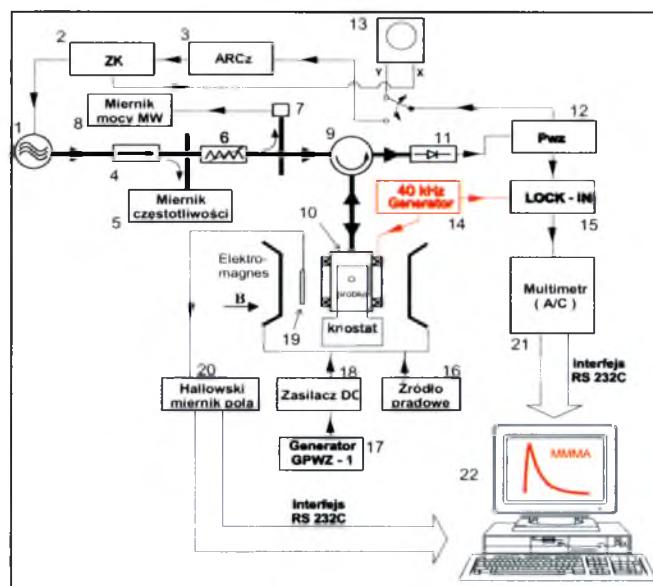
ESR dla związków $Gd_{1-x}Y_xTM$ ($T=Ni, Pd$; $M=Sn, In$) zostało przeprowadzone na spektrometrze RADIOPAN w paśmie X w zakresie temperatur 4K do 300K oraz od około 100K do 300K. Próbkę do pomiaru przygotowano poprzez rozcieńczenie ich w parafinie. Asymetryczne linie rezonansowe były rejestrowane komputerowo, a następnie analizowane za pomocą programu *EPR_pro*. Każda z linii została rozdzielona na część absorpcyjną i dyspersyjną, a następnie dla części absorpcyjnej wyznaczono parametry ESR takie jak: szerokość linii DH , czynnik g oraz intensywność.

Najczęściej stosowanym typem spektrometru ESR jest homodynowy spektrometr odbiciowy pracujący w zakresie mikrofal i rejestrujący 1-szą pochodną widma absorpcji. Spektrometr taki rejestruje sygnał rezonansu jako zmianę mocy mikrofal odbitych od obwodu rezonansowego (komory rezonansowej) gdy następuje rezonansowe pochłanianie mikrofal przez próbkę umieszczoną w tym obwodzie. Spektrometr pracuje w paśmie X mikrofal, czyli od 8.0 GHz do 12 GHz, przy czym częstotliwość pracy wynosi zwykle ok. 9.5 GHz.

Spektrometr składa się z trzech zasadniczych części:

- bloku mikrofalowego
- bloku pola magnetycznego
- bloku detekcji

Na rysunku 4.2 przedstawiono schemat blokowy spektrometru mikrofalowego.

Rys.4.2 Schemat blokowy spektrometru mikrofalowego [35]

Cyframi kolejno oznaczone są : 1 – klustron odbiciowy, 2 – zasilacz klustronu, 3 – układ automatycznej regulacji częstotliwości, 4 – izolator ferrytowy, 5 – cyfrowy miernik częstotliwości mikrofal, 6 – tłumik regulowany, 7 – termoelektryczna sonda mocy , 8 – cyfrowy miernik mocy, 9 – cyrkulator ferrytowy, 10 – cylindryczna wnęka mikrofalowa, 11 – głowica detekcyjna, 12 – przedwzmacniacz, 13 – oscyloskop, 14 – modulator 40 kHz zewnętrznego pola magnetycznego cewek modulujących do pomiaru MMMA, 15 – selektywny nanowoltomierz fazoczuły, 16 – zasilacz uzwojeń głównych elektromagnesu, 17 – generator linowych przebiegów wolnozmiennych, 18 – zasilacz cewek korekcyjnych elektromagnesu, 19 – głowica hallowska, 20 – cyfrowy miernik pola HTM11, 21 – multimetr cyfrowy METEX , 22 – komputer klasy AT 386.

Blok mikrofalowy: generuje mikrofae, mierzy ich częstotliwość, reguluje moc, rozdziela mikrofae najpierw na próbkę do wnęki rezonansowej, a potem do diody detekcyjnej, przeprowadza detekcję mikrofal odbitych od wnęki, umożliwia obserwację modów generacji klustronu na oscyloskopie (w celu precyzyjnego zestrojenia wnęki z klustronem na jedną wybraną częstotliwość), oraz automatycznie dostraja częstotliwość klustronu do aktualnej częstotliwości wnęki za pomocą układu automatycznej regulacji częstotliwości (Arcz).

Blok pola magnetycznego: służy do wytworzenia pola magnetycznego $\vec{B}$, które narasta automatycznie dzięki tzw. układowi przemiatań pola. W skład tego bloku wchodzi również hallowski miernik pola oraz układ modulacji stałego pola elektromagnesu przez sinusoidalnie zmienne pole magnetyczne, który jest potrzebny jako sygnał odniesienia do fazoczułej detekcji linii w bloku detekcji.

Układ modulacji pola magnetycznego składa się z modulatora oraz cewek modulacyjnych (zaprojektowanych w układzie Helmholtza), obejmujących z obu stron ścianki wnęki rezonansowej. Modulację stosuje się w celu zwiększenia stosunku sygnał/szum, zaś jej częstotliwość wynosi 40 kHz. Modulacja stałego pola powoduje modulację sygnału mikrofalowego odbitego od wnęki. Ponieważ dioda mierzy tylko obwiednię, otrzymujemy pierwszą pochodną krzywej absorpcji.

Blok detekcji służy do wykrycia, wzmocnienia i zmierzenia sygnału z diody mikrofalowej. Z uwagi na fakt, że sygnał EPR-owski jest dużo słabszy od różnego rodzaju zakłóceń, korzystamy z techniki detekcji fazoczułej (technika LOCK-IN). Detekcja fazoczuła jest jedną z metod pomiarowych, która znajduje zastosowanie tam, gdzie dokonujemy pomiaru słabych sygnałów w obecności szumu. Aby rozróżnić użyteczny sygnał od wszelkich zakłóceń i wyodrębnić go, dokonujemy najpierw modulacji sygnału z określoną częstością: polega to na modulowaniu (przerywaniu) wzbudzenia lub modulowaniu parametrów pomiarowych.

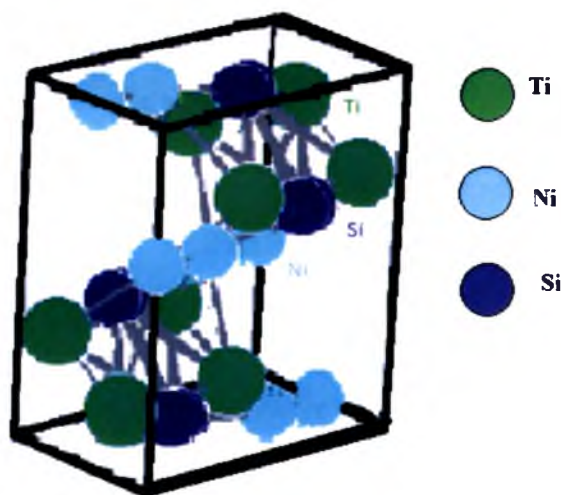
Rozdział 5

Charakterystyka związków $Gd_{1-x}Y_xTM$ ($T=Ni;Pd$; $M=Sn$)

5.1 Struktura krystaliczna związków szeregów $Gd_{1-x}Y_xTM$

Badania struktury krystalicznej związków szeregów $Gd_{1-x}Y_xTSn$ ($T=Ni,Pd$) przeprowadzono metodą proszkowej dyfrakcji rentgenowskiej. Analiza uzyskanych dyfraktogramów wykazała, że wszystkie badane próbki krystalizowały w strukturze rombowej typu TiNiSi (rys. 5.1), w grupie przestrzennej $Pnma$. Parametry sieci obliczono z dyfraktogramów korzystając z programu PCW [36] i Chekcell. Położenia linii dyfrakcyjnych wyznaczono profilując je funkcją kształtu typu Pearson VII, dla których następnie obliczono parametry sieci. Ich wartości zostały zestawione w tabelach 1 i 2.

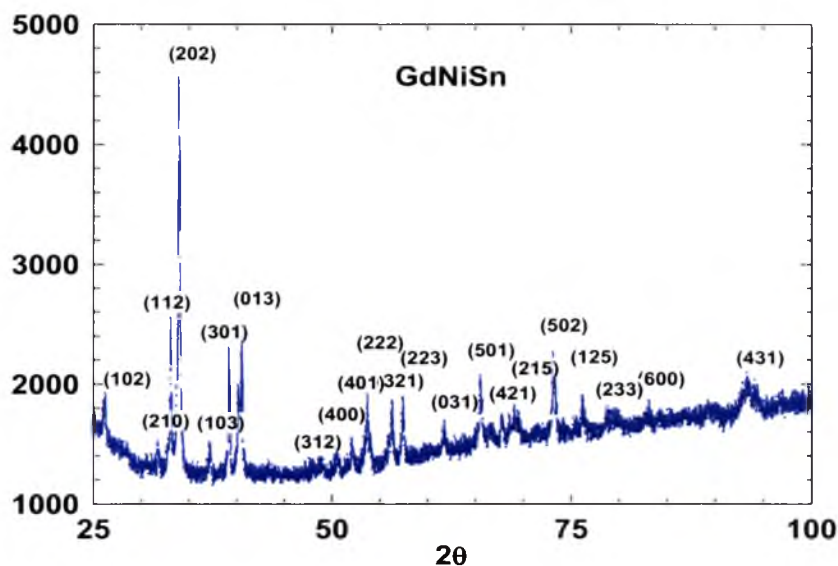
Strukturę krystaliczną typu TiNiSi, którą wykazały badane próbki przedstawiono na rysunku 5.1.

Rys.5.1 Struktura rombowa typu TiNiSi [2].

$\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{NiSn}$

Związki o założonych koncentracjach gadolinu: $(1-x)=1; 0.1; 0.05; 0.01; 0.005; 0.001; 0.0025; 0.0005$ i YNiSn otrzymano w piecu łukowym w atmosferze argonu. Niestety pomimo wielu prób nie udało się uzyskać jednofazowych związków o koncentracjach gadolinu : $(1-x) > 0.1$. Związki GdNiSn , YNiSn i $\text{Gd}_{0.1}\text{Y}_{0.9}\text{NiSn}$ otrzymano stapiając stechiometrycznie naważone wsady, natomiast kolejne powstawały poprzez ich rozcieńczanie. W celu uzyskania jednofazowych próbek GdNiSn i $\text{Gd}_{0.1}\text{Y}_{0.9}\text{NiSn}$ wygrzewano je w temperaturze 700°C przez okres 168 h. Przykładowy dyfraktogram dla związku GdNiSn z zaznaczonymi wskaźnikami Millera (hkl) płaszczyzn atomowych zamieszczono poniżej.

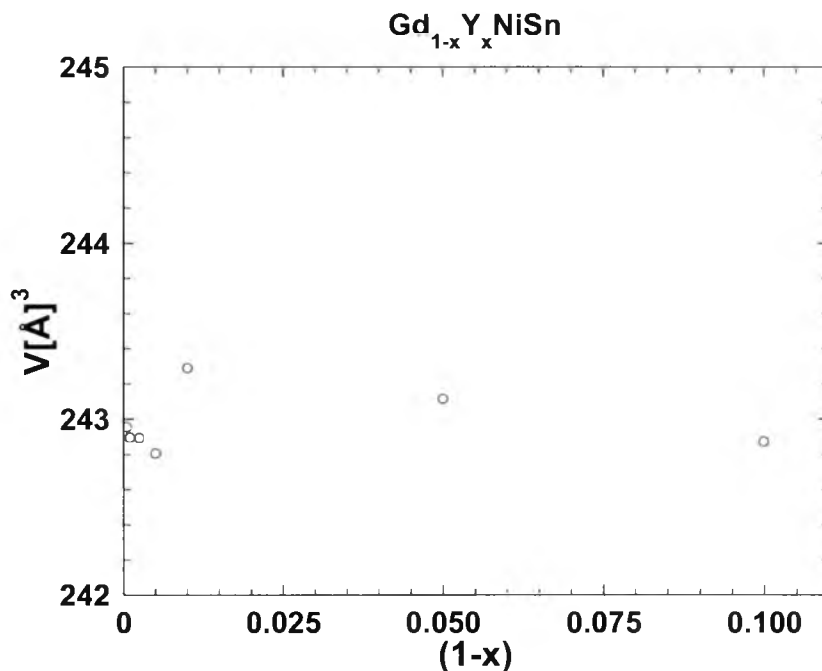
Rys. 5.2 Dyfraktogram dla związku GdNiSn wraz z zaznaczonymi wskaźnikami płaszczyzn hkl .

Wyznaczone parametry komórki elementarnej dla przebadanego szeregu związków $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{NiSn}$ zestawiono w tabeli 1. Obok wartości parametrów wyznaczonych w przeprowadzonych eksperymentach, w tabeli umieszczono również, dla porównania, parametry sieciowe otrzymane dla GdNiSn i YNiSn przez [2 i 3].

Tab.1 Parametry sieciowe dla $Gd_{1-x}Y_xNiSn$

1-x	a [Å] ± Δ[Å]	b [Å] ± Δ[Å]	c [Å] ± Δ[Å]	V[Å] ³	literatura
GdNiSn	7.204± 0,002	4.467± 0,003	7.676± 0,001	247.011	<i>a</i> =7.199; <i>b</i> =4.464; <i>c</i> =7.677
0.1	7.115± 0,001	4.454± 0,002	7.664± 0,009	242.873	
0.05	7.114± 0,003	4.451± 0,003	7.664± 0,001	242.676	
0.01	7.114± 0,004	4.452± 0,002	7.663± 0,004	242.699	
0.001	7.114± 0,001	4.451± 0,004	7.665± 0,001	242.674	
0.005	7.113± 0,001	4.451± 0,003	7.665± 0,001	242.674	
0.0025	7.113± 0,008	4.452± 0,001	7.665± 0,003	242.728	
0.0005	7.113± 0,007	4.451± 0,002	7.664± 0,002	242.642	
YNiSn	7.113± 0,007	4.448± 0,002	7.664± 0,003	242.471	<i>a</i> =7.115; <i>b</i> =4.449; <i>c</i> =7.665

Rozcieńczanie magnetycznej matrycy GdNiSn niemagnetycznymi atomami Y nie powodowało zmian w wartościach objętości komórek elementarnych (rys.5.3, na którym umieszczono związki o koncentracjach gadolinu: $(1-x)=0.1\div 0.0005$) i parametrów sieci. Można to wytłumaczyć tym, iż różnice między promieniami jonowymi Gd (0.94 Å) i Y (0.93 Å) są zbyt małe, aby zaobserwować jakiegokolwiek zmiany. W otrzymanych układach jony itru podstawiane są jonami gadolinu i w otrzymanym zakresie stężeń nie obserwuje się ani zmian w wartościach parametrów komórki elementarnej, ani zmian w ich symetrii. Sprawia to, że dla badanych roztworów wpływ na ich własności magnetyczne będą miały magnetyczne jony Gd, a nie symetria krystaliczna.

Rys.5.3 Zależność objętości komórki elementarnej od koncentracji gadolinu dla szeregu $Gd_{1-x}Y_xNiSn$.

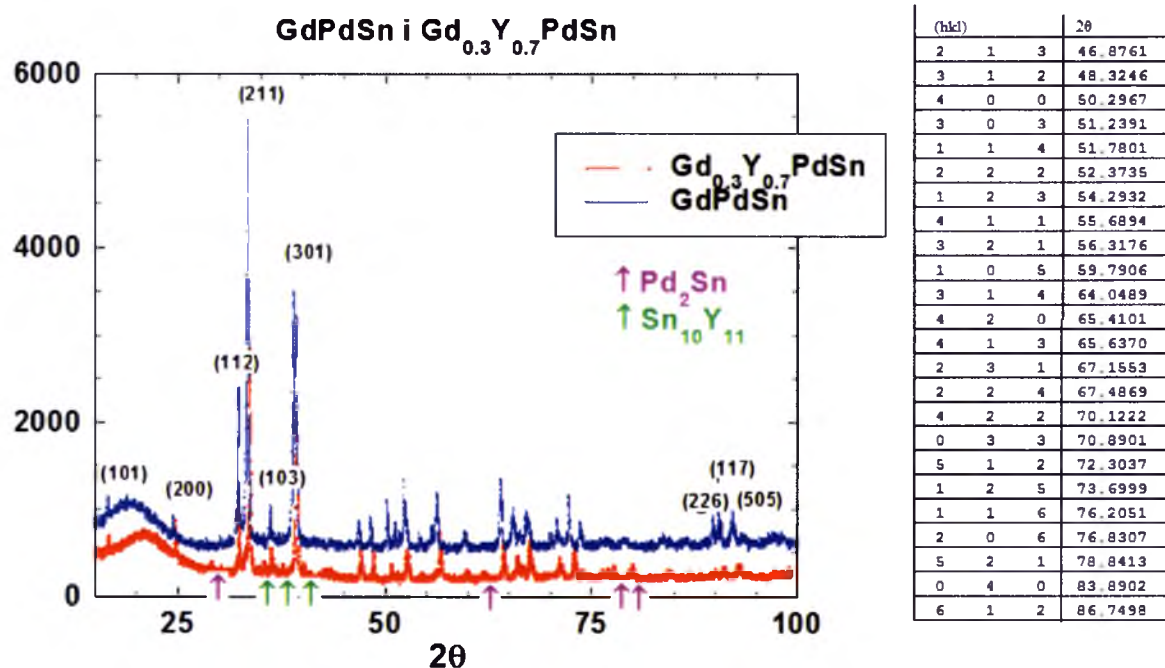
$Gd_{1-x}Y_xPdSn$

Związki z palladem o założonych koncentracjach gadolinu: $1-x = 0.8; 0.5; 0.3; 0.2$ oraz $GdPdSn$ również poddano badaniom techniką dyfrakcji rentgenowskiej. Próbki $GdPdSn$ oraz $Gd_{0.2}Y_{0.3}PdSn$ i $Gd_{0.3}Y_{0.7}PdSn$ wygrzewano w celu uzyskania jednofazowych związków, analogicznie jak próbki z Ni, w temperaturze $700^{\circ}C$ przez okres 168 h. Pomimo wielu prób nie udało się uzyskać jednofazowych związków o koncentracjach gadolinu: $(1-x)$: równej lub mniejszej niż 0.1; większych niż 0.8 oraz związku $YPdSn$.

Pomimo wygrzewania, dla związków o koncentracjach gadolinu: $(1-x)=0.2$ i 0.3 obserwowano dodatkowe linie dyfrakcyjne pochodzące od innych związków powstałych w procesie technologicznym. Te dodatkowe fazy zidentyfikowano jako związki itru i palladu z cyną (rys.5.4), są to: $Sn_{10}Y_{11}$ [37] krystalizujący w układzie tetragonalnym ($I4/mmm$) ($a=11.53[\text{\AA}]$; $b=11.53[\text{\AA}]$; $c=16.9[\text{\AA}]$) oraz Pd_2Sn [38] o symetrii rombowej ($Pnma$), ($a=5.635[\text{\AA}]$; $b=4.2978[\text{\AA}]$; $c=8.0939[\text{\AA}]$). Na rysunku 5.4 przedstawiono przykładowy dyfraktogram dla związku $GdPdSn$ (niebieski)

z zaznaczonymi wskaźnikami płaszczyzn atomowych (hkl) dla poszczególnych linii dyfrakcyjnych.

Dla porównania oprócz związku GdPdSn na wykresie przedstawiono również dyfraktogram związku $\text{Gd}_{0.3}\text{Y}_{0.7}\text{PdSn}$ (kolor czerwony). Na rysunku, obok w tabeli zamieszczono wskaźniki (hkl) wraz z wartościami położenia kąta 2θ w zakresie: $46.87^\circ \div 86.74^\circ$.

Rys.5.4 Dyfraktogram dla związku GdPdSn i $\text{Gd}_{0.3}\text{Y}_{0.7}\text{PdSn}$ wraz z zaznaczonymi wskaźnikami płaszczyzn hkl .

Wyznaczone parametry sieci dla związków $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{PdSn}$ zestawiono w tabeli 2.

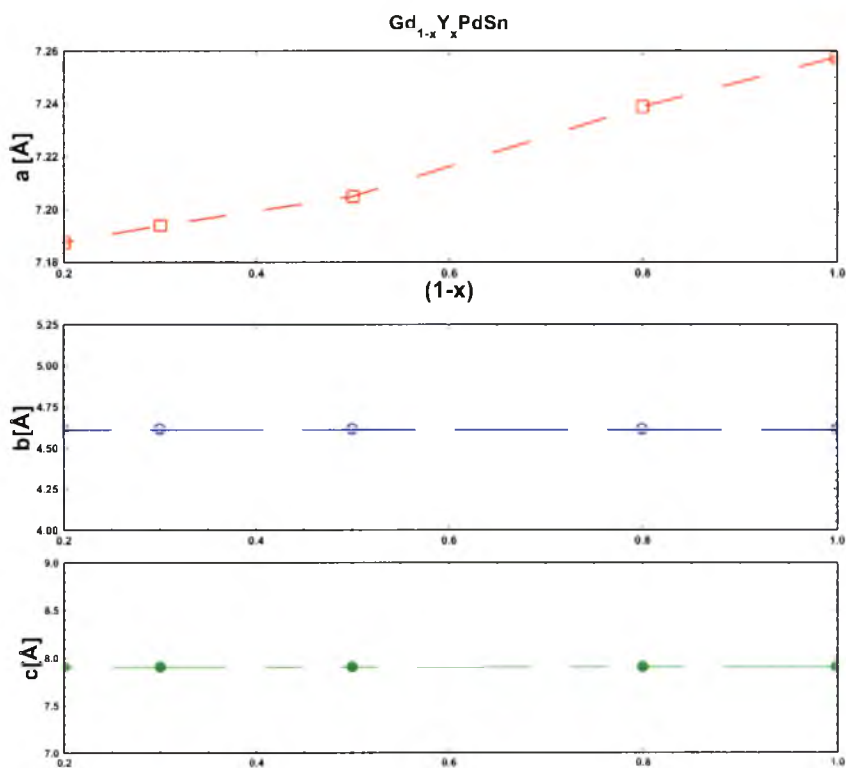
Parametry komórki elementarnej dla badanych próbek wyznaczono korzystając z programu Chekcell, a obliczone wartości dla GdPdSn były zgodne z danymi pochodzącymi z literatury [15].

Tab. 2 Parametry sieciowe dla $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{PdSn}$.

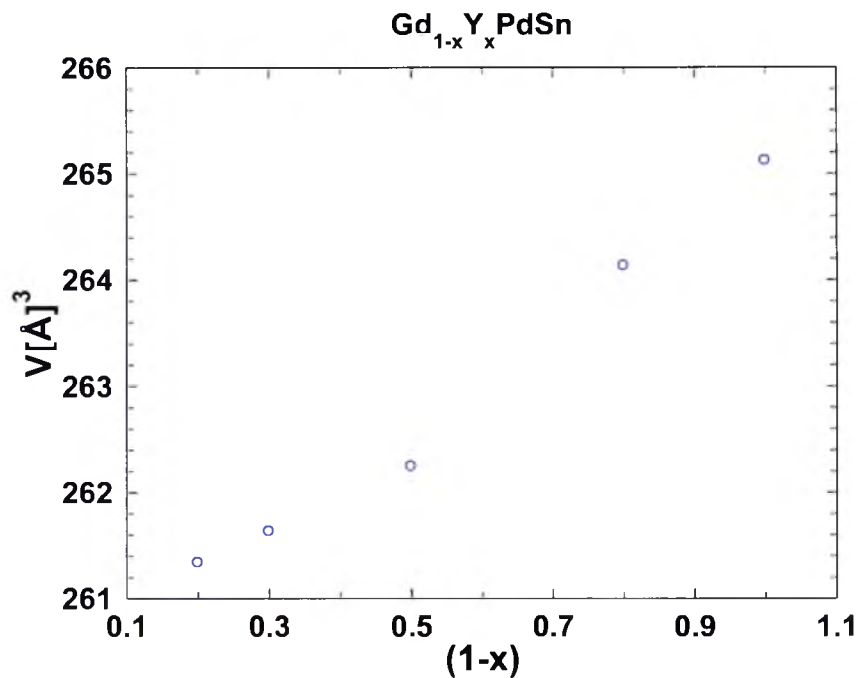
$1-x$	$a [\text{\AA}] \pm \Delta$	$b [\text{\AA}] \pm \Delta$	$c [\text{\AA}] \pm \Delta$	$V[\text{\AA}]^3$	literatura
GdPdSn	$7.257 \pm 0,002$	$4.614 \pm 0,002$	$7.918 \pm 0,002$	265.124	$a = 7.254$ $b = 4.608$ $c = 7.925$
0.8	$7.238 \pm 0,003$	$4.610 \pm 0,002$	$7.916 \pm 0,003$	264.134	
0.5	$7.204 \pm 0,004$	$4.601 \pm 0,003$	$7.912 \pm 0,004$	262.248	
0.3 (*)	$7.193 \pm 0,001$	$4.599 \pm 0,001$	$7.909 \pm 0,002$	261.634	
0.2 (*)	$7.187 \pm 0,001$	$4.597 \pm 0,001$	$7.910 \pm 0,001$	261.335	

W tabeli 2 symbolem (*) oznaczono związki o największej zawartości procentowej fazy związków Pd_2Sn i $\text{Sn}_{10}\text{Y}_{11}$ (ok.2% i 3%).

Dla szeregu $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{PdSn}$ zaobserwowano malenie wartości parametru sieci a , natomiast parametry b i c pozostawały bez znaczących zmian wraz ze zmianą koncentracji gadolinu: $(1-x)$ (tab.2 i rys.5.5). Dla badanych związków zaobserwowano więc i odpowiednią zmianę objętości komórki elementarnej wraz ze zmniejszaniem koncentracji gadolinu, co przedstawiono na rysunku numer 5.5.

Rys.5.5 Zależność parametrów sieci a , b i c od koncentracji gadolinu dla szeregu $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{PdSn}$

Rys.5.6 Zależność objętości komórki elementarnej od koncentracji gadolinu dla szeregu $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{PdSn}$.

Własności magnetyczne wybranych związków szeregów: $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{NiSn}$ i $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{PdSn}$ zbadano na magnetometrze SQUID. Wykonano temperaturowe pomiary podatności magnetycznej zmiennie- i stało-polową AC i DC, na podstawie których wyznaczono: moment efektywny $\mu_{\text{eff}} [\mu_B]$, temperaturę przejścia magnetycznego $T_N [\text{K}]$ i odwrotność podatności magnetycznej $\chi^{-1} [\text{emu/mol}]^{-1}$. Dla szeregu z palladem dodatkowo wyznaczono zależność namagnesowania $M [\mu_B/\text{Gd}]$ względem pola magnetycznego $H [\text{Oe}]$ w temperaturach od 2K do 300K. Następnie dla badanych związków wykonano pomiary metodą elektronowego rezonansu spinowego (ESR) i wyznaczono parametry, takie jak: nachylenie linii rezonansowej $b [\text{Oe/K}]$ i czynnik g , których wielkości są miarą występowania efektu „wąskiego gardła” i jego charakteru w badanych związkach. Wyniki pomiarów dla szeregów $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{NiSn}$ i $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{PdSn}$ wykonanych na magnetometrze SQUID zawarto w punktach 5.2 i 5.4.

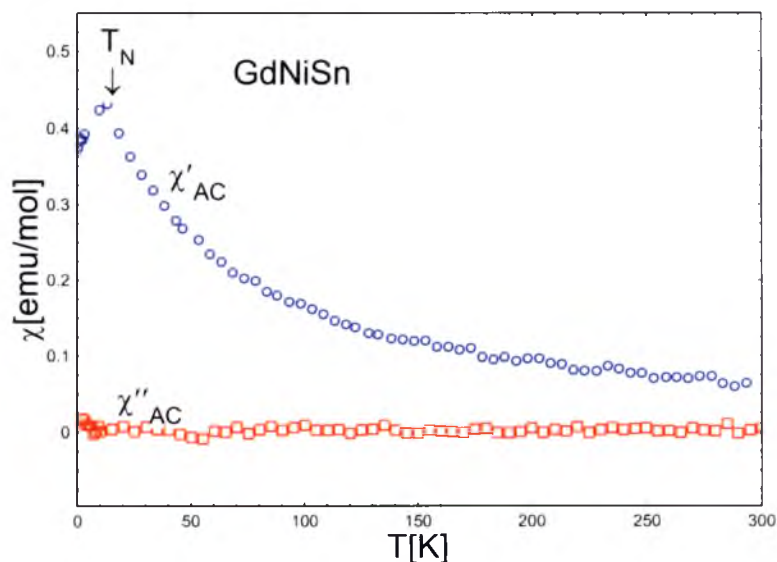
5.2 Badania własności magnetycznych związków GdNiSn oraz Gd_{0.1}Y_{0.9}NiSn

Dla szeregu Gd_{1-x}Y_xNiSn nie udało się uzyskać związków o koncentracjach gadolinu: (1-x) > 0.1, dlatego też pomiary zależności podatności magnetycznej i jej odwrotności w polu magnetycznym B = 1T były możliwe tylko dla dwu związków GdNiSn i Gd_{0.1}Y_{0.9}NiSn. Wykonano pomiary podatności magnetycznej stało- i zmiennopolowe AC i DC.

Temperaturowe zależności odwrotności podatności dopasowano do prostoliniowego przebiegu, zgodnie ze zmodyfikowanym prawem Curie-Weissa: $\chi = \chi_0 + C/(T - \theta_p)$ z temperaturowo niezależną podatnością χ_0 , gdzie θ_p jest paramagnetyczną temperaturą Curie a C stałą Curie. Zbadano też związek YNiSn, który jest paramagnetykiem Pauliego, a oszacowana z pomiarów odwrotność podatności wynosiła $1/\chi \sim 10(\text{emu/mol})^{-1}$, co jest bliskie wartości uzyskanej przez [2],[3]: $1/\chi \sim 9(\text{emu/mol})^{-1}$. W tym rozdziale pokazano wyniki zależności temperaturowe zależności podatności i jej odwrotności dla związków o koncentracjach gadolinu: (1-x) = 1 i 0.1.

GdNiSn

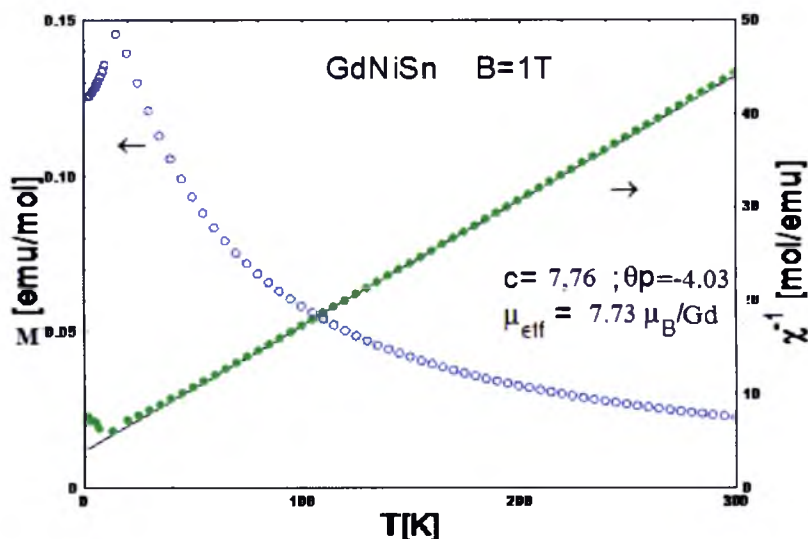
Temperaturową zależność podatności magnetycznej dla związku GdNiSn wraz z zaznaczoną temperaturą przejścia magnetycznego T_N przedstawiono na rysunku 5.7.

Rys.5.7 Temperaturowa zależność podatności magnetycznej AC dla GdNiSn.

Oszacowana z pomiarów metodą różniczki zupełnej wartość temperatury przejścia T_N wynosi 12.5 K i różni się nieznacznie od temperatury uzyskanej m.in. przez [4,15], którzy oszacowali ją na T_N równą 11 K.

Z zależności odwrotności podatności magnetycznej od temperatury wyznaczono wartość momentu efektywnego $\mu_{\text{eff}} [\mu_B / \text{Gd}]$, co przedstawiono na rysunku 5.8.

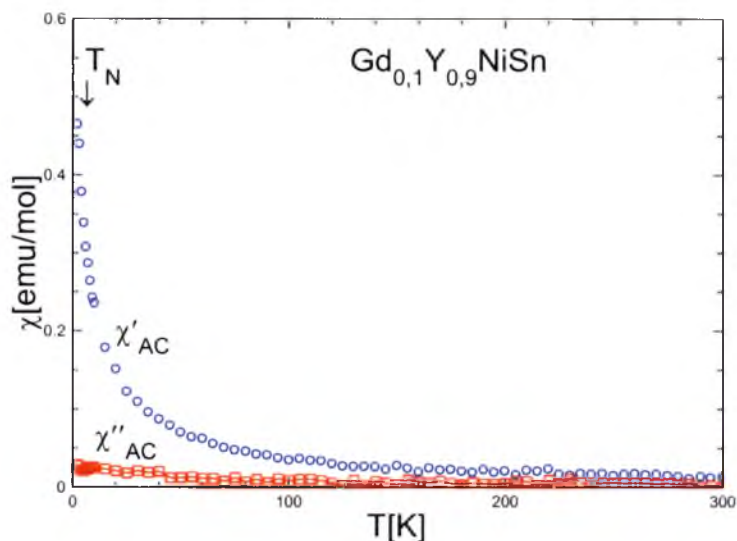

Rys.5.8 Zależność namagnesowania i odwrotności podatności magnetycznej w polu magnetycznym o indukcji $B=1\text{ T}$ dla GdNiSn

Związek GdNiSn charakteryzuje antyferromagnetyczny przebieg temperaturowej zależności odwrotności podatności i z niego wyznaczono moment efektywny przypadający na gadolin. Wynosi on: $\mu_{\text{eff}} = 7.73\mu_B / \text{Gd}$. Eksperymentalna wartość efektywnego momentu magnetycznego różni się nieco od wartości teoretycznej obliczonej z reguł Hunda dla swobodnego jonu Gd^{3+} ($7.94\mu_B$), co mogłoby sugerować, że moment ten zlokalizowany jest głównie na gadolinie.

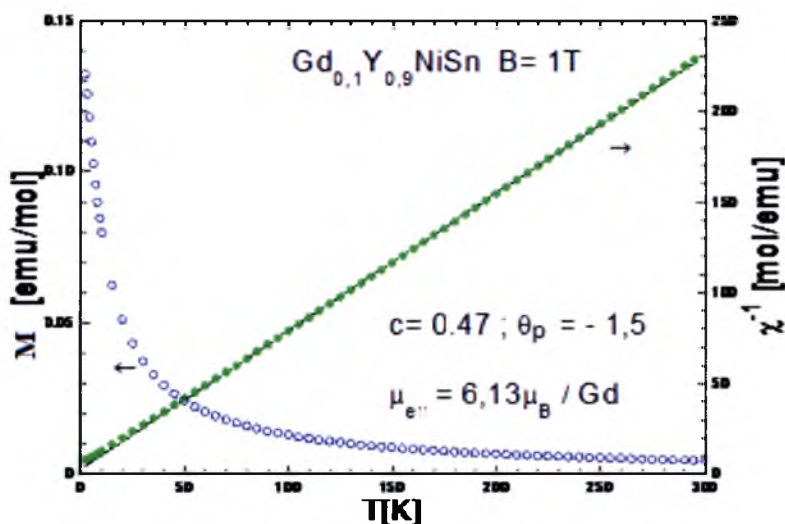
$\text{Gd}_{0.1}\text{Y}_{0.9}\text{NiSn}$

Na rysunku 5.9 przedstawiono temperaturową zależność podatności magnetycznej AC wraz z zaznaczoną temperaturą przejścia magnetycznego T_N równą 3K.

Rys.5.9 Temperaturowa zależność podatności magnetycznej AC dla $Gd_{0,1}Y_{0,9}NiSn$

Moment efektywny przypadający na gadolin w związku $Gd_{0,1}Y_{0,9}NiSn$ wyznaczono z temperaturowej zależności odwrotności podatności magnetycznej zmierzonej w polu $B=1T$, co pokazano na rysunku 5.10.

Rys.5.10 Temperaturowa zależność namagnesowania i odwrotności podatności w polu $B=1T$ dla $Gd_{0,1}Y_{0,9}NiSn$

Oszacowana z odwrotności podatności wartość momentu efektywnego μ_{eff} przypadająca na gadolin w związku $Gd_{0,1}Y_{0,9}NiSn$ wynosi $6.13 \mu_B / Gd$. W tabeli 3 przedstawiono wartości uzyskane z zależności temperaturowych podatności i odwrotności podatności.

Tab.3 Wartości uzyskane z temperaturowych zależności podatności i odwrotności podatności dla GdNiSn i $\text{Gd}_{0.1}\text{Y}_{0.9}\text{NiSn}$.

1-x	T_N [K]	θ_p [K]	μ_{eff} [μ_B/Gd]
1	12.5	-4.03	7.73
0.1	3	-1.5	6.13

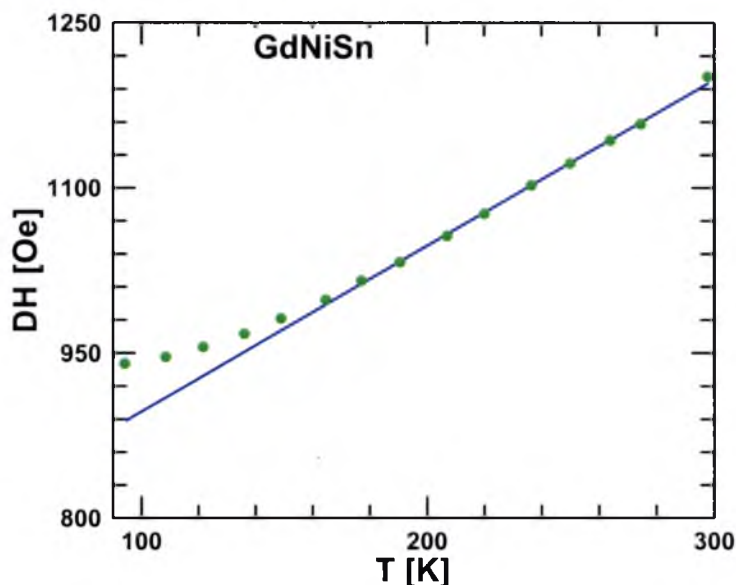
Związki GdNiSn i $\text{Gd}_{0.1}\text{Y}_{0.9}\text{NiSn}$ są antyferromagnetykami, co można zauważyć w charakterystycznym dla antyferromagnetyków przebiegu temperaturowej zależności odwrotności podatności (rys.6.8 i 6.10). Wraz ze zmniejszaniem się koncentracji gadolinu -maleje temperatura przejścia T_N [K].

5.3 Badanie mikroskopowych własności szeregu $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{NiSn}$ metodą ESR

Metodą ESR zostały przebadane związki międzymetaliczne: GdNiSn i GdPdSn , dla których otrzymane dane wskazywały na wystąpienie efektu „wąskiego gardła” [7],[51]. Dla tych związków szerokość linii rezonansowej DH rosła liniowo wraz z temperaturą, natomiast nachylenie linii rezonansowej Korringa było małe i zależne od metalu T. Dla T=Ni wartość czynnika b wynosiła około 1.5Oe/K, podczas gdy dla T=Pd wartość ta wynosiła 2,4Oe/K. Małe wartości parametru b i raczej wysokie czynnika Δg mogą być uwarunkowane występowaniem silnego efektu „wąskiego gardła” (bottleneck effect) ESR dla zlokalizowanych momentów Gd^{3+} w metalach, co oznacza, że spiny Gd w związkach GdNiSn i GdPdSn są słabo związane z elektronami przewodnictwa (CE). Zmniejszając koncentrację gadolinu w związkach można całkowicie otworzyć „wąskie gardło”, dlatego w celu jego analizy niezbędne są badania dla silnie rozcieńczonych związków z gadolinem [m.in.29].

Związki badanego szeregu o koncentracjach gadolinu: $(1-x) = 1; 0.001; 0.005; 0.05; 0.01; 0.1$ zostały zbadane w paśmie X w zakresie temperatur $4 \div 300\text{K}$ (niskie stężenia) oraz $100 \div 300\text{K}$ (wysokie stężenia).

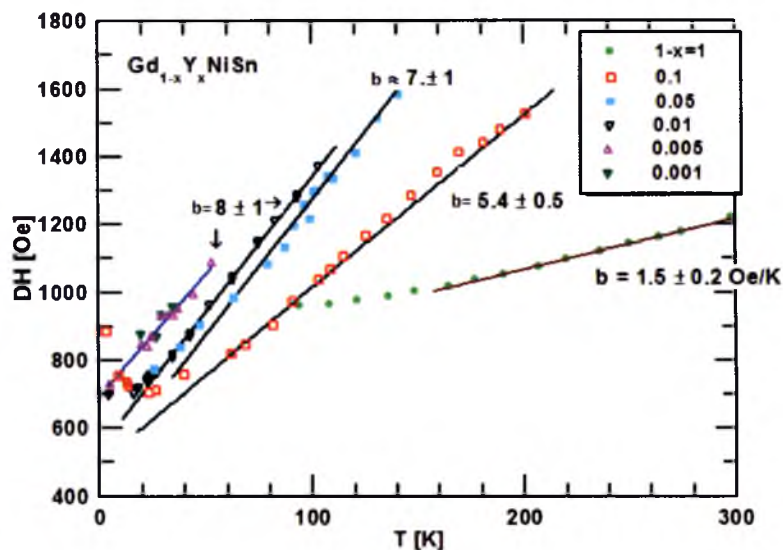
Poniżej przedstawiono wyniki eksperymentalne ESR dla kolejnych związków zaczynając od próbki GdNiSn, której zależność temperaturową szerokości linii rezonansowej DH [Oe] przedstawiono na rysunku 5.11

Rys.5.11 Zależność szerokości linii rezonansowej DH[Oe] od temperatury dla GdNiSn.

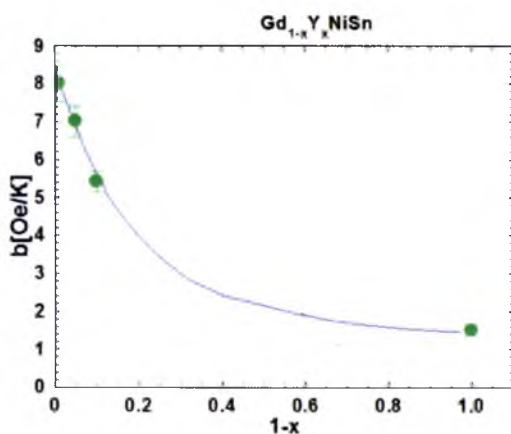
Dla związku GdNiSn możemy zauważyć odchylenia DH od liniowego przebiegu poniżej 160K. Odchylenie to może świadczyć o obecności oddziaływania krótko zasięgowego w tym zakresie temperaturowym. Z zakresu liniowego przebiegu otrzymano wartość parametru nachylenia linii rezonansowej $b=1.5[\text{Oe/K}]$. Może to świadczyć o silnym efekcie „wąskiego gardła” dla GdNiSn. Oznaczałoby to, że elektrony przewodnictwa (CE) w tym przypadku wolniej oddziałują z siecią (L) niż z układem spinów zlokalizowanych (S).

W celu dokładniejszego zbadania tego efektu i całkowitego otwarcia „wąskiego gardła” otrzymano związki o niskich stężeniach gadolinu ($(1-x) < 0.1$). Zależności temperaturowe szerokości linii rezonansowej DH [Oe] dla związków o koncentracjach: $1-x = 1; 0.1; 0.01; 0.05; 0.005; 0.001$ przedstawiono na rysunku 5.12.

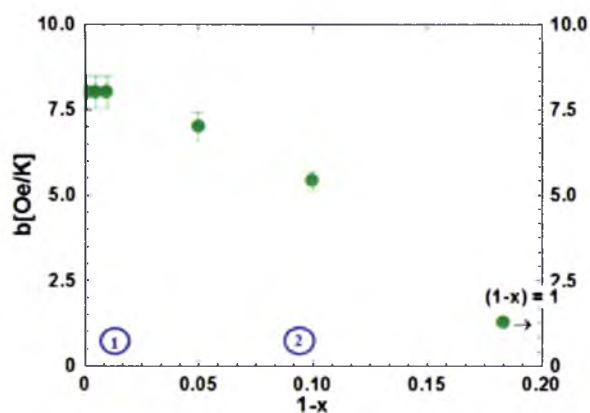

Rys.5.12 Zależność szerokości linii DH [Oe] od temperatury dla związków szeregu $Gd_{1-x}Y_xNiSn$.

Na rysunku 5.12 są dobrze widoczne odchylenie DH od liniowości w niskich temperaturach dla związków $GdNiSn$ i $Gd_{0.1}Y_{0.9}NiSn$ świadczące o obecności oddziaływania krótko zasięgowego. Na podstawie liniowego przebiegu $DH(T)$ oszacowano nachylenie linii rezonansowej $b[Oe/K]$ dla każdego związku (Rys.5.13 a i b). Na rysunku (a) przedstawiono zależność $b[Oe/K]$ w całym zakresie koncentracji gadolinu, natomiast na rysunku (b) zawarto koncentracje: $(1-x) \leq 0.2$ z zaznaczeniem cyferkami 1 i 2 obszarów z (kiedy parametr $b[Oe/K]$ nie zmieniał się już) i bez „wąskiego gardła”.

5.13 (a)

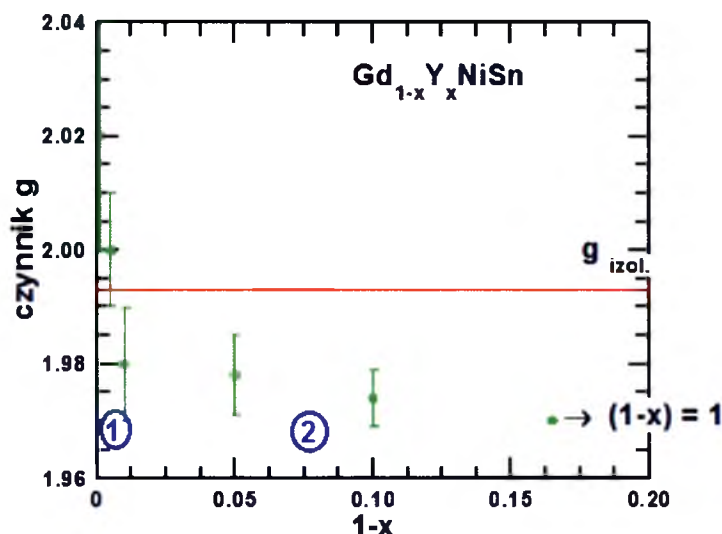

5.13 (b)

Rys.5.13 a i b. Zależność parametru $b[Oe/K]$ od stężenia gadolinu w szeregu $Gd_{1-x}Y_xNiSn$.

Nachylenie linii $b[\text{Oe/K}]$ wzrasta wraz ze zmniejszaniem koncentracji $(1-x)$ gadolinu, aż do osiągnięcia koncentracji: $(1-x) = 0.01; 0.005; 0.001$ i 0.0005 , dla których wartość parametru b wyniosła $8.0[\text{Oe/K}]$ i nie zmieniała się już. Na tej podstawie przyjmujemy, że „wąskie gardło” zostało całkowicie otwarte.

Jak już wspomniano w rozdziale 3 rozprawy, obecność elektronów przewodnictwa (CE) prowadzi do zmiany wartości czynnika g w stosunku do wartości dla tego samego jonu umieszczonego w matrycy niemetalicznej (o tej samej symetrii sieci co matryca metaliczna). Jest to tak zwane przesunięcie czynnika g : $\Delta g = g_{\text{metal}} - g_{\text{izolator}}$ ($g_{\text{izolator}} = 1.993$ dla Gd^{3+}). Przesunięcia czynnika g są małe i ujemne dla koncentracji gadolinu poniżej $(1-x) = 1; 0.1; 0.05; 0.01$, natomiast małe i dodatnie dla koncentracji gadolinu: $(1-x) = 0.005$. Na rysunku 5.14 przedstawiono zależność czynnika g od koncentracji Gd w związkach dla: $(1-x) \leq 0.2$. Cyferkami 1 i 2 zaznaczono obszary z i bez „wąskiego gardła”.

Rys.5.14 Zależność czynnika g od stężenia Gd w badanym szeregu

Wartości parametrów ESR wyznaczonych na podstawie pomiarów, a mianowicie : nachylenie linii rezonansowej: $b[\text{Oe/K}]$ oraz czynnik g dla próbek o niskich stężeniach gadolinu: $(1-x)$ dla szeregu $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{NiSn}$ zestawiono w tabeli 4. Dodatkowo w tabeli podano również wartość koncentracji atomowej gadolinu c .

Tab.4 Wartości obliczone na podstawie badań ESR dla szeregu $Gd_{1-x}Y_xNiSn$

1-x	c	b[Oe/K]	g
1	0.333	1.5±0.2	1.969±0.005
0.1	0.033	5.4±0.5	1.974±0.005
0.05	0.0166	7.0±1.0	1.978±0.007
0.01	0.033	8.0±1.0	1.98±0.01
0.005	0.00166	8.0±1.0	2.00±0.01
0.001	0.00033	8.0±1.0	2.02±0.02
0.0005	0.00016	8.0±1.0	-

Stosując model teoretyczny opisany w rozdziale 3 przeprowadzono ilościową analizę uzyskanych wyników ESR.

Korzystając z zależności : $b(c) = b_k(A / 1+A)$, *[(41),rozdział 3]* wyznaczono wartości parametru $A = \delta_{eL} / \delta_{eS}$ (parametr „wąskiego gardła”) dla wszystkich badanych próbek. Wartości $b(c)$ dla każdej badanej próbki zawarto w tabeli 4. Jako b_k (nachylenie Korringi) przyjęto wartość nachylenia linii rezonansowej dla układu, w którym „wąskie gardło” zostało całkowicie otwarte, czyli wartość: 8 [Oe/K]. Wartości parametru A w zależności od koncentracji atomowej c zamieszczono w tabeli 5. Korzystając ze wzoru na nachylenie szerokości linii Korringi :

$$b_k = [\eta(E_F)J_{se}]^2 4\pi k_B / (g\mu_B) , \text{ [(44) ,rozdział 3]}$$

oszacowano wartość iloczynu gęstości stanów na poziomie Fermiego i całki wymiany spin-elektrony przewodnictwa $(\eta(E_F) \times J_{se}) = 9.59 \times 10^{-3}$. Z wyników ESR nie można otrzymać oddzielnie wartości gęstości stanów na powierzchni Fermiego i stałej sprzężenia wymiennego. Żeby rozdzielić te dwie wielkości potrzebne są jeszcze inne dane doświadczalne lub teoretyczne. Iloczyn $[\eta(E_F)J_{se}]^2$ we wzorze *[(44) ,rozdział 3]*, cytowanym kilka linijek wcześniej, jest w istocie uśrednioną po powierzchni Fermiego wartością $\langle [J(k,k')\eta(E_F)J_{se}]^2 \rangle$ [51].

W elementach macierzowych $J(k,k')$ powinny być uwzględnione zarówno międzywęzłowe, jak i wewnątrz węzłowe oddziaływania zlokalizowanych elektronów 4f z elektronami przewodnictwa typu s, p i d.

Teoretyczne obliczenia międzywęzłowych elementów macierzowych dla gadolinu w związkach międzymetalicznych są bardzo trudne. Jednak, dzięki dużej lokalizacji stanów 4f gadolinu można w przybliżeniu założyć, że całka wymiany J_{se} opisuje oddziaływanie wymienne 4f-CE na węzle.

Dla swobodnego jonu gadolinu i prostych międzymetalicznych związków Gd obliczono wewnątrz węzłowe elementy macierzowe i są one równe około $7 \div 8$ mRy ($0.095 \div 0.11$ eV) dla elektronów przewodnictwa typu d i nie zależą znacząco od otaczających atomów [11].

Można zatem przypuszczać, że dla gadolinu, w badanych związkach szeregu $Gd_{1-x}Y_xNiSn$ wartości będą miały ten sam rząd wielkości, tzn. będą zawarte w przedziale $0.01 \div 0.1$ eV.

Znając iloczyn gęstości stanów na poziomie Fermiego i całki wymiany ($\eta(E_F)J_{Se}$) możemy obliczyć szybkość przekazywania energii z układu elektronów przewodnictwa do układu spinów zlokalizowanych czyli szybkość relaksacji Overhausera δ_{eS} [5],[28]:

$$\delta_{eS} = (16\pi^2/3\hbar)cS(S+1)\eta(E_F)J_{Se} \quad [(34), \text{rozdział 3}], \text{ dla } S = 7/2 \text{ (dla jonu Gd}^{3+}).$$

Obliczone szybkości δ_{eS} dla badanych związków umieszczono w (tab.5).

Wykorzystując wartości A oraz δ_{eS} z zależności: $A = \delta_{eL} / \delta_{eS}$ obliczono prędkości przekazywania energii z układu elektronów przewodnictwa do sieci δ_{eL} . (tab.5).

Na podstawie założeń dotyczących całki wymiany J_{Se} oszacowano wartości gęstości stanów na poziomie Fermiego jako: $J_{Se} = 0.01 \div 0.1$ eV ; $\eta(E_F)_{0.01\text{eV}} = 0.959$ stanów/ (eV spin atom) i $\eta(E_F)_{0.1\text{eV}} = 0.0959$ stanów/ (eV spin atom).

Z wyrażenia na przesunięcie Yosidy : $\Delta g = g_e \eta(E_F)J_{Se}$ [(45),rozdział 3] próbowano również obliczyć wartość czynnika Δg . Nie udało się go otrzymać, ponieważ dla silnie rozcieńczonych związków słaba intensywność linii rezonansowej powodowała, iż czynniki g dla poszczególnych próbek były obarczone dużym błędem pomiarowym.

Tab.5 Obliczone parametry ESR dla szeregu $Gd_{1-x}Y_xNiSn$

$1-x$	c	$A = \delta_{eL}/\delta_{eS}$	$\delta_{eS} [s^{-1}]$ (0.01 eV)	$\delta_{eS} [s^{-1}]$ (0.1 eV)	$\delta_{eL} [s^{-1}]$ (0.01 eV)	$\delta_{eL} [s^{-1}]$ (0.1 eV)
1	0.333	0.23	63.37×10^{11}	63.95×10^{12}	14.57×10^{11}	14.57×10^{12}
0.1	0.033	2.08	6.34×10^{11}	6.34×10^{12}	-	-
0.05	0.0166	7.0	3.2×10^{11}	3.2×10^{12}	-	-
0.01	0.033	$\gg 1$	6.34×10^{10}	6.34×10^{11}	-	-
0.005	0.00166	$\gg 1$	3.2×10^{10}	3.2×10^{10}	-	-

Dla związków szeregu $Gd_{1-x}Y_xNiSn$ „wąskie gardło” zostało całkowicie otwarte, dla próbki o koncentracji gadolinu: $(1-x)=0.01$. Dla badanych próbek zaobserwowano spadek wartości szybkości relaksacji Overhausera δ_{eS} wraz ze spadkiem koncentracji gadolinu, co może świadczyć o coraz swobodniejszym przepływie energii z układu spinów zlokalizowanych (S) do sieci (L). Dla związku $GdNiSn$ wykazującego silny efekt „wąskiego gardła” zaobserwowano zależność: $\delta_{eS} > \delta_{eL}$, co wskazuje na to, że w tym przypadku przepływ energii do sieci jest utrudniony, a układ spinów Gd jest silnie sprzężony z układem CE.

5.4 Analiza własności magnetycznych związków szeregu $Gd_{1-x}Y_xPdSn$

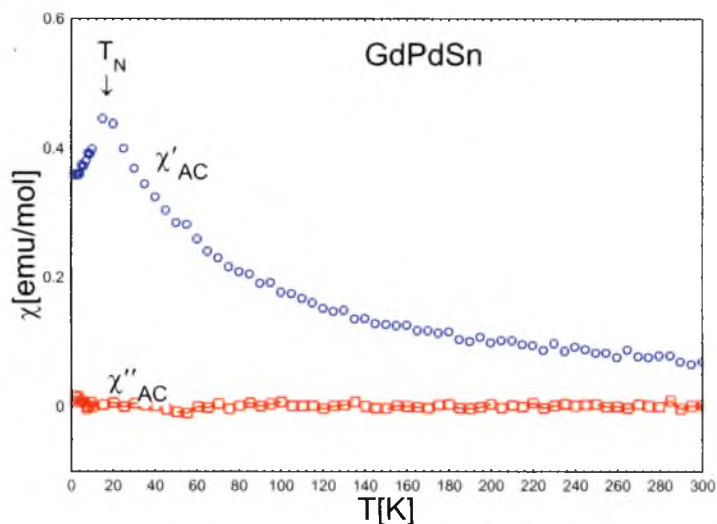
Dla związków szeregu $Gd_{1-x}Y_xPdSn$ o koncentracjach gadolinu: $1-x=1;0.8;0.5;0.3$ oraz 0.2 przeprowadzono pomiary podatności magnetycznej na magnetometrze SQUID [informacje na temat struktury krystalicznej podrozdział 5.1].

Temperaturowe zależności odwrotności podatności dopasowano liniowo zgodnie ze zmodyfikowanym prawem Curie-Weissa: $\chi = \chi_0 + C/(T - \theta_p)$ z temperaturowo niezależną podatnością χ_0 , gdzie θ_p jest paramagnetyczną temperaturą Curie a C stałą Curie.

Dla wszystkich badanych związków przeprowadzono również pomiar namagnesowania $M[\mu_B/Gd]$ wraz z polem $H[Oe]$, a wszystkie zależności przedstawiono na rysunkach od 5.15 do 5.29.

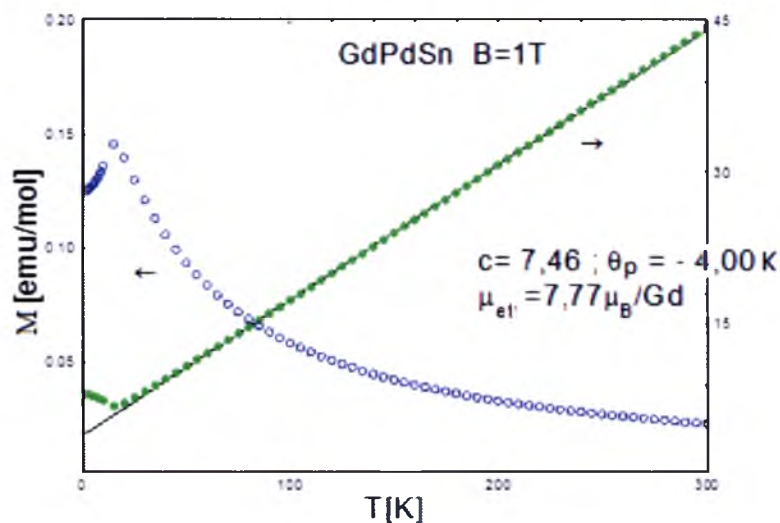
GdPdSn

Na rysunku 5.15 przedstawiono temperaturową zależność podatności magnetycznej zmiennie-polowej AC. Można zauważyć, że związek porządkuje się antyferromagnetycznie w temperaturze $T_N = 15.6$ K.

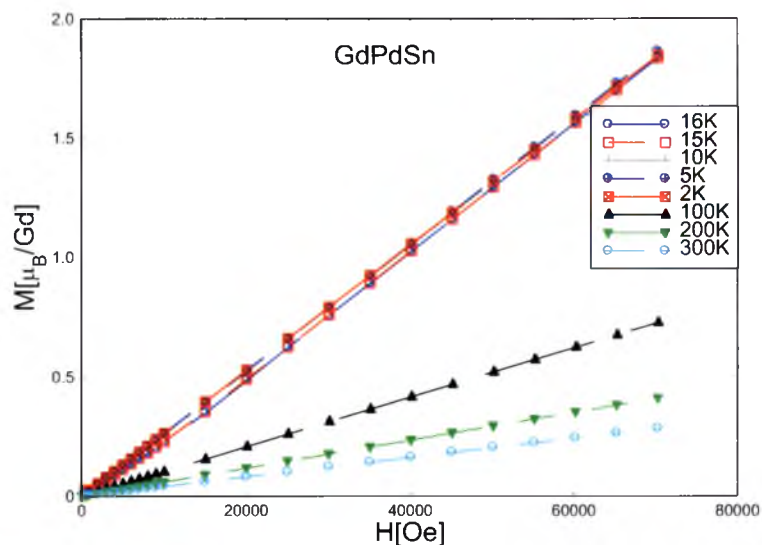
Rys.5.15 Zależność temperaturowa podatności AC z zaznaczoną temperaturą przejścia magnetycznego T_N równą 15.6 K dla GdPdSn

Z pomiarów w polu $B=1T$ wyznaczono zależność odwrotności podatności, z której wyznaczono moment efektywny dla GdPdSn umieszczono na rysunku 5.16.

Rys.5.16 Zależność namagnesowania względem temperatury i odwrotności podatności dla GdPdSn w polu $B=1T$.

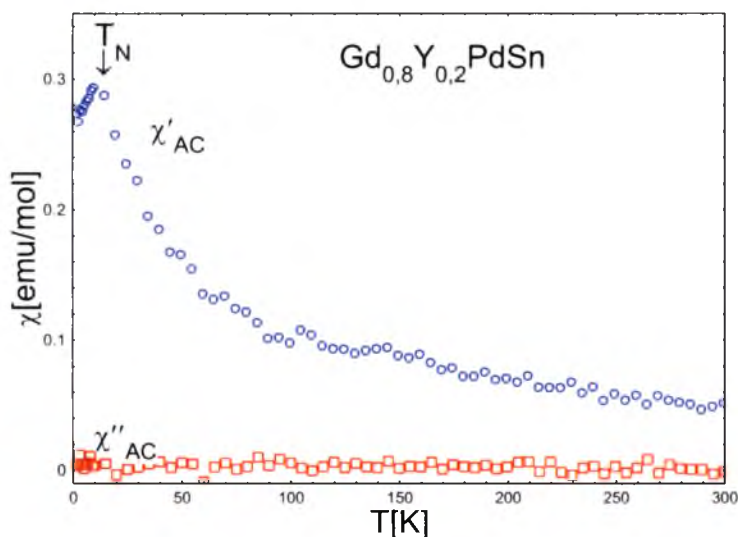
Oszacowane wartości $T_N = 15.6$ K i $\mu_{eff} = 7.7$ [μ_B / Gd] (tab.6) są zgodne z danymi zawartymi w literaturze. Dla GdPdSn zmierzono również izotermie namagnesowania, a wyniki tych pomiarów przedstawiono na rysunku 5.17, na którym przedstawiono izotermie namagnesowania w temperaturach bliskich temperatury T_N dla związku GdPdSn.

Rys.5.17 Izotermy namagnesowania w okolicy przejścia magnetycznego dla GdPdSn.

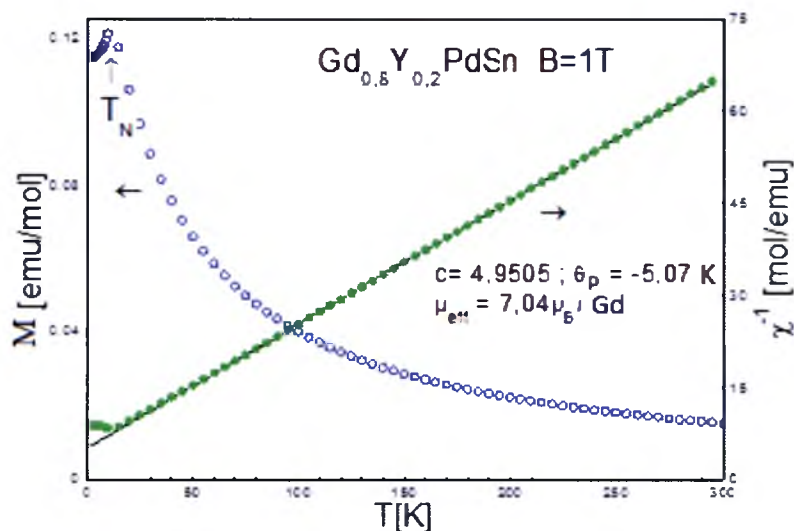
Gd_{0.8}Y_{0.2}PdSn

Na rysunkach od 5.18 do 5.20 przedstawiono wyniki pomiaru podatności magnetycznej zmiennej i stałej polowej AC i DC. Strzałką zaznaczono temperaturę przejścia magnetycznego, w której związek porządkuje się antyferromagnetyczne, na równą 10K.

Rys.5.18 Pomiar zależności temperaturowej podatności magnetycznej AC dla związku o koncentracji gadolinu: $(1-x) = 0.8$.

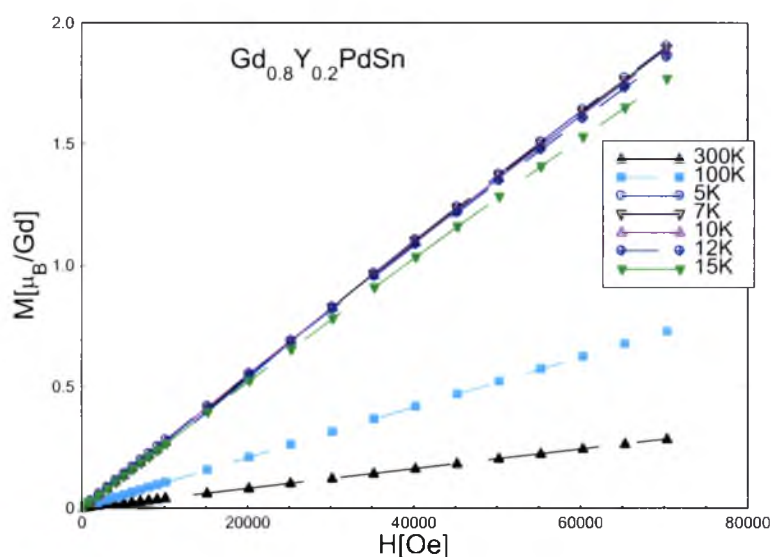
W polu magnetycznym o indukcji $B=1\text{T}$ przeprowadzono pomiar namagnesowania względem temperatury, a z odwrotności podatności wyznaczono μ_{eff} dla badanego związku, co zawarto na rysunku 5.19.

Rys. 5.19 Namagnesowanie względem temperatury i odwrotność podatności DC w polu magnetycznym o indukcji $B=1$ T dla $\text{Gd}_{0.8}\text{Y}_{0.2}\text{PdSn}$.

Temperaturowa zależność odwrotności podatności χ^{-1} [mol/emu] ma charakterystyczny antyferromagnetyczny przebieg. Wyznaczony moment efektywny dla koncentracji gadolinu $(1-x) = 0.8$ wyniósł: $\mu_{\text{eff}} = 7.04 \mu_B/\text{Gd}$.

Eksperymentalna wartość efektywnego momentu magnetycznego różni się od wartości teoretycznej obliczonej z reguł Hunda dla swobodnego jonu Gd^{3+} ($7.94 \mu_B$) ze sprzężeniem Russela-Sandersa ($g[J(J+1)]^{1/2}$). Dla związku o koncentracji gadolinu: $(1-x) = 0.8$ wykonano pomiary izoterm namagnesowania w różnych temperaturach do 7T. Na rysunku 5.20 zamieszczono wybrane izotermy w zakresie temperatur: 5K, 7K, 10K, 12K, 15K, 100K i 300K.

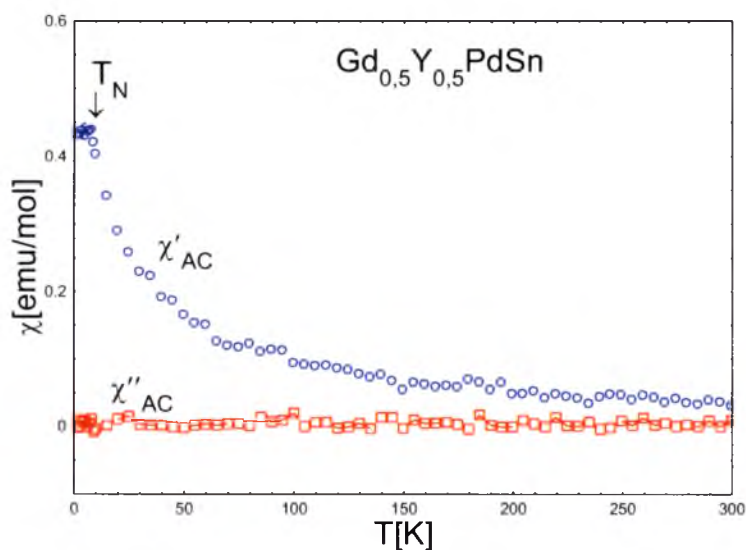

Rys.5.20 Izotermy namagnesowania dla temperatur 5K ÷ 300K dla $\text{Gd}_{0.8}\text{Y}_{0.2}\text{PdSn}$.

Izoterma namagnesowania przechodząca w 10K, wskazuje na przejście magnetyczne w tej temperaturze dla związku $\text{Gd}_{0.8}\text{Y}_{0.2}\text{NiSn}$. Jak widać izoterma ta przechodzi dokładnie przez „0”, co potwierdza przejście magnetyczne w wyżej wspomnianej temperaturze.

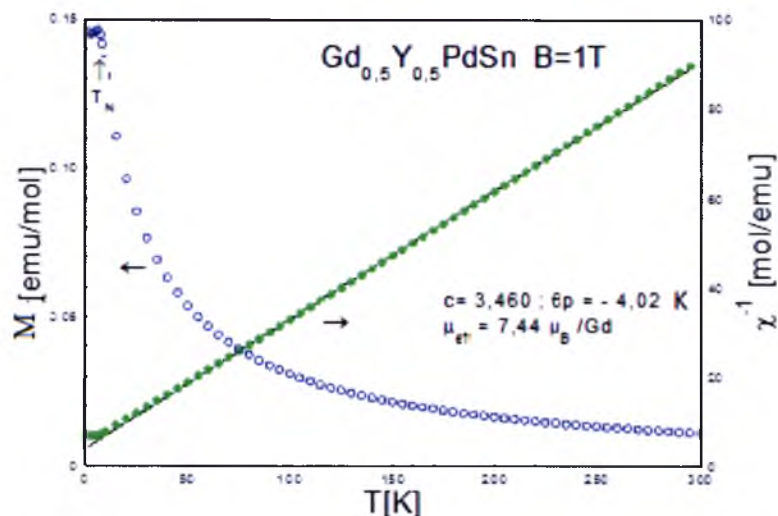
$\text{Gd}_{0.5}\text{Y}_{0.5}\text{PdSn}$

W kolejnym punkcie omówiono związek o koncentracji gadolinu: $(1-x)=0.5$. Rysunek numer 5.21 przedstawia zależność temperaturową podatności magnetycznej AC. Strzałką zaznaczono temperaturę uporządkowania ferromagnetycznego równą 6,25 K.

Rys.5.21 Zależność temperaturowa podatności magnetycznej AC dla $\text{Gd}_{0.5}\text{Y}_{0.5}\text{PdSn}$

Oprócz pomiarów AC dla związku o koncentracji gadolinu: $(1-x) = 0.5$ wykonano również pomiary DC w polu magnetycznym B o natężeniu 1 T, co przedstawiono na rysunku 5.22.

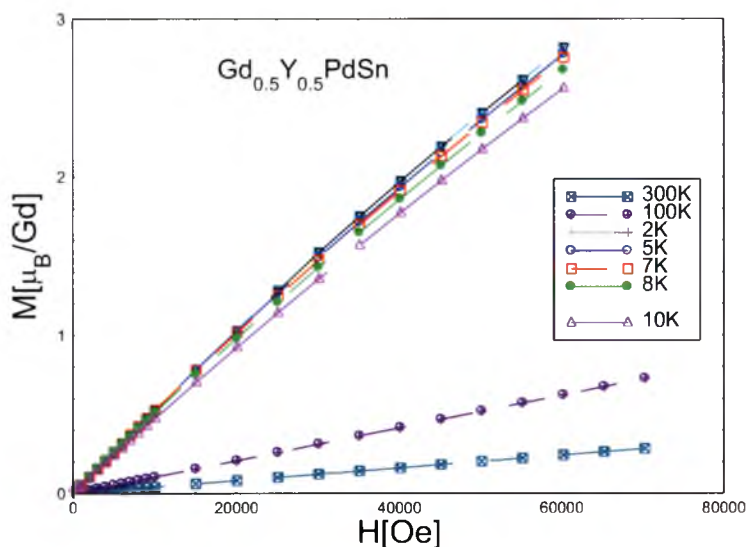
Rys.5.22 Namagnesowanie w zależności od temperatury w polu B o indukcji 1 T oraz odwrotność podatności magnetycznej dla $\text{Gd}_{0,5}\text{Y}_{0,5}\text{PdSn}$.

Przebieg odwrotności podatności względem temperatury, z którego wyznaczono moment efektywny dla badanego związku $\mu_{\text{eff}} = 7.44 \mu_{\text{B}}/\text{Gd}$ ma charakterystyczny antyferro-magnetyczny przebieg.

Moment efektywny wyznaczony dla związku o koncentracji gadolinu: $(1-x) = 0.5$ różni się od wartości teoretycznej obliczonej z reguły Hunda dla swobodnego jonu Gd^{3+} ($7.94 \mu_{\text{B}}$). Jego niższa od teoretycznej wartość dla czystego jonu Gd^{3+} mogłaby sugerować znikomy wkład pochodzący od elektronów wędrownych $4d$ jonów Pd, $4d$ jonów Y i $5d$ jonów Gd.

Na rysunku 5.23 zamieszczono izotermy namagnesowania zmierzono w polu do 7T w temperaturach w okolicy temperatury przejścia magnetycznego dla próbki o 50% zawartości gadolinu oraz dla wyższych temperatur 100K i 300K.

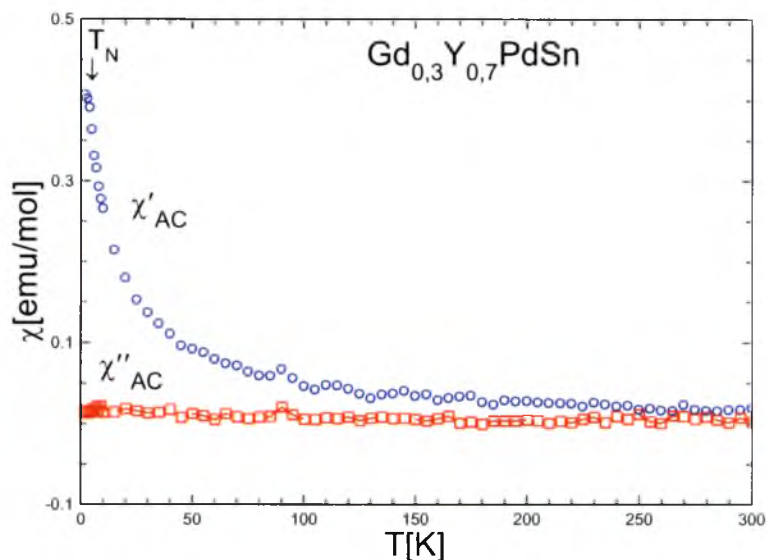
Rys.5.23 Izotermy namagnesowania dla temperatur: 2K,5K,7K,8K i 10K oraz 100K i 300K dla $\text{Gd}_{0.5}\text{Y}_{0.5}\text{PdSn}$.

Po otrzymaniu i przeanalizowaniu związków o koncentracjach gadolinu: $(1-x)=0.8$ i 0.5 zaczęto stopniowo zmniejszać koncentrację gadolinu i otrzymano związki : $\text{Gd}_{0.3}\text{Y}_{0.7}\text{PdSn}$ oraz $\text{Gd}_{0.2}\text{Y}_{0.8}\text{PdSn}$. Wyniki dla obydwu związków przedstawiono poniżej.

$\text{Gd}_{0.3}\text{Y}_{0.7}\text{PdSn}$

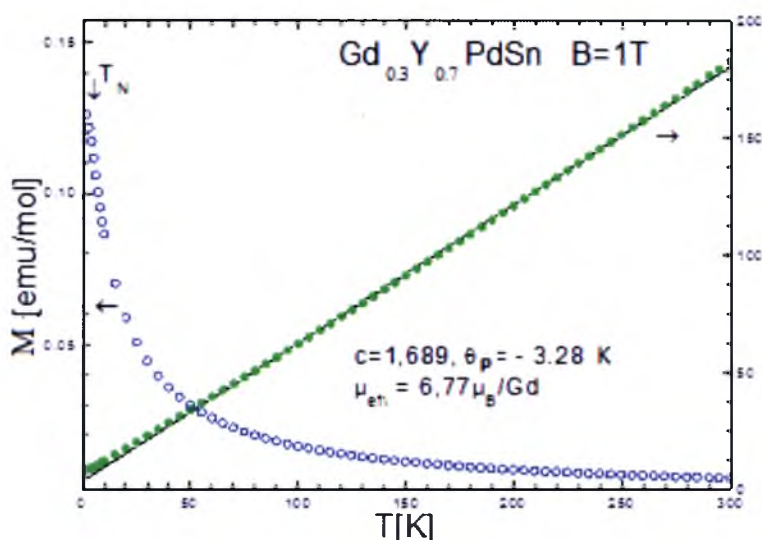
Zależności temperaturowe podatności magnetycznej AC (rys.5.24) i odwrotności podatności DC (rys.5.25) zmierzone w polu o indukcji $B=1\text{T}$ dla związku o koncentracji gadolinu: $(1-x) = „0.3”$ zawarto na rysunkach 5.24; 5.25 i 5.26. Strzałką zaznaczono temperaturę przejścia magnetycznego równą 4K.

Rys.5.24 Zależność temperaturowa podatności magnetycznej AC dla związku o koncentracji gadolinu : $(1-x) = 0.3$.

Pomiar w polu o indukcji $B=1\text{T}$ na podstawie, którego wyznaczono moment efektywny przypadający na Gd w danym związku przedstawiono na rysunku 5.25.

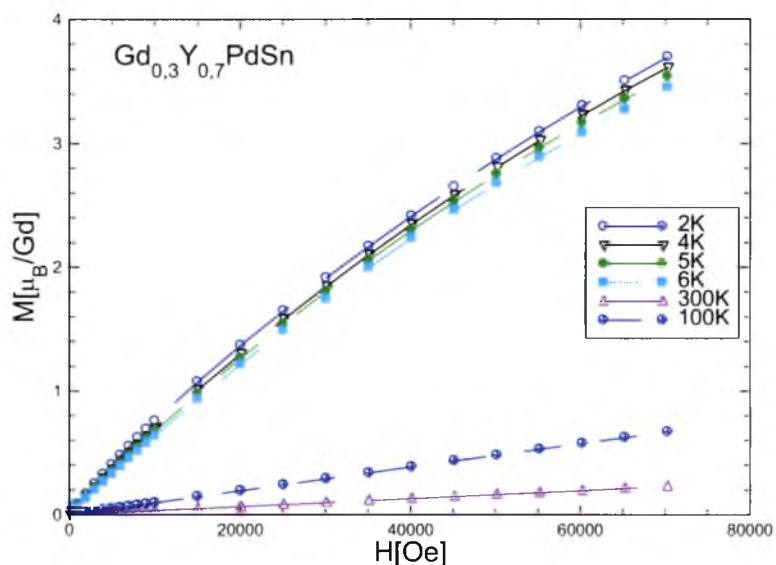

Rys.5.25 Namagnesowanie odwrotność podatności w polu magnetycznym o indukcji $B=1\text{T}$ dla $\text{Gd}_{0.3}\text{Y}_{0.7}\text{PdSn}$.

Z przebiegu podatności względem temperatury wyznaczono moment efektywny μ_{eff} przypadający na gadolin w związku o koncentracji: $(1-x) = 0.3$.

Wynosił on: $\mu_{\text{eff}} = 6.77 \mu_B / \text{Gd}$. Wartość ta, różni się od wartości teoretycznej dla swobodnego jonu Gd^{3+} ($7.94 \mu_B$) i jest mniejsza niż wartości otrzymane dla związków o koncentracjach gadolinu: $(1-x) = 1; 0.8$ i 0.5 .

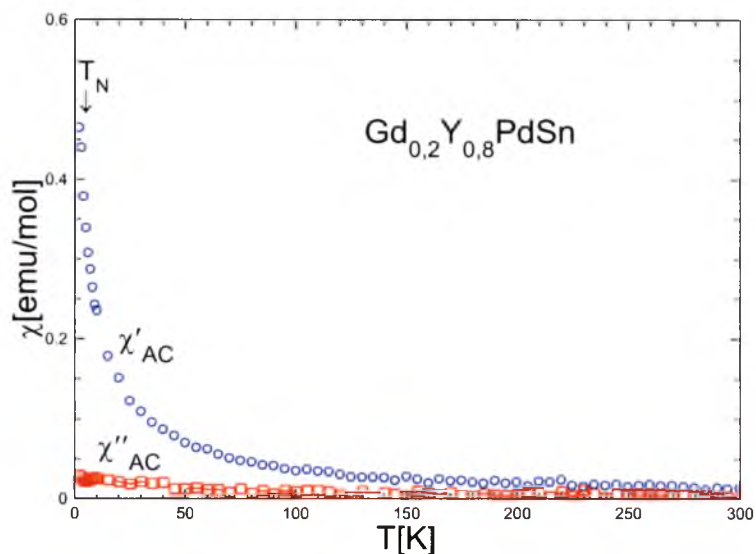
Można zauważyć, że wraz ze spadkiem koncentracji gadolinu spada wartość momentu efektywnego w badanych związkach. Na kolejnym wykresie przedstawiono izotermie namagnesowania dla pola do 7T zmierzone dla temperatur 2K, 4K, 5K, 6K (w okolicy przejścia T_N) oraz 100K i 300K.

Rys.5.26 Izotermie namagnesowania dla temperatur 2K, 4 K, 5K i 6K oraz 100K i 300K dla $Gd_{0.3}Y_{0.7}PdSn$

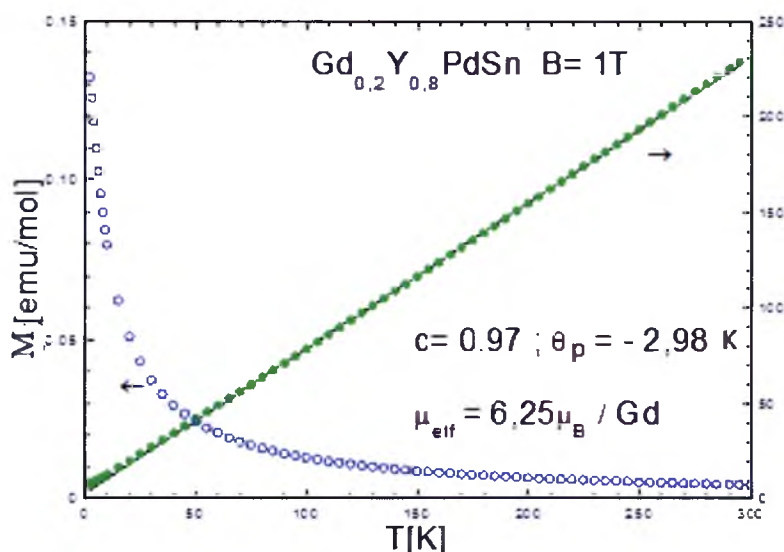
$Gd_{0.2}Y_{0.8}PdSn$

Zależności temperaturowe podatności magnetycznej zmiennej i stała polowej AC i DC dla związku o koncentracji gadolinu $(1-x)=0.2$ umieszczono na rysunkach: 5.27 i 5.28. Strzałką zaznaczono temperaturę przejścia magnetycznego T_N równą 3K.

Rys.5.27 Zależność temperaturowa podatności AC dla związku o koncentracji gadolinu : $(1-x)=0.3$.

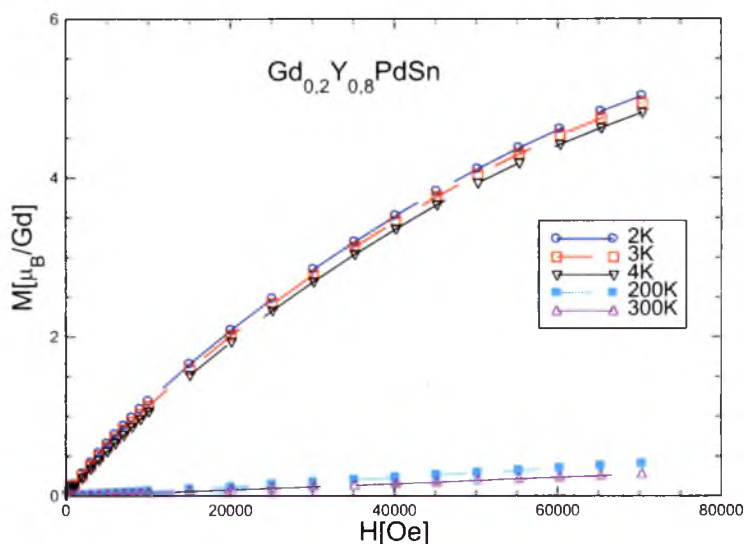
Pomiar, na podstawie którego wyznaczono moment efektywny przypadający na Gd w danym związku wykonano w polu magnetycznym $B = 1\text{ T}$.

Rys.5.28 Namagnesowanie i odwrotność podatności magnetycznej w polu o indukcji $B = 1\text{ T}$ dla $\text{Gd}_{0.2}\text{Y}_{0.8}\text{PdSn}$.

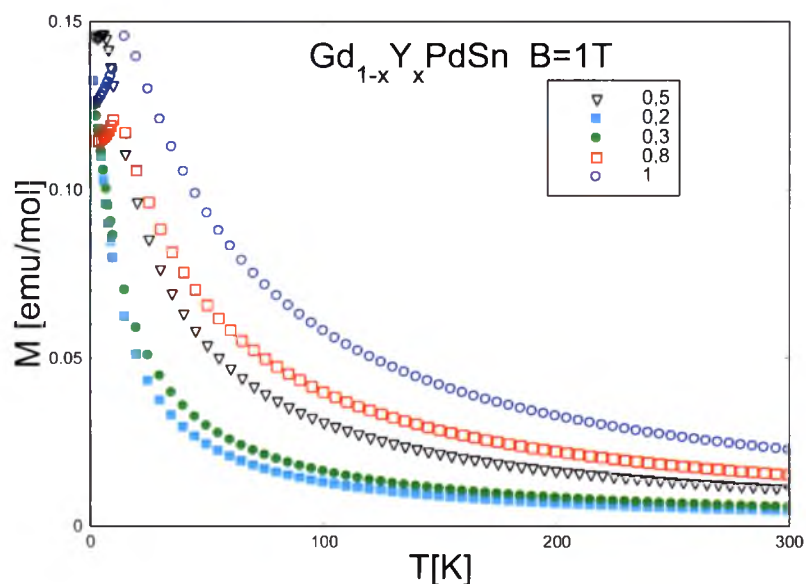
Z przebiegu odwrotności podatności względem temperatury wyznaczono moment efektywny przypadający na gadolin w badanym związku. Jego wartość wyniosła : $\mu_{\text{eff}} = 6.25 \mu_{\text{B}}/\text{Gd}$. Na rysunku 5.29 przedstawiono izotermy namagnesowania dla związku o koncentracji gadolinu: $(1-x) = 0.2$ w zakresie

temperatur: 2K; 3K i 4K (w okolicy przejścia magnetycznego ($T_N = 3K$)): oraz w 200K i 300K zmierzone do 7T.

Rys.5.29 Izotermie namagnesowania dla $Gd_{0.2}Y_{0.8}PdSn$ w temperaturach 2K do 4K oraz 200K i 300K.

Na rysunku 5.30 zebrano namagnesowanie zmierzone w polu o indukcji $B=1T$ dla badanych związków szeregu $Gd_{1-x}Y_xPdSn$.

Rys.5.30 Namagnesowanie w polu o indukcji $B=1T$ dla związków o koncentracjach gadolinu: $(1-x) = 1; 0.8; 0.5; 0.3$ i 0.2 szeregu $Gd_{1-x}Y_xPdSn$.

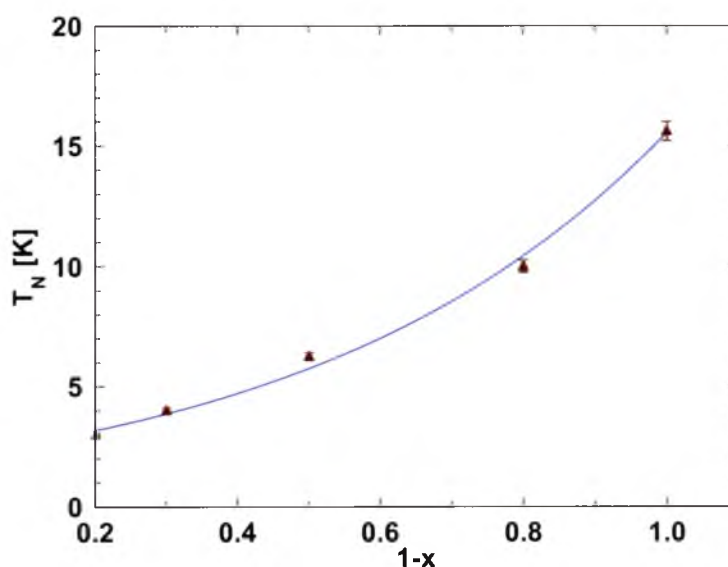
Na podstawie pomiarów podatności magnetycznej w polu 1T dla próbek szeregu można było wyznaczyć momenty efektywne przypadające na jon Gd dla każdego ze związków. Otrzymane z pomiarów parametry przedstawiono poniżej w tabeli 6.

Tab. 6 Parametry wyznaczone na podstawie badań magnetycznych zależności temperaturowej podatności i odwrotności podatności dla badanych próbek szeregu $Gd_{1-x}Y_xPdSn$.

$1-x$	T_N [K]	θ_D [K]	μ_{eff} [μ_B/Gd] w 1T
GdPdSn	15.6	- 4.00	7.7
0.8	10	- 5.07	7.04
0.5	6.25	- 4.02	7.44
„0.3”	4	- 3.28	6.77
„0.2”	3	- 1.98	6.25

Można zaobserwować, że temperatura T_N [K] dla badanych związków zmniejszała się wraz z obniżaniem koncentracji Gd w związku, natomiast moment efektywny μ_{eff} przypadający na jon Gd^{3+} oscylował w okolicy 7.0 [μ_B/Gd] i wzrastał wraz ze wzrostem koncentracji gadolinu w związkach.

Na rysunku 5.31 przedstawiono zależność T_N [K] od koncentracji gadolinu w badanych związkach.

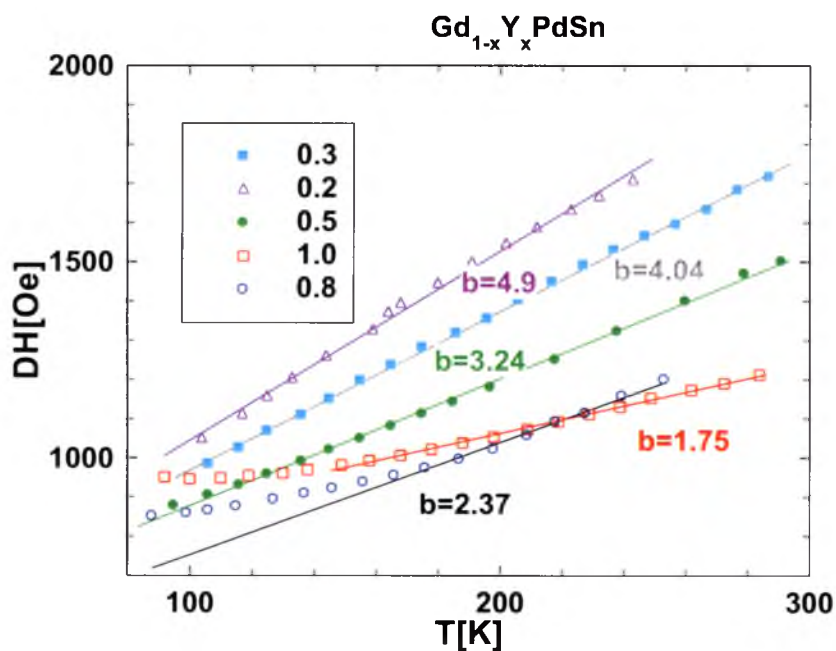
Rys.5.31 Zależność T_N [K] od koncentracji Gd dla szeregu $Gd_{1-x}Y_xPdSn$.

Jony Gd w swojej podsięci posiadają duży i zlokalizowany moment magnetyczny. Dla szeregu z Pd możemy zauważyć wzrost temperatury przejścia magnetycznego i momentu efektywnego wraz ze wzrostem koncentracji gadolinu.

5.5 Badania własności magnetycznych metodą elektronowego rezonansu spinowego (ESR) szeregu $Gd_{1-x}Y_xPdSn$

Dla związków szeregu $Gd_{1-x}Y_xPdSn$ o koncentracjach gadolinu: $1-x=1$; 0.8; 0.5; 0.3 i 0.2 wykonano pomiary ESR. Związki o koncentracjach gadolinu: $(1-x)=0.3$ i 0.2 również brano pod uwagę podczas badań metodą elektronowego rezonansu magnetycznego, gdyż ilość dodatkowej fazy od związków: Pd_2Sn i $Sn_{10}Y_{11}$ była niewielka (ok.2% i 3%) i niemagnetyczna [o czym szczegółowo w podrozdziale 5.1 na temat struktury krystalicznej szeregu $Gd_{1-x}Y_xPdSn$]. Badania przeprowadzono w zakresie temperatur 80-300K.

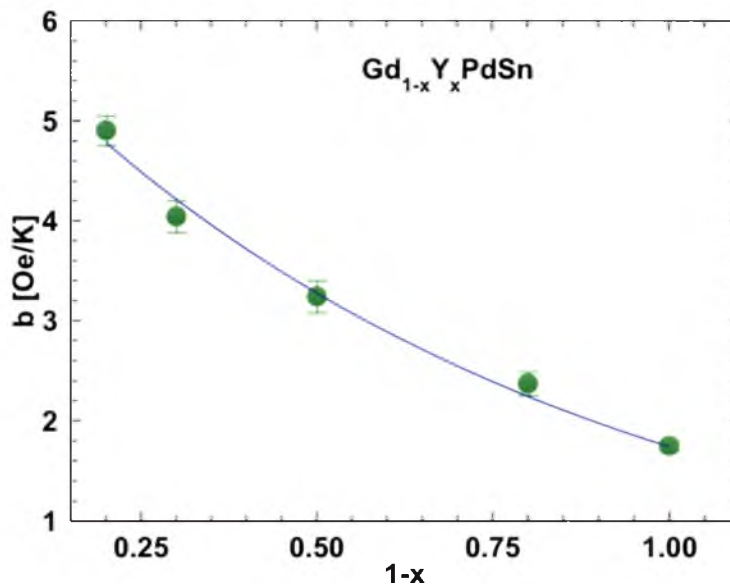
Celem pomiarów ESR dla związków z palladem była analiza linii ESR wraz z temperaturą, w zależności od zmian koncentracji Gd w poszczególnych próbkach. Tak jak to miało miejsce dla związków szeregu $Gd_{1-x}Y_xNiSn$ wyniki dla szeregu z palladem próbowano przeanalizować ilościowo w sensie wyznaczenia wielkości $\eta(E_F)J_{Se}$ tym samym sprawdzić obecność i charakter efektu „wąskiego gardła”. Na rysunku 5.32 przedstawiono zależności szerokości linii DH [Oe] od temperatury dla badanych związków szeregu $Gd_{1-x}Y_xPdSn$.

Rys.5.32 Zależność szerokości linii rezonansowej DH[Oe] względem temperatury dla badanych związków szeregu $Gd_{1-x}Y_xPdSn$.

Dla GdPdSn, podobnie jak dla GdNiSn (rys.6.11) możemy zauważyć odchylenia od prostej w dopasowaniu $DH(T)$ w zakresie poniżej 160K, co jest związane z pojawieniem się oddziaływań krótkozasięgowych w temperaturach dużo powyżej temperatury przejścia $T_N = 15.6 \text{ K}$.

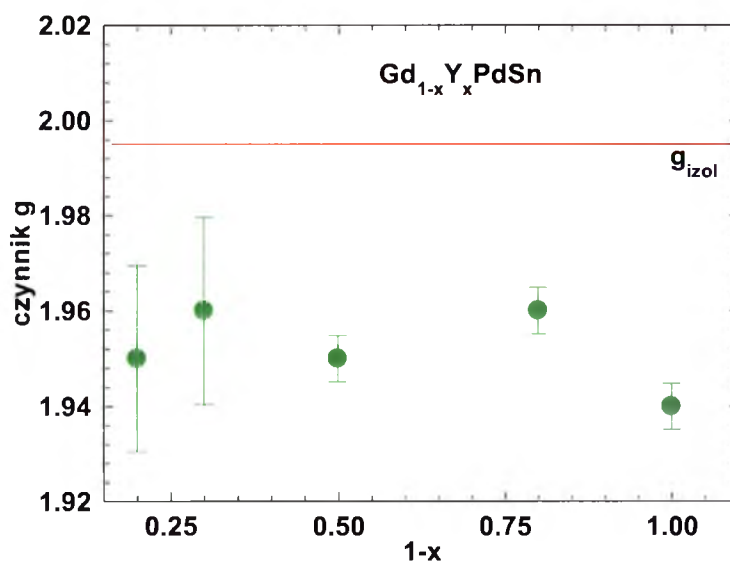
Na podstawie przebiegu $DH(T)$ można było oszacować nachylenie linii rezonansowej $b[\text{Oe/K}]$ oraz czynnik g dla każdego związku, co przedstawiono poniżej na rysunkach 5.33 i 5.34.

Rys.5.33 Zależność parametru $b[\text{Oe/K}]$ od stężenia Gd w badanym szeregu $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{PdSn}$.

Nachylenie linii $b[\text{Oe/K}]$ wzrastało wraz ze spadkiem koncentracji, co można było zauważyć również dla szeregu z niklem.

Rys.5.34 Zależność czynn timer g od stężenia Gd w badanym szeregu $Gd_{1-x}Y_xPdSn$

Nachylenie linii rezonansowej $b[Oe/K]$ zmieniało się wraz ze zmianą koncentracji Gd w związku, a parametr g oscylował w blisko wartości 2.00. Na podstawie pomiarów ESR oszacowano wartość parametru nachylenia linii rezonansowej $b[Oe/K]$ oraz czynnik g. Parametr $b[Oe/K]$, tak jak i w przypadku szeregu z Ni, otrzymano poprzez dopasowanie do liniowej zależności $DH(T)$ (rys.5.32).

Wartości wyznaczone na podstawie pomiarów metodą elektronowego rezonansu spinowego (ESR) takie jak : $b[Oe/K]$ – parametr nachylenia linii rezonansowej oraz czynnik g dla niskich koncentracji szeregu $Gd_{1-x}Y_xPdSn$ zostały przedstawione w tabeli 7. W tabeli umieszczono również wartość koncentracji atomowej –c.

Tab. 7 Parametry wyznaczone na podstawie pomiarów ESR dla badanych związków szeregu $Gd_{1-x}Y_xPdSn$.

1-x	c	$b[Oe/K]$	g
1	0.333	1.7 ± 0.3	1.94 ± 0.005
0.8	0.266	2.4 ± 0.3	1.96 ± 0.005
0.5	0.166	3.2 ± 0.5	1.95 ± 0.005
„0.3”	0.1	4.0 ± 0.8	1.96 ± 0.02
„0.2”	0.066	4.9 ± 0.6	1.95 ± 0.02

Zachowanie się parametrów ESR w zależności od koncentracji gadolinu świadczy o otwieraniu się „wąskiego gardła” w tych związkach. Wartości nachylenia linii

rezonansowej $b[\text{Oe/K}]$ zwiększają się kiedy koncentracja gadolinu w badanych związkach zmniejsza się. Zaobserwowali to również w swoich związkach:[42,43,44].

Niestety nie udało się otrzymać jedno-fazowych związków o małej koncentracji gadolinu więc nie można było stwierdzić, w którym momencie całkowicie otworzy się „wąskie gardło”. Również z tego powodu nie było możliwe wykonanie bardziej szczegółowych obliczeń na podstawie pomiarów ESR, tak jak to przedstawiono dla szeregu $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{NiSn}$ (podpunkt 5.3 rozprawy). Z zakresu liniowego przebiegu dla GdPdSn otrzymano wartość parametru nachylenia linii rezonansowej $b=1.75[\text{Oe/K}]$. Może to świadczyć o silnym efekcie „wąskiego gardła” dla tego związku, tak jak to miało miejsce dla GdNiSn , którego b wyniosło 1.5 $[\text{Oe/K}]$. Można zauważyć podobieństwo w wartościach parametru b dla próbek szeregu z niklem i palladem.

Dla przykładu związek o najniższej otrzymanej koncentracji gadolinu dla szeregu z palladem $\text{Gd}_{0.2}\text{Y}_{0.8}\text{PdSn}$ ($b=4.9\pm0.6$) ma podobną wartość do związku $\text{Gd}_{0.1}\text{Y}_{0.9}\text{NiSn}$ ($b=5.4\pm0.5$), co również może świadczyć o podobnym zachowaniu się próbek obu szeregów.

Pomimo braku możliwości otrzymania próbek o niskich koncentracjach gadolinu dla badanych związków szeregu $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{PdSn}$ próbowano oszacować iloczyn $\eta(E_F)J_{Se}$ i obliczyć parametr „wąskiego gardła” A , tak jak to miało miejsce dla szeregu $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{NiSn}$. Korzystając ze wzoru (42) na wartość $b(c)$ wyznaczono wartości parametru A , a jako nachylenie Korringi przyjęto wartość nachylenia linii rezonansowej otrzymaną dla układu, w którym „wąskie gardło” jest całkowicie otwarte $b_k=8[\text{Oe/K}]$ oszacowaną w podrozdziale 5.3 rozprawy dla szeregu z niklem, gdyż można założyć, że tendencja zachowania się parametrów dla szeregu z palladem będzie podobna i „wąskie gardło” prawdopodobnie otworzyło by się poniżej 10% zawartości gadolinu w próbce. Dodatkowo próbowano oszacować przesunięcie czynnika g i iloczyn gęstości stanów na poziomie Fermiego i całki wymiany $\eta(E_F)J_{Se}$ korzystając m.in. ze wzoru (45) na graniczny przypadek bez „wąskiego gardła”: $\Delta g = g_e[\eta(E_F)J_{Se}]$. Wyniki przedstawiono w tabeli 8.

Tab.8 Parametr „wąskiego gardła” dla próbek szeregu $Gd_{1-x}Y_xPdSn$.

$1-x$	c	A
1	0.333	0.27
0.8	0.266	0.43
0.5	0.166	0.66
„0.3”	0.1	1
„0.2”	0.066	1.58

Czynnik przesunięcia Yosidy (Δg) jest niewielki i dodatni, co określa znak całki wymiany J_{Se} jako dodatni. Obliczony parametr „wąskiego gardła” dla związków $GdPdSn$; $Gd_{0.8}Y_{0.2}PdSn$ i $Gd_{0.5}Y_{0.5}PdSn$ jest mniejszy od 1, a parametr nachylenia linii rezonansowej $b[Oe/K]$ rośnie wraz ze spadkiem koncentracji gadolinu w związku (tab.7). Podobną zależność możemy obserwować dla próbek szeregu $Gd_{1-x}Y_xNiSn$ (tab.4). Parametr „wąskiego gardła” A dla próbki $GdPdSn$ jest porównywalny do wartości dla związku $GdNiSn$ (0.23). Te, dwie próbki wykazują silny efekt „wąskiego gardła”, o czym była mowa już wcześniej.

Dla związków szeregu z palladem nie można dokładnie określić momentu otwarcia „wąskiego gardła”, tak jak to było dla szeregu z niklem. Także oszacowanie wartości iloczynu gęstości stanów na poziomie Fermiego i całki wymiany $\eta(E_F)J_{Se}$ może być jedynie „poglądowe”, gdyż ilościowa analiza wyników ESR (w sensie wyznaczenia $\eta(E_F)J_{Se}$) jest możliwa wtedy, gdy są dostępne dane dla związków, w których występuje efekt „wąskiego gardła” oraz dla związków, w których jest on stopniowo osłabiany aż do jego całkowitego usunięcia. Dla tych związków można było jedynie oszacować rząd wielkości tego iloczynu na 10^{-2} . Oszacowany rząd wielkości iloczynu $\eta(E_F)J_{Se}$ jest taki jak dla próbek szeregu $Gd_{1-x}Y_xNiSn$, co byłoby zgodne z oczekiwaniami.

5.6 Podsumowanie i dyskusja uzyskanych wyników eksperymentalnych dla szeregów $Gd_{1-x}Y_xNiSn$ i $Gd_{1-x}Y_xPdSn$

Badane związki szeregów $Gd_{1-x}Y_xNiSn$ i $Gd_{1-x}Y_xPdSn$ krystalizowały w strukturze typu $TiNiSi$ o grupie przestrzennej $Pnma$. Dla badanych próbek $Gd_{1-x}Y_xNiSn$ nie obserwowano znacznych zmian parametrów sieci b i c wraz ze zmianą koncentracji Gd . Niewielki wzrost odnotowano jedynie w przypadku parametru sieci a . Dla próbek z palladem obserwowano pewne zmniejszanie się objętości komórki elementarnej gdy obniżano zawartość gadolinu w badanych związkach. W związkach o koncentracji gadolinu: $(1-x)=0.2$ i 0.3 szeregu $Gd_{1-x}Y_xPdSn$ zaobserwowano niewielką dodatkową niemagnetyczną fazę pochodzącą od związków Pd_2Sn i $Sn_{10}Y_{11}$ (2% i 3%). Ta mała ilość dodatkowej fazy nie wpłynęła znacząco na własności magnetyczne badanego szeregu. Wyznaczone z pomiarów magnetycznych wartości T_N , θ_p i μ_{eff} dla związków o koncentracjach: $(1-x)=1; 0.8$ i 0.5 szeregu $Gd_{1-x}Y_xPdSn$ malały wraz ze zmniejszaniem koncentracji gadolinu w związkach, a temperaturowe zależności podatności oraz izotermi miały typowe antyferromagnetyczne przebiegi. Nie udało się uzyskać jednofazowej próbki $YPdSn$ i próbek o koncentracjach: $(1-x) < 0.1$ dla szeregu $Gd_{1-x}Y_xPdSn$, co uniemożliwiło uzyskanie bardziej rozcieńczonych związków szeregu z palladem, tak jak to miało miejsce dla szeregu z niklem.

Badania przeprowadzone metodą elektronowego rezonansu spinowego (ESR) dla szeregów z Ni i Pd wykazały, że $GdNiSn$ i $GdPdSn$ wykazały silny efekt „wąskiego gardła”, które było stopniowo otwierane przez podstawianie Y w miejsce Gd do kolejnych związków. „Wąskie gardło” zostało otworzone całkowicie kiedy w próbce pozostał: $(1-x)=0.01$ Gd , dla związków szeregu $Gd_{1-x}Y_xNiSn$. Można zauważyć, że podstawienie niklu $3d$ palladem $4d$ w związkach $1:1:1$ typu $GdTSn$ utrzymuje silny efekt „wąskiego gardła”, co znaczy, że układ spinów Gd jest silnie sprzężony z układem CE . Dla związków szeregu $Gd_{1-x}Y_xNiSn$ udało się przeprowadzić ilościową analizę ESR i oszacować iloczyn $\eta(E_F)J_{Se}$. Było to możliwe, gdyż dla próbek tego szeregu udało się otrzymać próbki o niskich koncentracjach gadolinu $(1-x)<0.1$, tym samym można było wychwycić moment całkowitego otwarcia „wąskiego gardła”.

Dla szeregu $Gd_{1-x}Y_xPdSn$ nie można było dokładnie określić tego, gdyż nie udało się otrzymać związków z palladem o koncentracjach mniejszych niż $(1-x) = 0.1$. Ze względu na bardzo małą wartość parametru b dla związku $GdPdSn$ (1.75 [Oe/K]), zbliżoną do wartości dla związku $GdNiSn$ (1.5 [Oe/K]) można wnioskować o silnym

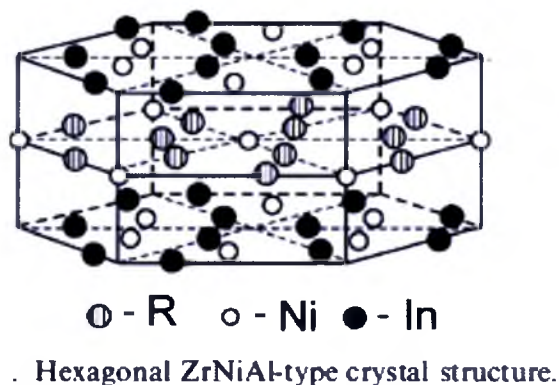
efekcie „wąskiego gardła” dla obydwu tych próbek. Z braku możliwości dokładnego określenia momentu otwarcia „wąskiego gardła” dla próbek z palladem udało się jedynie oszacować rząd wielkości iloczynu $\eta(E_F)J_{Se}$ na 10^{-2} . Rząd wielkości jest taki jak dla związków z niklem. Dla próbek z palladem oszacowano również parametr „wąskiego gardła” A oraz przesunięcie czynnika g (Δg).

Charakterystyka związków $Gd_{1-x}Y_xTM$ ($T=Ni,Pd$; $M=In$)

6.1 Struktura krystaliczna związków szeregów $Gd_{1-x}Y_xTM$ ($T=Ni,Pd$; $M=In$)

Badania struktury związków szeregów $Gd_{1-x}Y_xTIn$ ($T=Ni,Pd$) wykonano metodą dyfrakcji rentgenowskiej. Analiza uzyskanych dyfraktogramów dla szeregów z Ni i Pd wykazała, że wszystkie badane związki krystalizowały w strukturze heksagonalnej ZrNiAl (grupa przestrzenna P62m). Parametry sieci dla badanych związków szeregu wyznaczono korzystając z programu Chekcell, a strukturę krystaliczną typu ZrNiAl, w której krystalizowały związki szeregów $Gd_{1-x}Y_xTM$ ($T=Ni,Pd$; $M=In$) przedstawiono na rysunku 6.1.

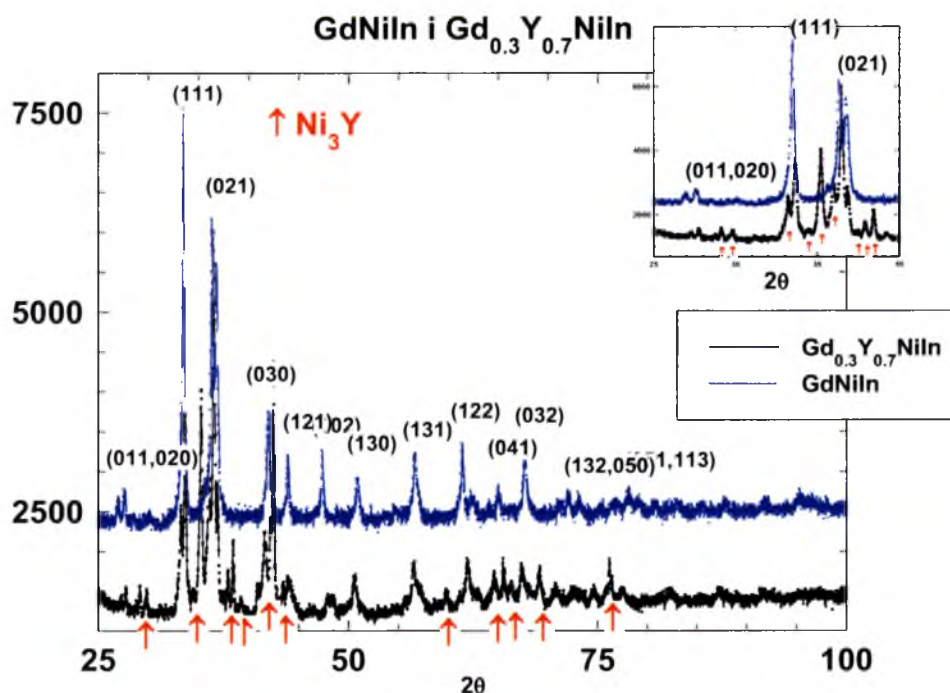
Rys.6.1 Struktura krystaliczna ZrNiAl [17].

Związki z niklem i itrem o koncentracjach gadolinu: $1-x=0.8;0.5;0.3;0.2;0.1$ oraz GdNiIn otrzymano w piecu łukowym w atmosferze argonu. GdNiIn. Wszystkie związki otrzymano z czystych pierwiastków wyjściowych. Mimo wielokrotnych prób (wyrzewanie m.in. w temperaturze $600^{\circ}C$ przez 336h) nie udało się otrzymać jednofazowego związku z itrem .

Na dyfraktogramach związków o koncentracji gadolinu: $(1-x) = 0.1; 0.2; 0.3$ i 0.5 pojawiły się dodatkowe linie dyfrakcyjne, które nie zniknęły pomimo wielokrotnych i długich w czasie prób wygrzewania (m.in. w temperaturze 700°C przez 168h). Linie te pochodzą głównie od związku Ni_3Y o strukturze romboedrycznej (R3m) ($a=4.977 \text{ \AA}$; $c=2.444 \text{ \AA}$) [45]. Jest to jeden z ciekawszych związków pod względem własności magnetycznych i badań struktury elektronowej. Związek Ni_3Y jest ferromagnetykiem z temperaturą $T_c=30\text{K}$ [55]. Własności magnetyczne YNi_3 łączą się ściśle z jego strukturą pasmową. Magnetyzm Ni w YNi_3 pochodzi od wzrostu gęstości stanów przy poziomie Fermiego. Tworzenie się związków Y - Ni prowadzi do połączenia wąskiego pasma $3d$ Ni z szerszym pasmem $4d$ Y [55]. Dla koncentracji gadolinu: $(1-x)=0.3\div 0.1$ linie pochodzące od Ni_3Y były bardzo silne, co świadczy o dużej zawartości Ni_3Y w próbce. Na podstawie względnych natężeń najsilniejszych linii dyfrakcyjnych dla fazy oczekiwanej i Ni_3Y oszacowano, że zawartość ta wynosi około 30%.

Na dyfraktogramach wykonanych dla związków o zawartości Gd 0.5 i 0.8 znaleziono słabe linie pochodzące od Ni_3Y (jego zawartość oszacowano na około 2%). Uznano, że te dwa ostatnie związki oraz GdNiIn są raczej jednofazowymi związkami i poddano je dalszym badaniom na magnetometrze SQUID i spektrometrze ESR. Na rysunku 6.2 pokazano dyfraktogram dla związku GdNiIn i $\text{Gd}_{0.3}\text{Y}_{0.7}\text{NiIn}$, a strzałkami zaznaczono linie dyfrakcyjne pochodzące od Ni_3Y .

Rys.6.2 Dyfraktogram dla związku GdNiIn i Gd_{0.3}Y_{0.7}NiIn wraz z zaznaczonymi wskaźnikami płaszczyzn (*hkl*). W prawym górnym rogu pokazano dyfraktogramy dla obu związków w zakresie $2\theta = 25 \div 40$.

Wyznaczone parametry komórki elementarnej dla związków Gd_{1-x}Y_xNiIn zestawiono w tabeli 9. Obok parametrów eksperymentalnych otrzymanych podczas opisanych powyżej badań, dla porównania, dla związku GdNiIn podano dane literaturowe [m.in.17].

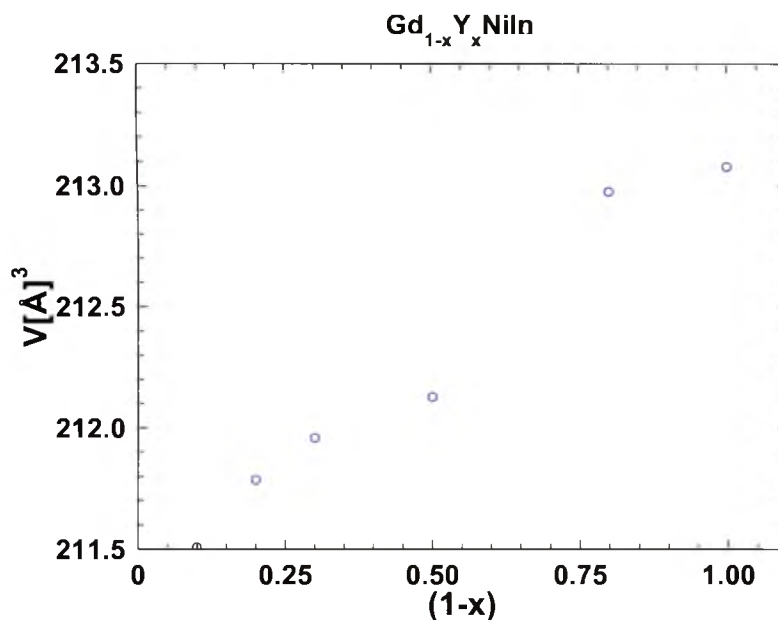
Tab.9 Parametry sieciowe dla Gd_{1-x}Y_xNiIn

1-x	a [Å] ±Δ	c [Å] ±Δ	V[Å] ³	literatura
GdNiIn	7.452±0,004	3.837±0,009	213.077	a=7.452 c=3.837
0.8	7.457±0,001	3.831±0,002	212.974	
0.5	7.447±0,006	3.825±0,010	212.126	
0.3 (*)	7.446±0,006	3.823±0,002	211.958	
0.2 (*)	7.442±0,006	3.824±0,005	211.785	
0.1 (*)	7.440±0,006	3.821±0,004	211.506	

W tabeli 9 symbolem (*) oznaczono próbki o dużej, bo ok.30% zawartości Ni₃Y. Ze względu na słaby ferromagnetyzm dodatkowej fazy próbki o koncentracjach gadolinu: (1-x) = 0.1;0.2 i 0.3 wykluczono z pomiarów magnetycznych na SQUID i metodą ESR.

Parametry komórki elementarnej dla szeregu $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{NiIn}$ nieznacznie malały wraz ze zmianą koncentracji Gd (0.94 Å) w związku. Dla próbek można było również zauważyć zmniejszanie się objętości komórki elementarnej wraz ze spadkiem zawartości gadolinu, co przedstawiono na rysunku numer 6.3.

Rys.6.3 Zależność objętości komórki elementarnej od koncentracji gadolinu dla $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{NiIn}$.

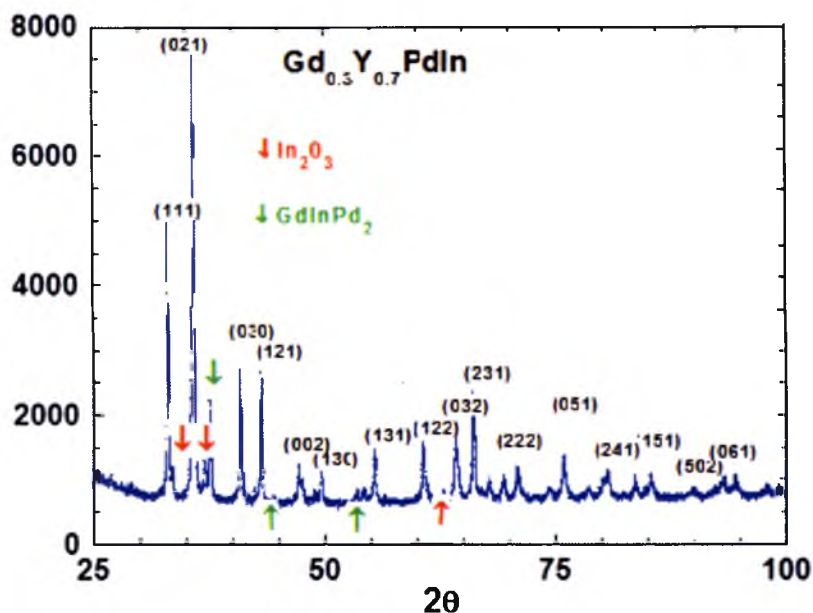
Można zauważyć, że w ramach szeregu z Ni i In stałe sieci nie zmieniają się znacznie, natomiast objętość komórki elementarnej maleje wraz ze spadkiem koncentracji gadolinu w badanych związkach.

$\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{PdIn}$

Kolejny szereg związków, tym razem z Pd o koncentracjach gadolinu: $(1-x) = 0.8; 0.5; 0.3; 0.1$ i GdPdIn badano również rentgenograficznie. W celu uzyskania jednofazowych próbek wygrzewano je w temperaturze 600°C przez okres 168 h, jednakże to wygrzewanie nie wyeliminowało dodatkowych linii dyfrakcyjnych, najsilniejszych dla próbek o koncentracji $(1-x)=0.1$ i 0.3. Pomimo wielu prób nie udało się utworzyć związku YPdIn (m.in. próby wygrzewania w temperaturze 600°C przez 336h). Wielokrotne próby wygrzewania dla związków o koncentracjach gadolinu: $(1-x)=0.1$ i 0.3 nie dały w rezultacie próbek jednofazowych. Na dyfraktogramach zaobserwowano pojawienie się dodatkowych linii, które udało się zidentyfikować jako

związki: In_2O_3 o strukturze romboedrycznej (R-3c) ($a=5.487$ [Å]; $b=14.510$ [Å]) oraz związek GdInPd_2 mający strukturę regularną (Fm3m) ($a=6.785$ [Å]) [2,47,48]. W próbkach $\text{Gd}_{0.1}\text{Y}_{0.9}\text{PdIn}$ oraz $\text{Gd}_{0.3}\text{Y}_{0.7}\text{PdIn}$ ilości In_2O_3 i GdInPd_2 oszacowano odpowiednio na około 43% i 72%. Wyższe koncentracje gadolinu $\text{Gd}_{0.5}\text{Y}_{0.5}\text{PdIn}$ i $\text{Gd}_{0.8}\text{Y}_{0.2}\text{PdIn}$ wykazały niewielki procent dodatkowych linii (ok. 2 %) pochodzących od innych faz.

Na rysunku 6.4 przedstawiono związek o koncentracji gadolinu: $(1-x) = 0.3$, dla którego dodatkowe linie dyfrakcyjne od In_2O_3 i GdInPd_2 są najsilniejsze.

Rys.6.4 Dyfraktogram dla związku $\text{Gd}_{0.3}\text{Y}_{0.7}\text{PdIn}$ wraz z zaznaczonymi wskaźnikami płaszczyzn (hkl).

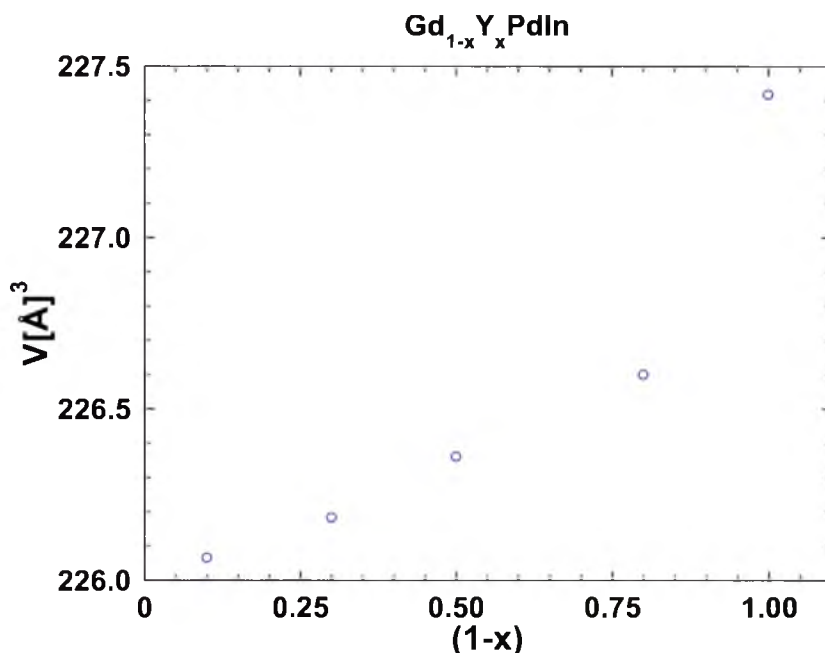
Wyznaczone parametry sieci dla związków szeregu $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{PdIn}$ zestawiono w tabeli 10. Obok wartości obliczonych w tabeli umieszczono także parametry sieci otrzymane dla GdPdIn przez [18].

Tab.10 Stałe sieci dla $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{PdIn}$

$1-x$	a [Å] $\pm\Delta$	c [Å] $\pm\Delta$	$V[\text{Å}]^3$	literatura
GdPdIn	$7.649\pm0,001$	$3.887\pm0,002$	227.417	$a=7.643$ $b=3.884$
0.8	$7.650\pm0,006$	$3.872\pm0,002$	226.599	
0.5	$7.643\pm0,002$	$3.875\pm0,001$	226.360	
0.3 (*)	$7.641\pm0,001$	$3.874\pm0,001$	226.183	
0.1 (*)	$7.640\pm0,001$	$3.873\pm0,001$	226.065	

Symbolem (*) oznaczono związki o dużym (powyżej 40%) natężeniu dodatkowych linii dyfrakcyjnych pochodzących od związków GdInPd_2 i In_2O_3 . Ze względu na swój magnetyczny charakter nie były one brane pod uwagę w dalszych analizach własności magnetycznych.

Dla próbek szeregu $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{PdIn}$ wraz ze zmniejszaniem się koncentracji gadolinu malała objętość komórki elementarnej (tab.10 i rysunek 6.5).

Rys.6.5 Zależność objętości komórki elementarnej od koncentracji gadolinu w związku dla $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{PdIn}$.

Zarówno dla szeregu z Ni jak i szeregu z Pd domieszkowanie wyjściowych związków z itrem (0.93 Å) związkami z Gd (0.94Å) powodowało, że parametry sieci a i c nieznacznie malały. Błędy dla nich są niewielkie, więc zawierają się w granicach oznaczeń.

Własności magnetyczne wybranych związków szeregów $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{NiIn}$ i $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{PdIn}$ zbadano za pomocą magnetometru SQUID. Dla próbek przeprowadzono pomiary stałego i zmiennopole AC i DC oraz wyznaczono: moment efektywny μ_{eff} [μ_B]; temperaturę przejścia magnetycznego T_c [K] oraz odwrotność podatności magnetycznej χ^{-1} [emu/mol] $^{-1}$. Dodatkowo dla szeregów wyznaczono zależność namagnesowania M [μ_B/Gd] względem pola magnetycznego H [Oe] na podstawie, którego wyznaczono krzywe Arrota.

W ramach szeregu $Gd_{1-x}Y_xNiIn$ przeanalizowano próbki o koncentracji gadolinu: $(1-x) = 1.0; 0.8$ i 0.5 . Mniejsze koncentracje gadolinu pominięto w pomiarach własności magnetycznych ze względu na ferromagnetyczny charakter dodatkowej fazy. Dla związków szeregu $Gd_{1-x}Y_xPdIn$ nie przebadano związków o koncentracji gadolinu: $(1-x) = 0.1$ i 0.3 z racji wystąpienia w nich dużej zawartości dodatkowej fazy magnetycznej, którą zidentyfikowano jako In_2O_3 i $GdInPd_2$.

Dla wybranych próbek badanych szeregów oprócz pomiarów na magnetometrze SQUID wykonano również pomiary metodą elektronowego rezonansu spinowego (ESR) w celu wyznaczenia parametrów ESR, takich jak : nachylenie linii rezonansowej $b[Oe/K]$ i czynnik g oraz sprawdzenia efektu „wąskiego gardła” i jego charakteru w badanych związkach. Wyniki własności magnetycznych dla szeregów $Gd_{1-x}Y_xNiIn$ i $Gd_{1-x}Y_xPdIn$ opisano w podpunktach 6.2 i 6.3.

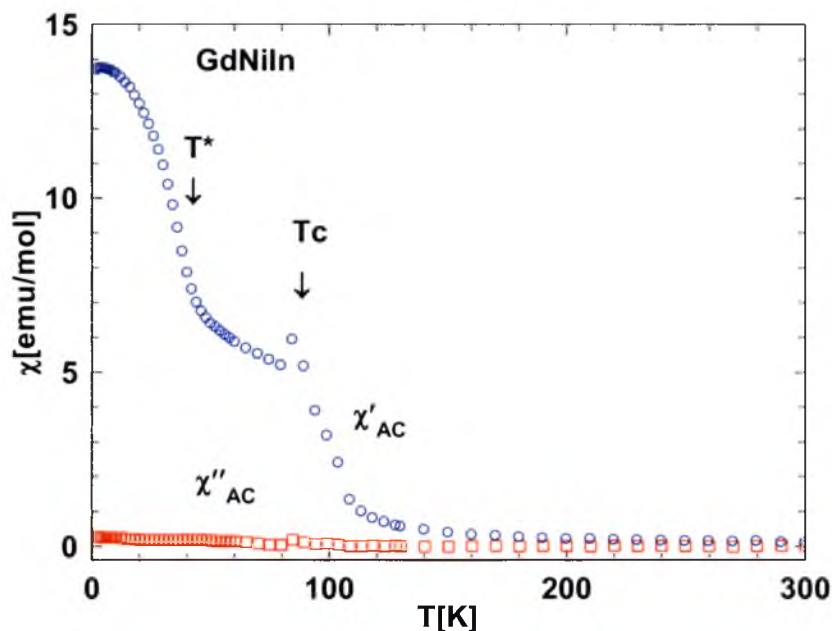
6.2 Analiza własności magnetycznych związków szeregu $Gd_{1-x}Y_xNiIn$

Dla związków szeregu $Gd_{1-x}Y_xNiIn$ o koncentracjach gadolinu: $(1-x) = 1.0; 0.8; 0.5$ przeprowadzono pomiary podatności magnetycznej na magnetometrze SQUID. Temperaturowe zależności odwrotności podatności dopasowano liniowo zgodnie z prawem Curie-Weissa: $\frac{1}{\chi(T)} = \frac{1}{C/(T - \Theta_p)}$, gdzie Θ_p jest paramagnetyczną temperaturą

Curie, C stałą Curie, a dopasowanie do danych doświadczalnych dało wartości parametrów Θ_p i C . Dla wszystkich badanych związków przeprowadzono również pomiar namagnesowania M w zależności od pola magnetycznego $H[Oe]$. Na podstawie uzyskanych wyników wykreślono krzywe Arrota dla temperatur zbliżonych do temperatur przejść magnetycznych.

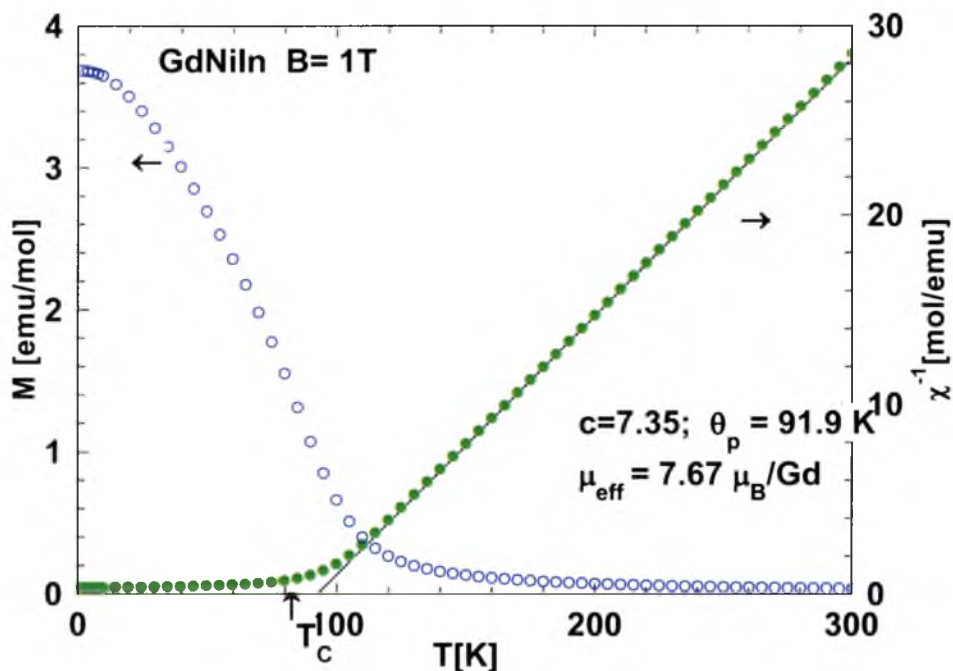
GdNiIn

Na rysunkach 6.6 i 6.7 przedstawiono zależności temperaturowe podatności zmierzone metodą stało- i zmiennie-polową AC oraz DC.

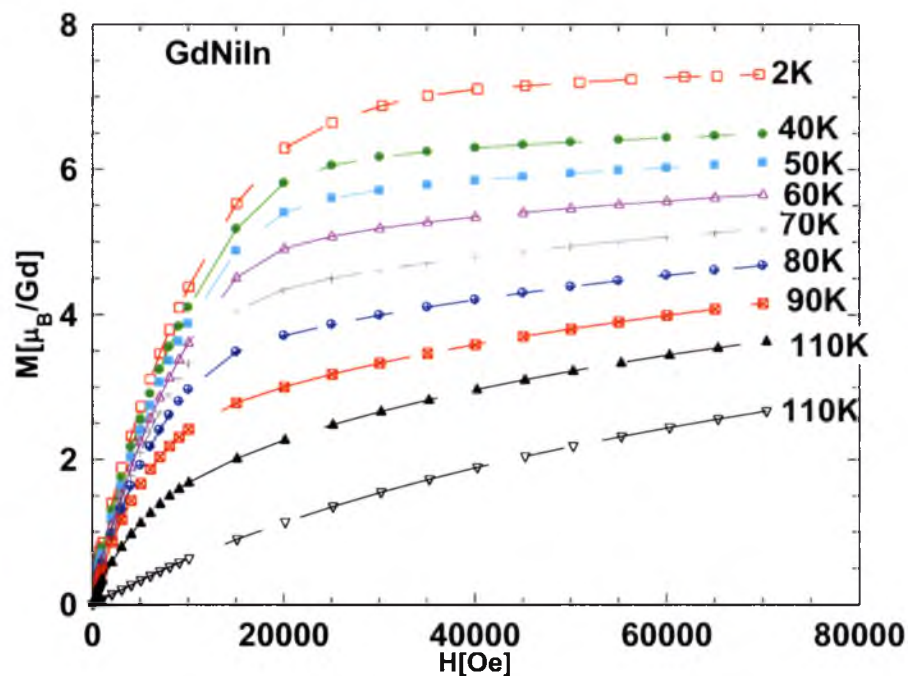
Rys.6.6 Zależność temperaturowa podatności magnetycznej AC dla związku GdNiIn.

Strzałką zaznaczono temperaturę przejścia magnetycznego T_c wyznaczona metodą różniczki zupełnej równą 90 K oraz niższą temperaturę oznaczoną $T^*=40$ K. Poniżej T_c w przebiegu podatności AC obserwuje się nietypowy przebieg z charakterystyczną temperaturą T^* . W celu wyznaczenia momentu efektywnego dla próbki GdNiIn z zależności odwrotności podatności względem temperatury T [K] przeprowadzono pomiar w polu o indukcji B równej 1T. Wyniki zależności namagnesowania względem temperatury $M(T)$ wraz z zaznaczoną na wykresie temperaturą T_c , którą można odczytać również z zależności $M(T)$ oraz zależność odwrotności podatności od temperatury $\chi^{-1}(T)$ zamieszczono na rysunku 6.7.

Rys.6.7 Zależność namagnesowania względem temperatury i odwrotność podatności w polu magnetycznym o indukcji $B=1\text{ T}$ dla GdNiIn .

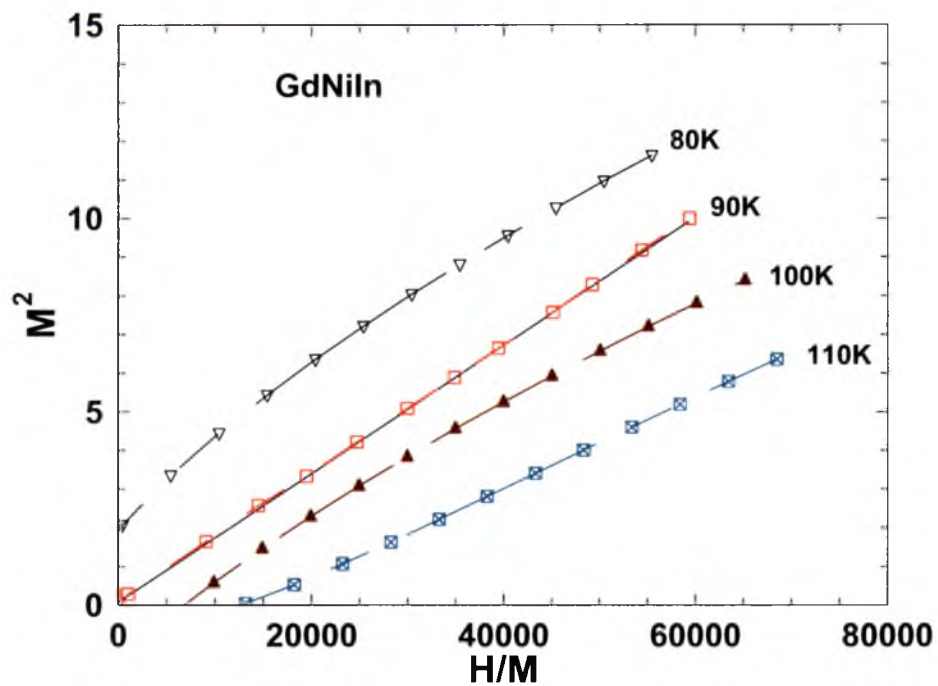
Wyznaczony moment efektywny $\mu_{\text{eff}} 7,67 \mu_{\text{B}}/\text{Gd}$ jest nieco niższy od wartości dla swobodnego jonu Gd^{3+} ($7,94 \mu_{\text{B}}/\text{Gd}^{3+}$, gdzie $J=7/2$). Natomiast wysoka wartość θ_p sugeruje silny ferromagnetyzm tego związku. Dodatkowo dla GdNiIn zmierzono izotermy namagnesowania, które dla wybranych temperatur: 2K, 30K; 40K; 50K; 60K; 70K; 80K; 90K; 100K; 110K; 120K oraz 200K i 300K przedstawiono na rysunku 6.8. Cechują się one typowo ferromagnetycznym przebiegiem.

Rys.6.8 Izotermy namagnesowania dla związku GdNiIn.

Można zauważyć, że izoterma namagnesowania w temperaturze 2K bliska jest nasycenia w okolicy 7T. Z zależności namagnesowania M w polu H [Oe] wykreślono krzywe Arrota $M^2 (H/M)$ biorąc pod uwagę temperatury w okolicy przejścia dla badanego związku: 80K, 90K ($T_c=90K$), 100K oraz 110K i umieszczono je na rysunku 6.9. Na podstawie krzywych Arrota można zauważyć, że temperatura przejścia magnetycznego dla związku GdNiIn wynosi 90K. Krzywa Arrot'a w tym punkcie przechodzi przez „0”.

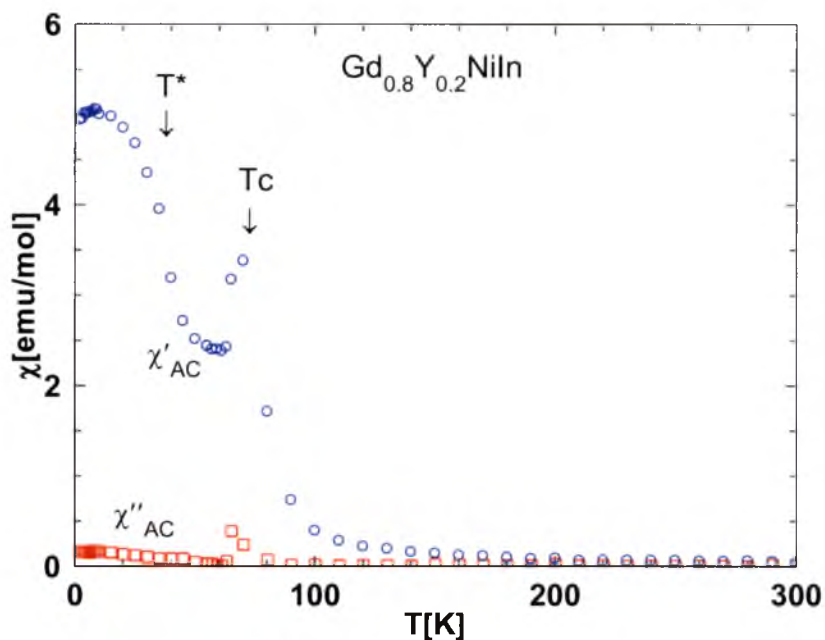

Rys.6.9 Krzywe Arrota dla $GdNiIn$ w zakresie temperatur: 80K,90K,100K i 110K wraz z wyraźnie zaznaczoną krzywą w 90K (czerwona z czarną linią, aby pokazać, że to przechodząca w zerze linia prosta).

$Gd_{0.8}Y_{0.2}NiIn$

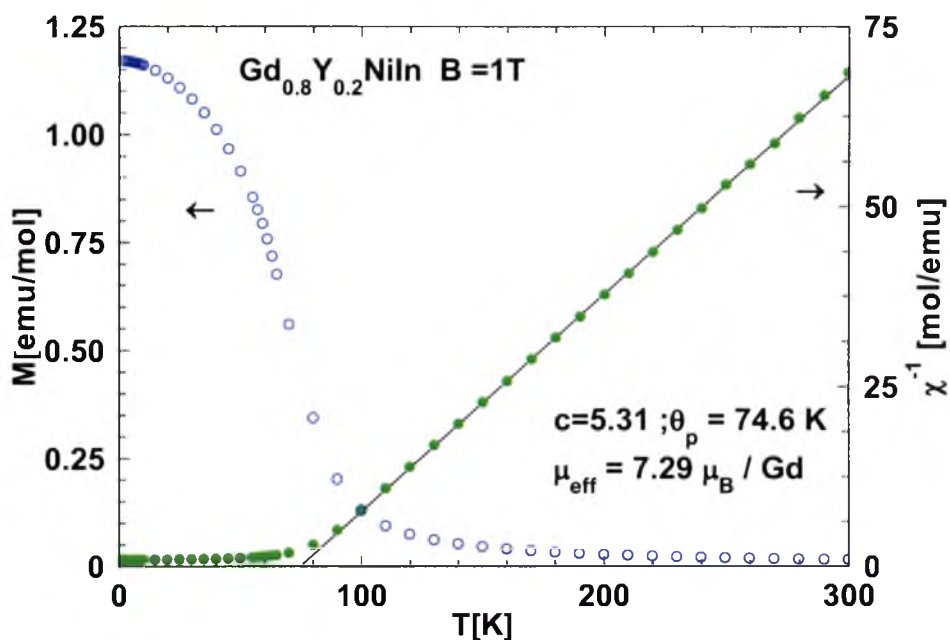
Na rysunku 6.10 przedstawiono wyniki pomiaru zależności temperaturowej podatności magnetycznej AC. Strzałką zaznaczono temperaturę przejścia magnetycznego T_c równą 70K, T^* oznaczono dodatkową temperaturę.

Rys.6.10 Temperaturowa zależność podatności AC dla związku o koncentracji gadolinu: $(1-x)=0.8$.

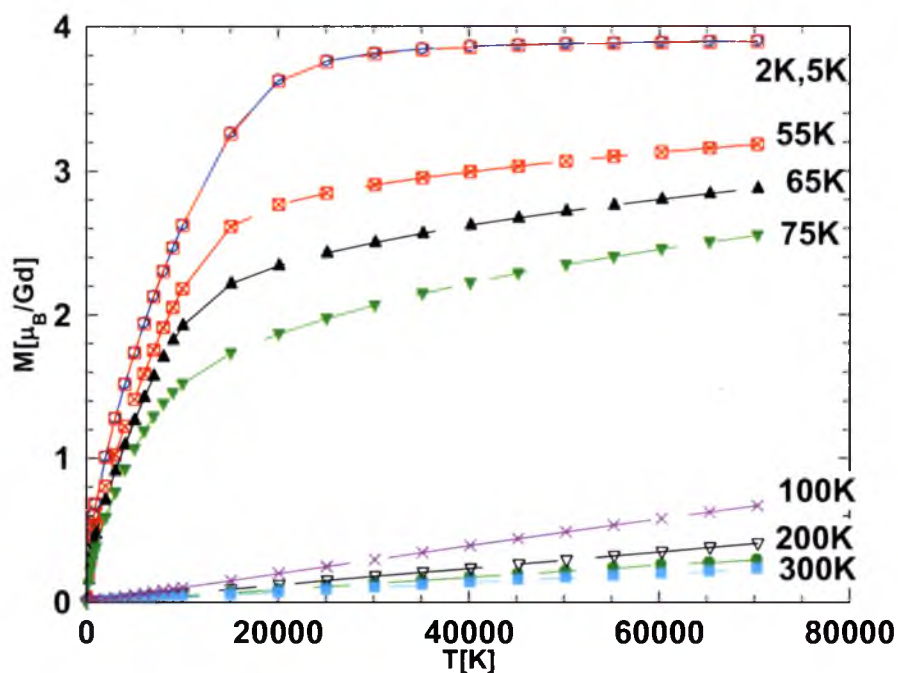
W polu magnetycznym o indukcji $B=1\text{T}$ przeprowadzono pomiar, z którego wyznaczono moment efektywny dla badanego związku, a jego wyniki umieszczono na rysunku 6.11. Na rysunku 6.11 zaznaczono dodatkowo temperaturę przejścia T_c .

Rys.6.11 Zależność namagnesowania względem temperatury i odwrotność podatności w polu magnetycznym o indukcji $B=1\text{T}$ dla $\text{Gd}_{0.8}\text{Y}_{0.2}\text{NiIn}$.

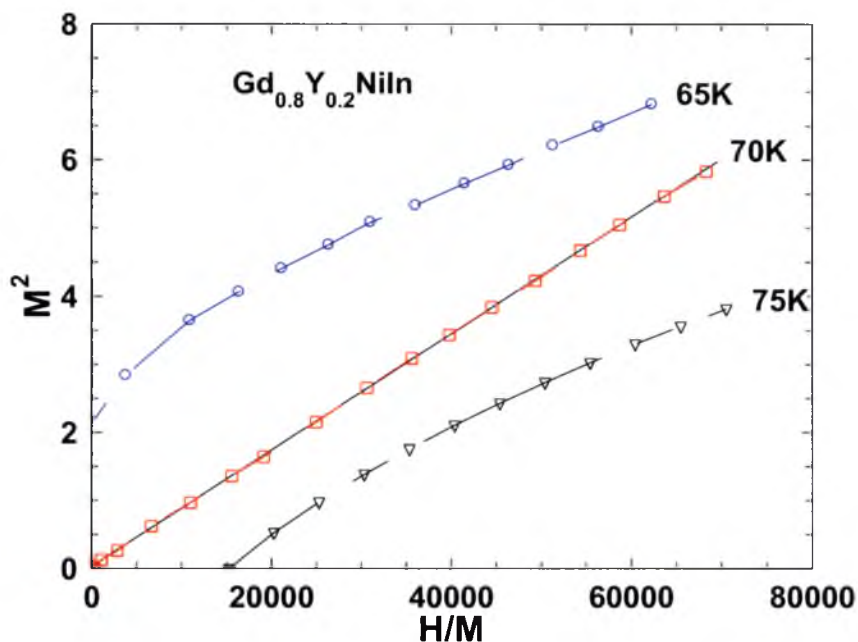
Z zależności temperaturowej odwrotności podatności wyznaczono moment efektywny przypadający na jon Gd^{3+} . Wartość ta wyniosła $\mu_{eff} = 7.29 \mu_B / Gd$.

Na rysunku 6.12 przedstawiono pomiary izoterm namagnesowania dla próbki o koncentracji gadolinu: $(1-x) = 0.8$ ($T_c = 70K$) w zakresie temperatur: 2K, 5K, 55K, 65K, 75K oraz 100K, 200K i 300K.

Rys.6.12 Izotermy namagnesowania dla temperatur: 2K, 5K, 55K ; 65K i 75K oraz 100K, 200K, 300K dla $Gd_{0.8}Y_{0.2}NiIn$.

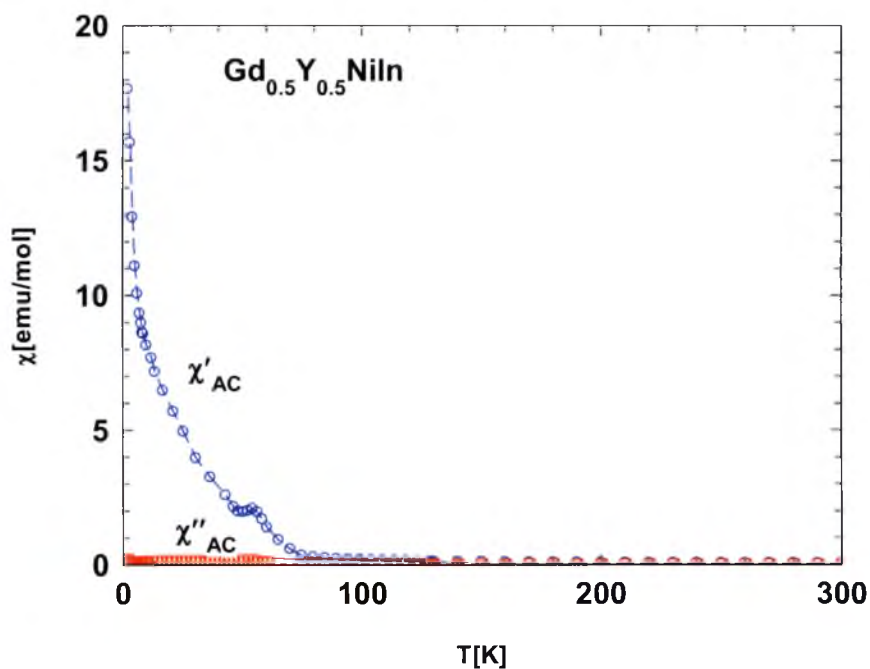
W przebiegu izoterm można zauważyć, że badana próbka zaczyna ulegać nasyceniu w polu 7 T. Rysunek 6.13 przedstawia krzywe Arrot'a dla temperatur w pobliżu przejścia magnetycznego dla związku $Gd_{0.8}Y_{0.2}NiIn$ (70K). Zależności $M^2(H/M)$ dla temperatur: 65K, 70K i 75 K zawarto poniżej.

Rys.6.13 Krzywe Arrot w temperaturach: 65K, 70K oraz 75K dla $Gd_{0.8}Y_{0.2}NiIn$ wraz z połączeniem linią prostej przechodzącej w zerze dla temperatury $T_c = 70K$.

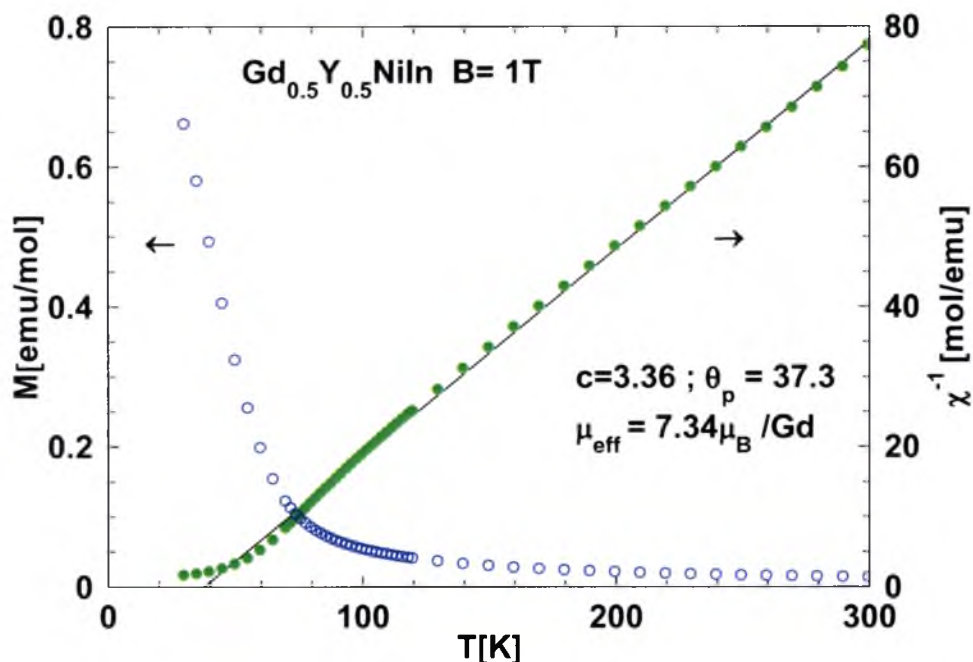
$Gd_{0.5}Y_{0.5}NiIn$

Dla związku o koncentracji gadolinu: $(1-x) = 0.5$ wykonano pomiary temperaturowych zależności podatności (rys.6.14) i odwrotności podatności (rys.6.14) metodą zmienną i stało-połową AC i DC. Strzałką zaznaczono temperaturę $T_c = 55K$.

Rys.6.14 Temperaturowa zależność podatności AC dla związku $Gd_{0.5}Y_{0.5}NiIn$.

Wyniki pomiaru DC w polu magnetycznym o indukcji $B = 1\text{ T}$, na podstawie którego wyznaczono moment efektywny przypadający na Gd w danym związku przedstawiono na rysunku 6.15. Na rysunku zaznaczono również temperaturę T_c dla badanego związku.

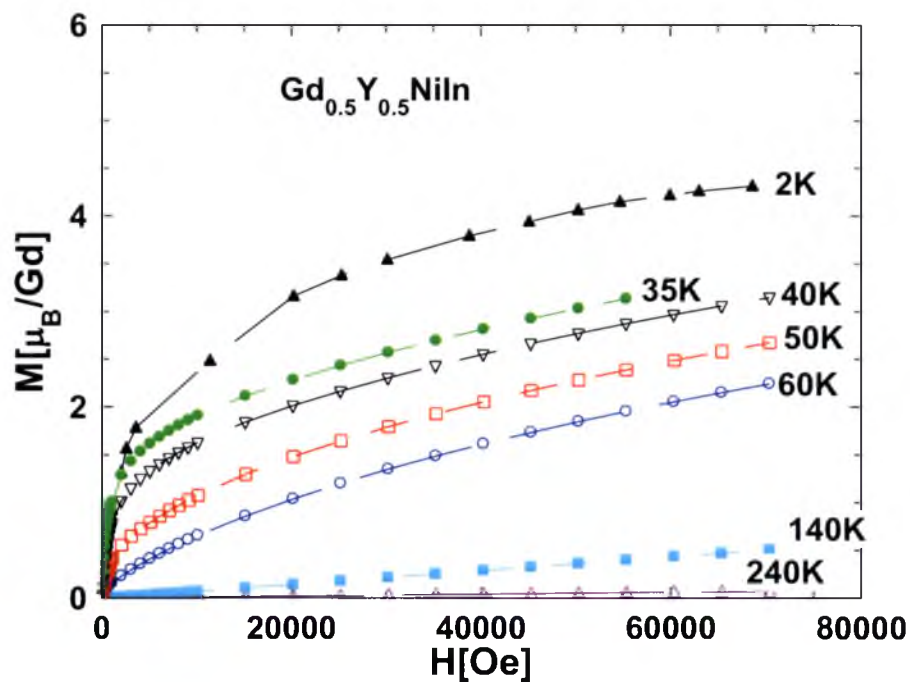

Rys.6.15 Zależność namagnesowania względem temperatury i odwrotność podatności w polu magnetycznym o indukcji $B = 1\text{ T}$ dla związku $\text{Gd}_{0.5}\text{Y}_{0.5}\text{NiIn}$.

Wyznaczony z pomiaru moment efektywny przypadający na jon Gd^{3+} wynosi : $\mu_{\text{eff}} = 7.34 \mu_B / \text{Gd}$. Wartość ta różni się od wartości teoretycznej obliczonej z reguł Hunda dla swobodnego jonu Gd^{3+} , co może to być spowodowane niewielkim momentem na niklu, często bliskim zera.

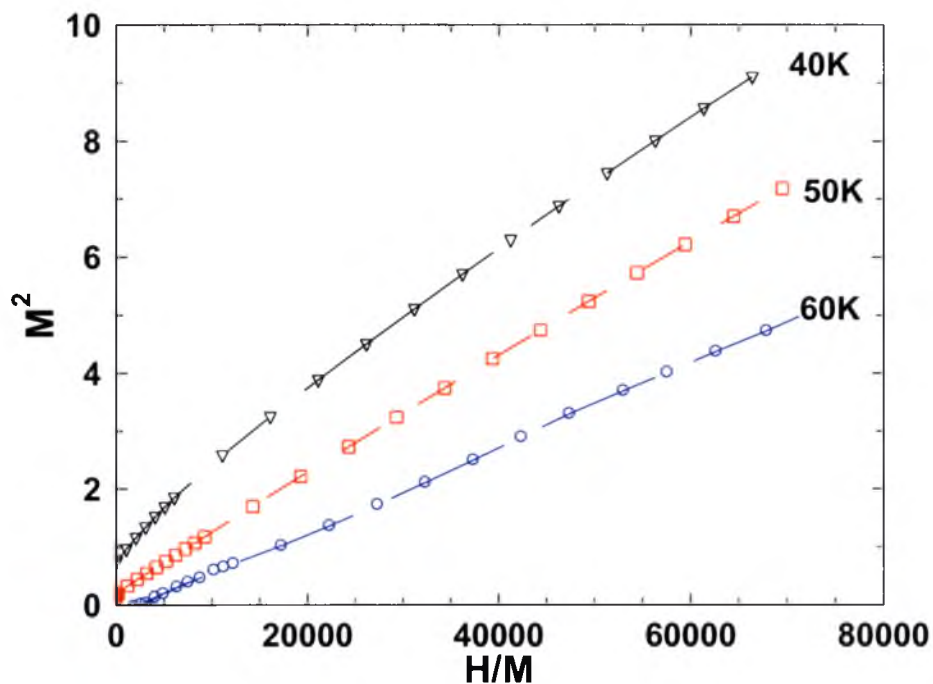
Mimo, że moment ten jest większy w przypadku, gdy ziemia rzadka jest magnetyczna (tutaj gadolin), jego obecność nie wydaje się być spowodowana momentem na R [49], a słaby ferromagnetyzm może być związany z pojawieniem się momentu magnetycznego na niklu.

Izotermy namagnesowania dla związku $\text{Gd}_{0.5}\text{Y}_{0.5}\text{NiIn}$ w temperaturach: 2K, 35K, 40K, 50K, 60K, 140K i 240K pokazano na rysunku 6.16.

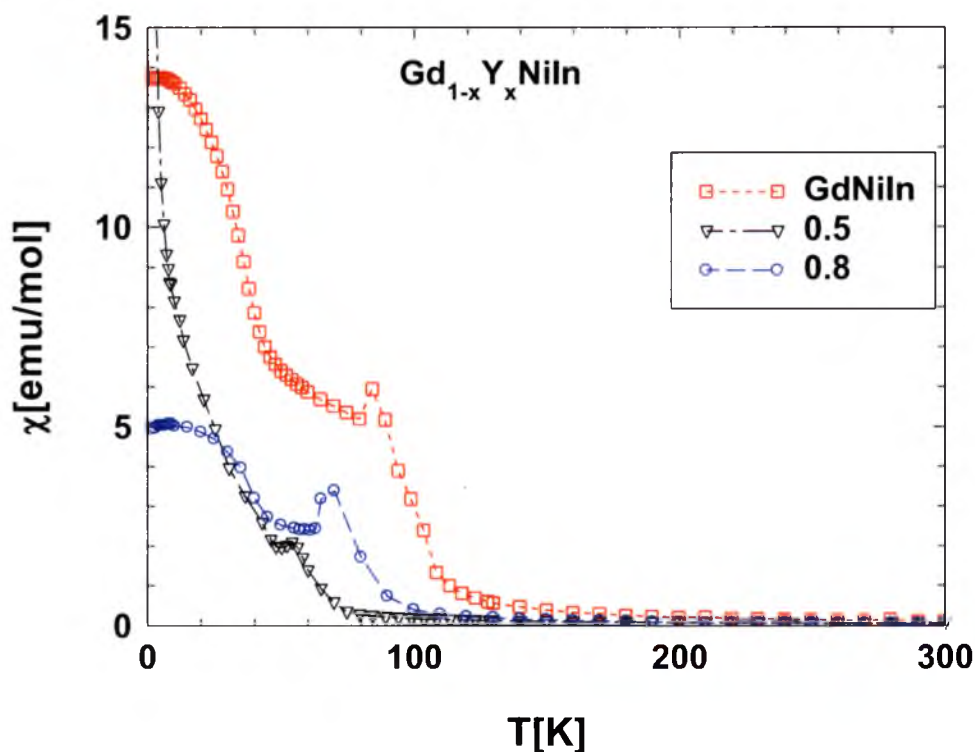
Rys.6.16 Izotermie namagnesowania w temperaturach 2K,35K,40K,50K,60K,140K i 240K dla związku $Gd_{0.5}Y_{0.5}NiIn$.

Można zauważyć, że kształt izoterm jest charakterystyczny dla ferromagnetyka. Aby bardziej uwidocznąć temperaturę przejścia magnetycznego T_c dla koncentracji gadolinu: $(1-x)=0.5$ na rysunku 6.17 zamieszczono krzywe Arrota, dla których widać, że temperatura przejścia zawiera się pomiędzy 50K a 60K.

Rys.6.17 Krzywe Arrot dla temperatur od 40K do 60K dla związku $Gd_{0.5}Y_{0.5}NiIn$.

Na rysunku 6.18 przedstawiono temperaturową zależność podatności magnetycznej względem temperatury zmierzone metodą AC dla badanych związków szeregu $Gd_{1-x}Y_xNiIn$.

Rys.6.18 Wykres temperaturowej zależności podatności magnetycznej dla badanych związków szeregu $Gd_{1-x}Y_xNiIn$ o koncentracjach gadolinu: $(1-x)=1;0.8$ i 0.5 .

Na podstawie pomiarów w polu magnetycznym $B=1$ T dla związków szeregu z niklem i indem można było wyznaczyć momenty efektywne przypadające na jon Gd. Otrzymane z pomiarów parametry przedstawiono poniżej w tabeli 11.

Tab.11 Parametry oszacowane dla $Gd_{1-x}Y_xNiIn$ podczas pomiarów magnetycznych.

$1-x$	T_c [K]	T^* [K]	Θ [K]	μ_{eff} [μ_B/Gd] 1T
GdNiIn	90	40	91.9	7.67
0.8	70	34	74.6	7.29
0.5	55	-	37.3	7.34

Można zaobserwować, że wraz ze wzrostem koncentracji następował wzrost temperatury przejścia magnetycznego. Dla badanych próbek wartości temperatury Curie T_C oraz parametru Θ_p są porównywalne. Dla związków o koncentracji gadolinu: $(1-x)=1.0$ i 0.8 można zauważyć pojawienie się drugiej temperatury T^* . Jest to prawdopodobnie spowodowane zmianą kierunku momentów magnetycznych

w niższych temperaturach i pojawienie się dodatkowego uporządkowania [m.in.[17],[51],[64]]. Jony Gd w swojej podsieci posiadają duży i zlokalizowany moment magnetyczny. Dla szeregu z Ni możemy zauważyć wzrost temperatury przejścia magnetycznego wraz ze wzrostem koncentracji gadolinu, co może być związane ze słabnącym oddziaływaniem *RKKY*.

Wyznaczone eksperymentalnie wartości efektywnego momentu magnetycznego różnią się od wartości teoretycznej obliczonej z reguł Hunda dla swobodnego jonu Gd^{3+} ($7,94 \mu_B$) ze sprzężeniem Russela-Sandersa ($g[J(J+1)]^{1/2}$). Obliczony moment efektywny jest niższy od wartości teoretycznej dla czystego jonu Gd^{3+} . Może to być spowodowane niewielkim momentem na niklu, często bliskim zera.

6.3 Badanie własności magnetycznych związków szeregu $Gd_{1-x}Y_xPdIn$

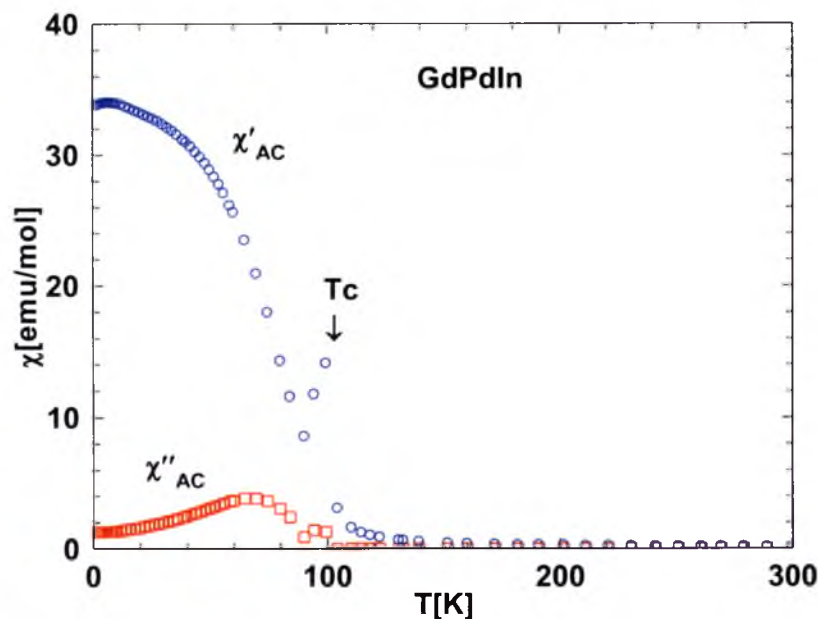
Dla związków szeregu $Gd_{1-x}Y_xPdIn$ o koncentracjach gadolinu: $1-x=1;0.8;0.5$ przeprowadzono pomiary podatności magnetycznej na magnetometrze SQUID.

Temperaturowe zależności odwrotności podatności dopasowano zgodnie z prawem Curie-Weissa: $\frac{1}{\chi(T)} = \frac{1}{C/(T - \Theta_p)}$, gdzie Θ_p jest paramagnetyczną temperaturą Curie, C stałą Curie, a dopasowanie do danych doświadczalnych dało wartości parametrów Θ_p i C .

Dla wszystkich badanych związków przeprowadzono również pomiar namagnesowania $M[\mu_B/Gd]$ wraz z polem $H[Oe]$, na podstawie którego wykreślono krzywe Arrota w temperaturach przejść magnetycznych i ich okolicach. Wszystkie zależności przedstawiono na wykresach 6.19 do 6.30.

GdPdIn

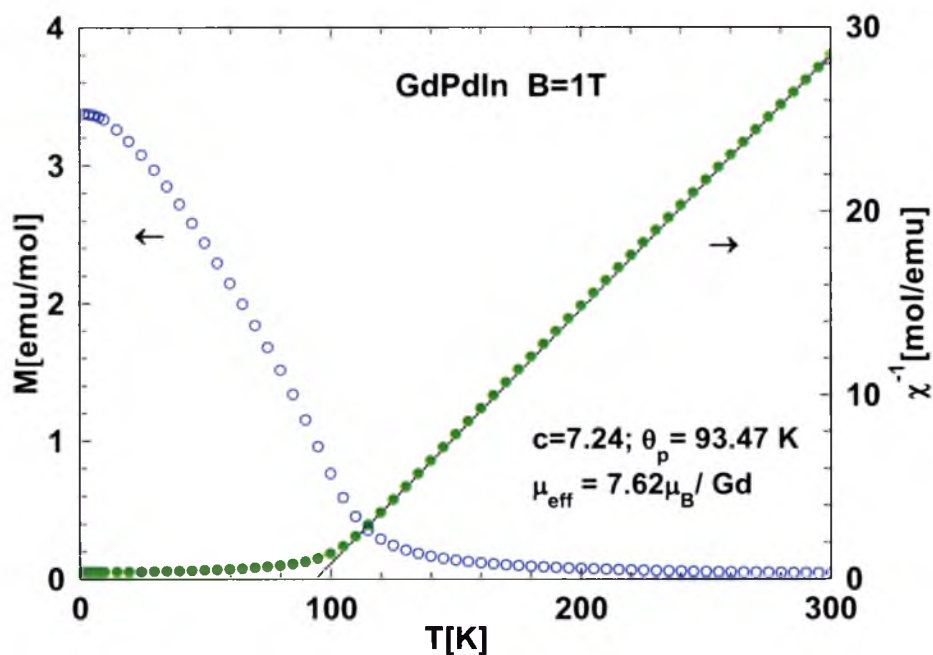
Na rysunkach 6.19 i 6.20 przedstawiono wyniki pomiarów podatności magnetycznej metodą stało- i zmiennie-polowej AC i DC. Z odwrotności temperaturowej zależności podatności magnetycznej wyznaczono moment efektywny przypadający na gadolin w związku $\mu_{eff} [\mu_B/Gd]$. Strzałką na wykresie 6.19 zaznaczono temperaturę uporządkowania ferromagnetycznego $T_c = 100K$.

Rys.6.19 Zależność temperaturowa podatności magnetycznej AC dla GdPdIn

Wyznaczona metodą różniczki zupełnej temperatura przejścia magnetycznego T_c jest równa 100K. Jest ona niemalże zgodna z temperaturą [18].

W celu wyznaczenia momentu efektywnego dla GdPdIn przeprowadzono pomiar w polu magnetycznym o indukcji $B=1\text{ T}$, co zawarto na rysunku 6.20.

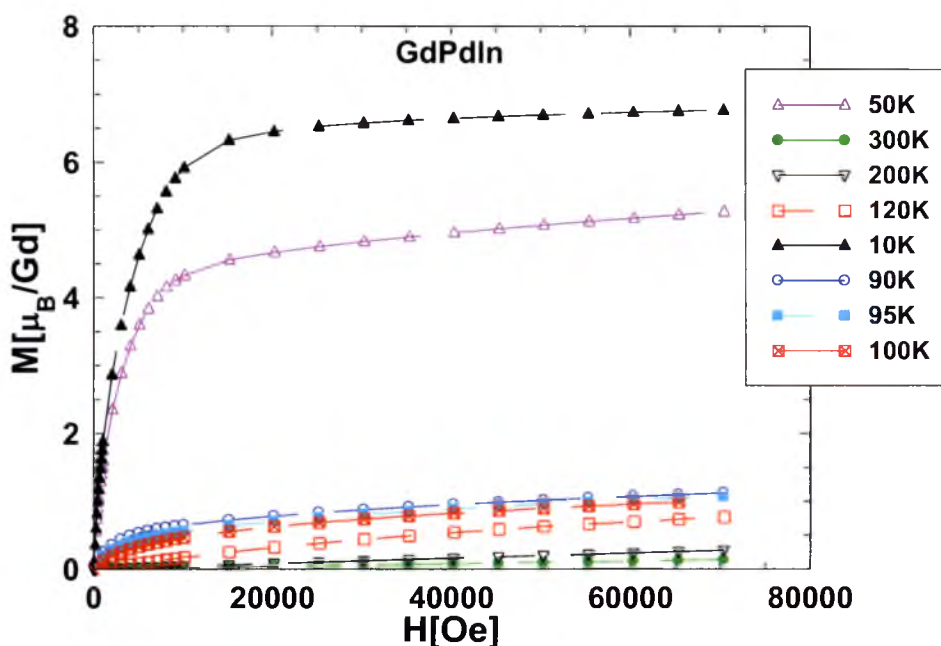

Rys.6.20 Zależność namagnesowania względem temperatury i odwrotność podatności w polu magnetycznym o indukcji $B=1\text{ T}$ dla GdPdIn.

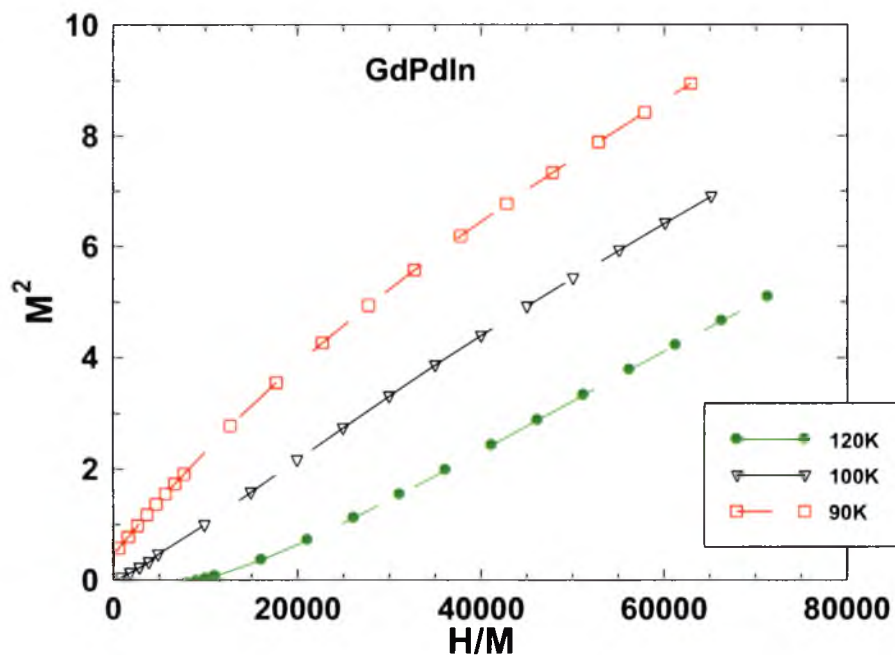
Wyznaczona wartość momentu efektywnego μ_{eff} równa jest $7.62\mu_B/\text{Gd}$ i różni się nieco od tej uzyskanej przez [17],[18]; gdzie otrzymano wartość $\mu_{eff} = 7.99\mu_B/\text{Gd}$, bliską wartości momentu efektywnego dla swobodnego jonu Gd^{3+} . Wartości parametru θ_p również nieco się różnią ($\theta_p = 93.47\text{K}$. [$\theta_p = 88.3\text{K}$]. Uzyskano nieco inne wartości momentu efektywnego i paramagnetycznej temperatury θ_p , co może wynikać z różnic oprzyrządowania podczas wykonywania pomiarów [grupa [18] przeprowadzała pomiary na magnetometrze Lake Shore 7225, natomiast nasze badania wykonano na magnetometrze SQUID MPMS XL-7 Quantum Design].

Na rysunku 6.21 przedstawiono zależność namagnesowania $M[\mu_B/\text{Gd}]$ w polu magnetycznym $H[\text{Oe}]$ dla temperatur: 10K, 50K, 90K, 95K, 100K, 120K, 200K i 300K.

Rys.6.21 Izotermy namagnesowania dla temperatur: 10K, 50K, 90K, 95K, 100K, 120K, 200K i 300K dla GdPdIn

Na podstawie izoterm namagnesowania charakterystycznych dla ferromagnetyka wykreślono krzywe Arrota, co umieszczono na rysunku 6.22.

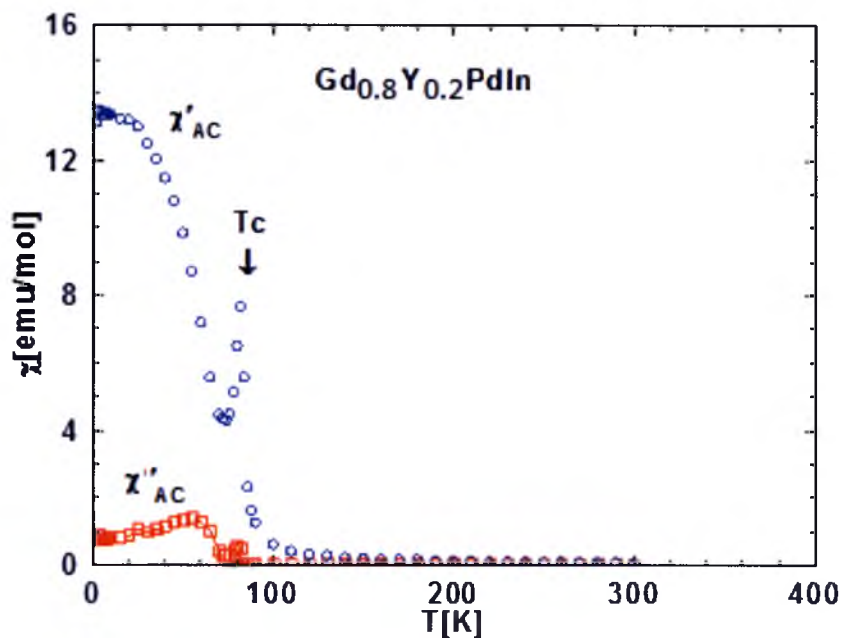

Rys.6.22 Krzywe Arrota dla związku GdPdIn w temperaturach :90K,100K i 120K - w okolicy przejścia magnetycznego.

Można zauważyć, że dla temperatury 100K , krzywa przechodzi przez zero i jest linią prostą, co potwierdza, że w tej temperaturze obserwujemy przejście magnetyczne dla badanej próbki.

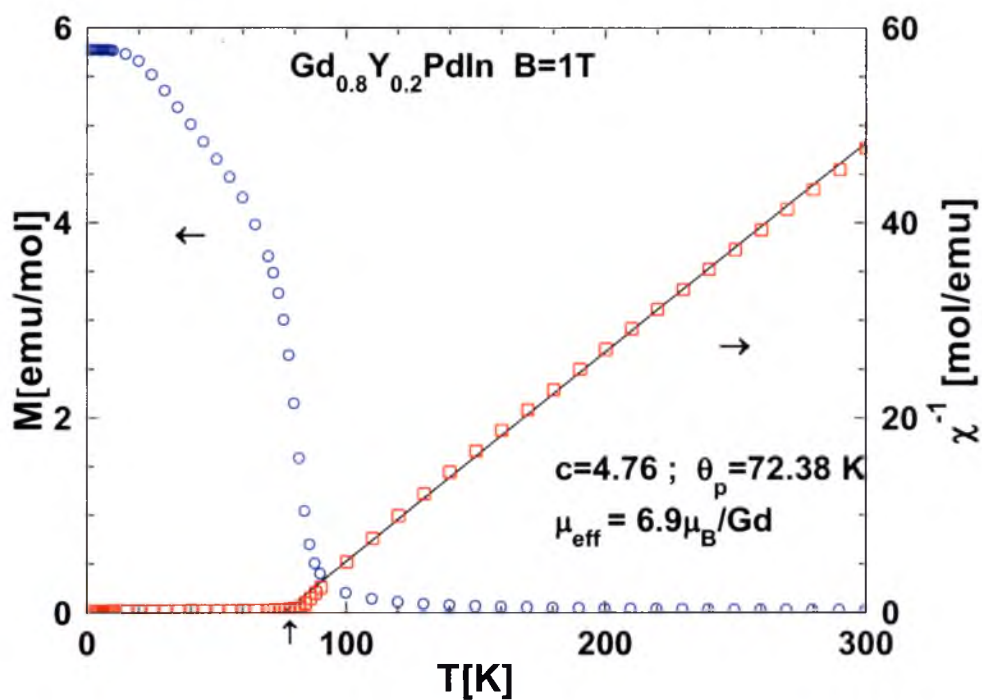
Gd_{0.8}Y_{0.2}PdIn

Na rysunkach 6.23 i 6.24 zawarto zależności temperaturowe podatności magnetycznej zmierzone metodą zmienna- i stało- polową AC i DC, a strzałką zaznaczono temperaturę przejścia magnetycznego T_c równą 82K.

Rys.6.23 Zależność temperaturowa podatności magnetycznej AC dla $\text{Gd}_{0.8}\text{Y}_{0.2}\text{PdIn}$.

Temperaturę uporządkowania ferromagnetycznego oszacowano metodą różniczki zupełnej na $T_c = 82\text{K}$. Z pomiaru w polu magnetycznym o indukcji $B = 1\text{ T}$ wyznaczono moment efektywny przypadający na gadolin w związku (rys.6.24).

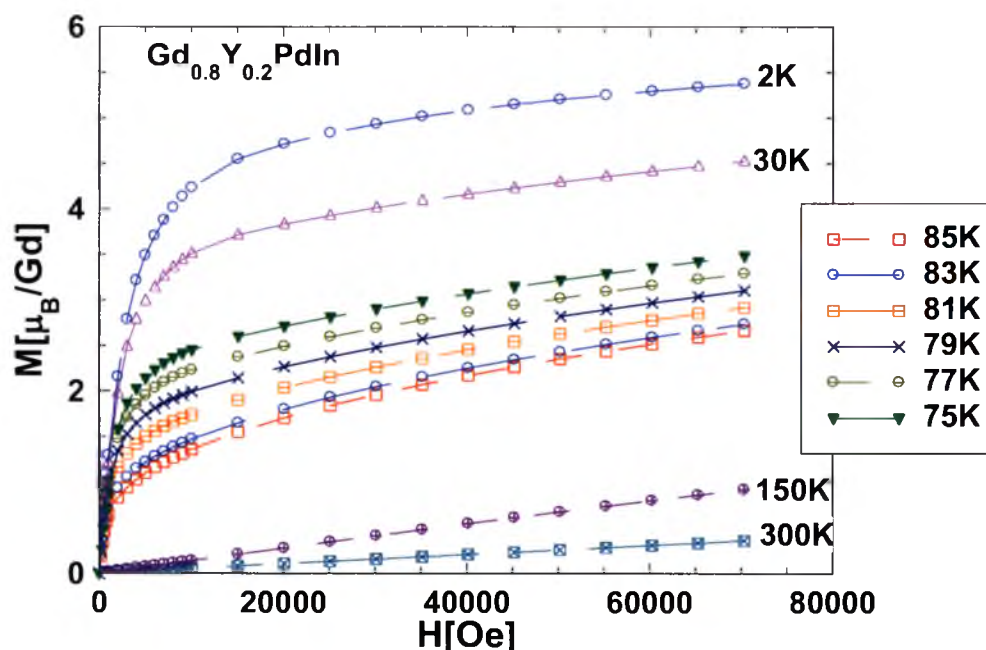

Rys.6.24 Zależność namagnesowania względem temperatury i odwrotność podatności w polu magnetycznym o indukcji $B = 1\text{ T}$ dla $\text{Gd}_{0.8}\text{Y}_{0.2}\text{PdIn}$.

Z przebiegu podatności względem temperatury wyznaczono moment efektywny przypadający na jon Gd . Wartość ta wynosi: $\mu_{\text{eff}} = 6.9\mu_B/\text{Gd}$.

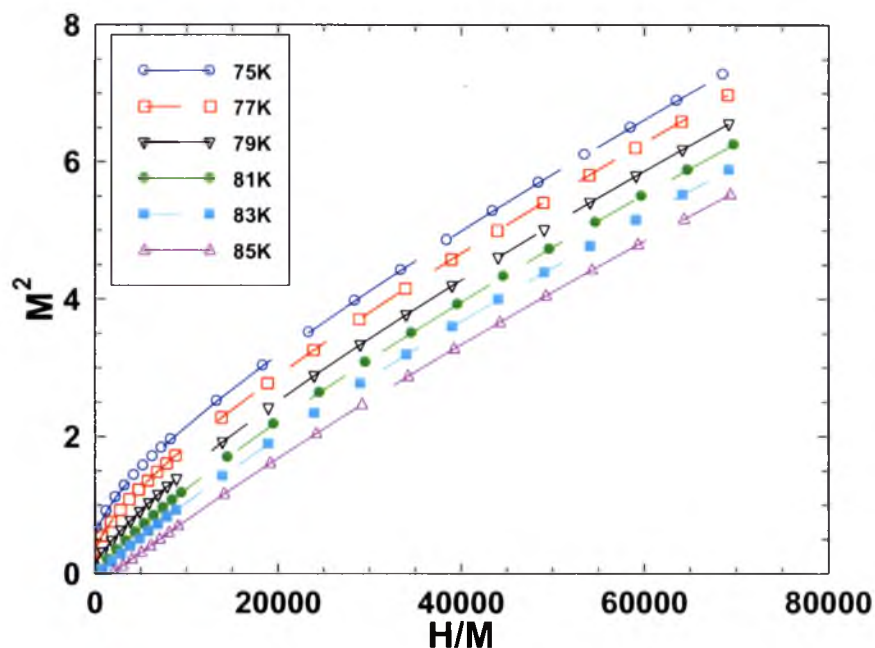
Obliczony moment efektywny jest niższy od wartości teoretycznej dla swobodnego jonu Gd^{3+} , co mogłoby sugerować znikomy wkład pochodzący od elektronów wędrownych $4d$ jonów Pd, $4d$ jonów Y oraz $5d$ jonów Gd i istnienie tylko znikomego lub żadnego momentu magnetycznego na atomach Pd w tym związku.

Dla związku o koncentracji gadolinu: $(1-x)=0.8$ wykonano również pomiary izoterm namagnesowania w różnych temperaturach. Na rysunku 6.25 przedstawiono wybrane z nich.

Rys.6.25 Izotermy namagnesowania dla temperatur: 2K, 30K, 75K, 77K, 79K, 81K, 83K, 85K oraz 150K i 300K dla $\text{Gd}_{0.8}\text{Y}_{0.2}\text{PdIn}$.

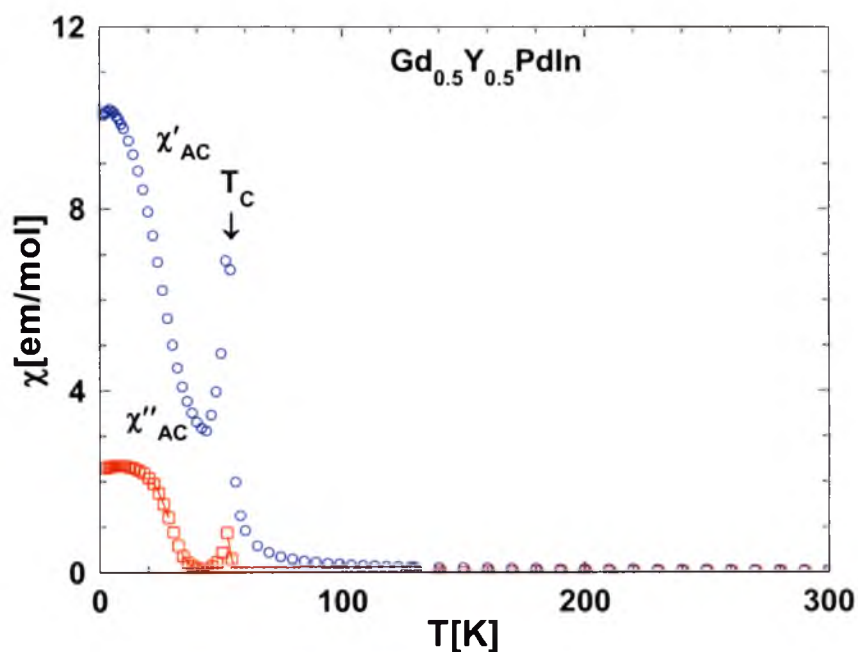
Na rysunku 6.26 przedstawiono krzywe Arrota. Można zauważyć, że temperatura przejścia T_c zawiera się pomiędzy 81K a 85K.

Rys.6.26 Krzywe Arrot wokół temperatury przejścia dla $Gd_{0.8}Y_{0.2}PdIn$.

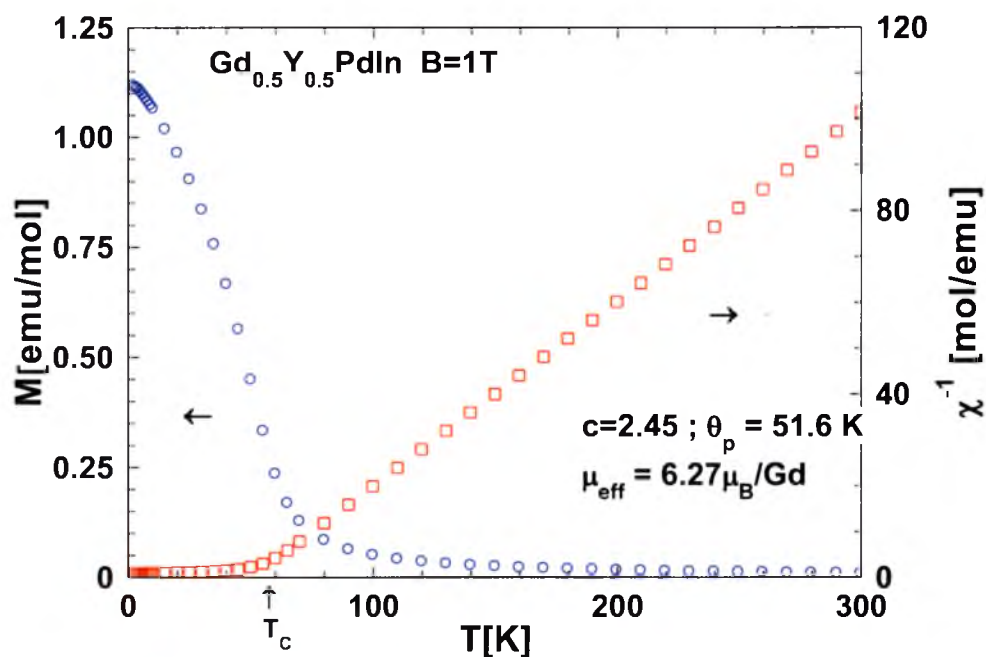
$Gd_{0.5}Y_{0.5}PdIn$

Zależności temperaturowe podatności i odwrotności podatności przedstawiono na rysunkach 6.27 i 6.28. Metodą różniczki zupełnej wyznaczono temperaturę uporządkowania ferromagnetycznego dla związku T_c równą 56K, którą zaznaczono strzałką.

Rys.6.27 Zależność temperaturowa podatności magnetycznej AC dla $Gd_{0.5}Y_{0.5}PdIn$.

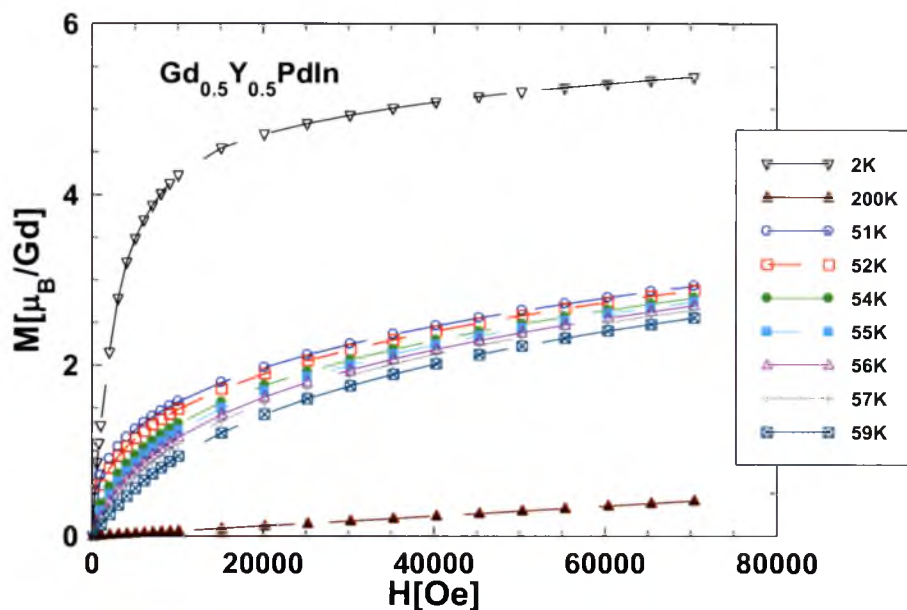
W polu magnetycznym o indukcji $B=1$ T przeprowadzono pomiar, na podstawie, którego wyznaczono moment efektywny przypadający na Gd w danym związku o koncentracji gadolinu: $(1-x)=0.5$ (rys. 6.28).

Rys.6.28 Zależność temperaturowa namagnesowania i odwrotności podatności w polu magnetycznym o indukcji $B=1$ T dla $Gd_{0.5}Y_{0.5}PdIn$.

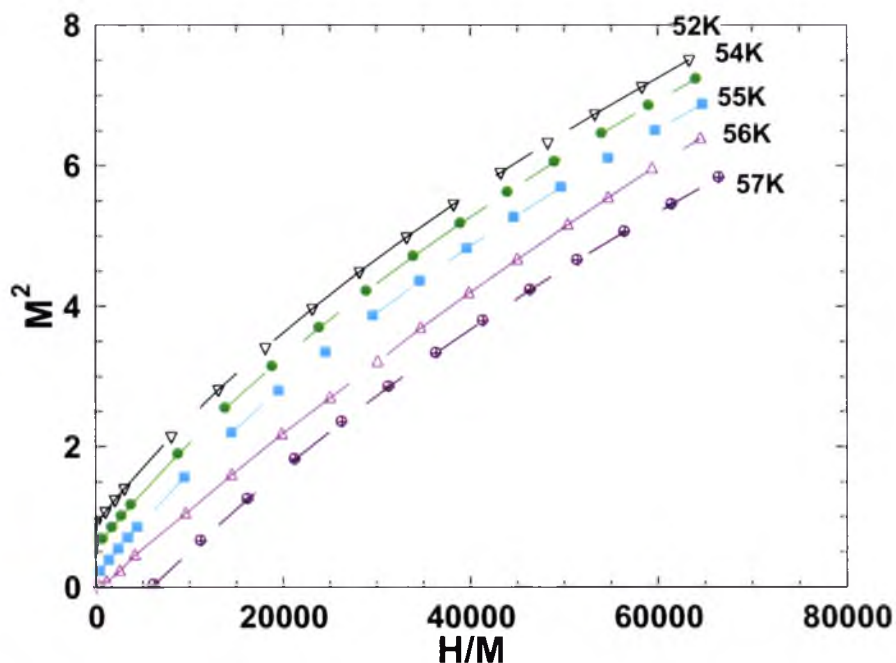
Z przebiegu podatności względem temperatury wyznaczono moment efektywny przypadający na jon Gd. Wartość ta wyniosła $\mu_{eff} = 6.27\mu_B / Gd$. Podobnie jak dla związku poprzedniego wyznaczona eksperymentalnie wartość efektywnego momentu magnetycznego różni się od wartości teoretycznej dla swobodnego jonu Gd^{3+} ($7.94 \mu_B$).

Pomiary wybranych izoterm namagnesowania przedstawiono na rysunku 6.29. Na ich podstawie wykreślono krzywe Arrota (rys.6.30).

Rys.6.29 Izotermy namagnesowania dla temperatur :2K, 51K do 59K (zagęszczone w okolicy temperatury przejścia) oraz 200K dla $\text{Gd}_{0.5}\text{Y}_{0.5}\text{PdIn}$.

Rysunek 6.30 przedstawia krzywe Arrota. Zależności $M^2(H/M)$ zostały przedstawione dla temperatur w zakresie od 52K do 57K, czyli w okolicy przejścia magnetycznego dla badanego związku.

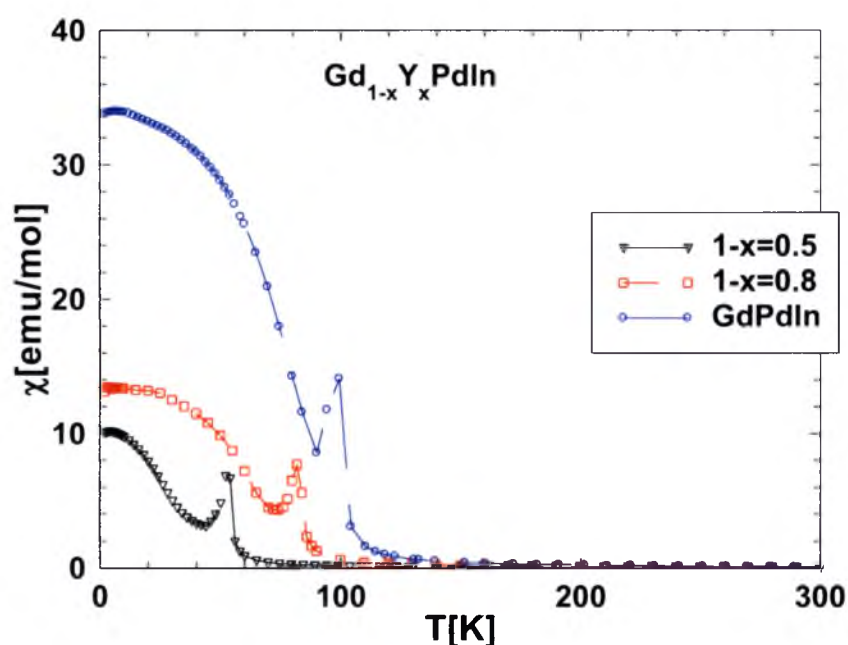
Rys.6.30 Krzywe Arrot wokół temperatury przejścia dla temperatur: 52K, 54K, 55K, 56K i 57K dla $\text{Gd}_{0.5}\text{Y}_{0.5}\text{PdIn}$.

Na rysunku 6.30 można zauważyć, że przebieg krzywych Arrota w temperaturze 56K jest najbardziej zbliżony do linii prostej i przechodzi przez zero, co sugeruje występowanie przejścia w tej okolicy.

Związków o niższej koncentracji gadolinu nie poddano dalszym analizom ze względu na występowanie w nich dużej ilości linii dyfrakcyjnych pochodzących od związków magnetycznych GdInPd_2 (72%) oraz In_2O_3 (43%) mogących mieć wpływ na interpretację wyników.

Na rysunku 6.31 przedstawiono wykres temperaturowej zależności podatności magnetycznej zmierzone metodą zmiennie prądową AC dla badanych związków szeregu $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{PdIn}$.

Rys.6.31 Zbiorczy wykres zależności podatności magnetycznej od temperatury dla koncentracji gadolinu: $(1-x)=1; 0.8$ i 0.5 dla badanych związków z szeregu $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{PdIn}$.

Obliczone na podstawie pomiarów, w polu $B=1\text{T}$ parametry charakteryzujące badane związki $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{PdIn}$ zamieszczono w poniższej tabeli.

Tab.12 Parametry oszacowane dla $Gd_{1-x}Y_xPdIn$ podczas pomiarów

$1-x$	$T_c [K]$	$\theta_p [K]$	$\mu_{eff} [\mu_B/Gd] \text{ 1T}$
GdPdIn	100	93.47	7.62
0.8	82	72.38	6.9
0.5	56	51.6	6.27

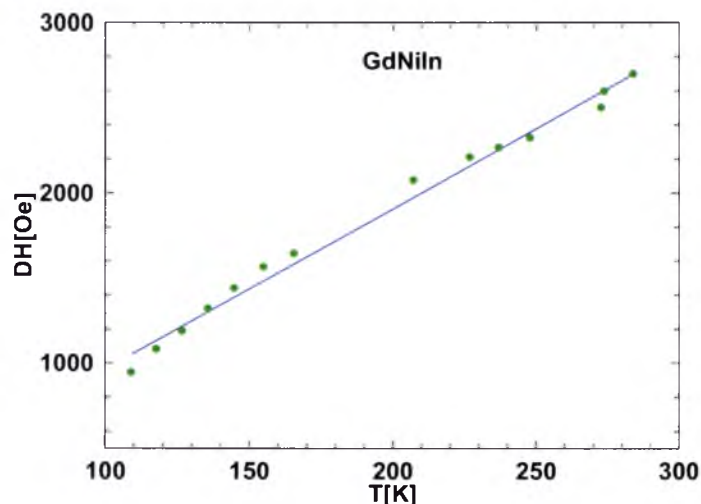
Dla związków $Gd_{1-x}Y_xPdIn$ można zaobserwować, że wraz ze wzrostem koncentracji nastąpił wzrost temperatury przejścia magnetycznego. Wartości momentów efektywnych dla badanego szeregu są porównywalne do wartości wyznaczonych dla szeregu $Gd_{1-x}Y_xPdSn$, co zostanie szerzej omówione w poniższych zestawieniach.

Dla badanych próbek szeregu z palladem można zauważyć wzrost temperatury przejścia fazowego T_c i momentu efektywnego $\mu_{eff} [\mu_B/Gd]$ wraz z koncentracją gadolinu, co może być związane ze słabnącym oddziaływaniem *RKKY* oraz tym, że jony Gd w swojej podsiłce posiadają duży i zlokalizowany moment magnetyczny.

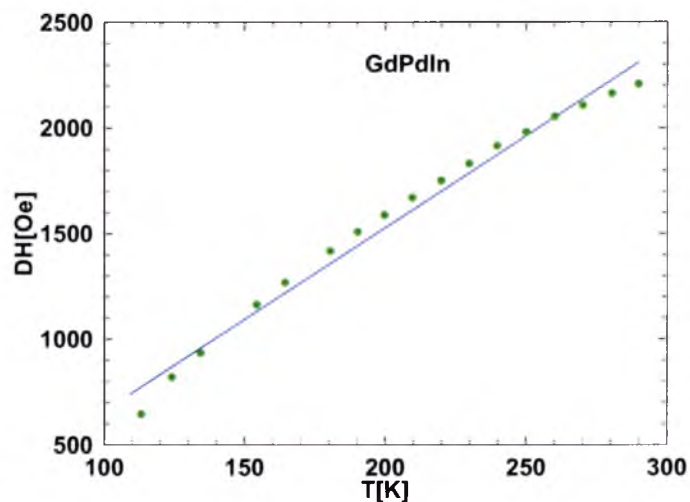
6.4 Badania własności magnetycznych związków szeregów $Gd_{1-x}Y_xNiIn$ i $Gd_{1-x}Y_xPdIn$ metodą elektronowego rezonansu spinowego (ESR)

Wybrane związki badanych szeregów $Gd_{1-x}Y_xTIn$ ($T=Ni;Pd$) o koncentracjach gadolinu: $(1-x)=1;0.5$ ($T=Ni$) oraz $(1-x)=1$ i 0.5 ($T=Pd$) zbadano metodą ESR. *[preparatyka związków omówiona w rozdziale 4 rozprawy]*. Badania przeprowadzono w paśmie X w zakresie temperatur 80-300K ($T=Pd$) i 100-300K ($T=Ni$). Celem pomiarów ESR była analiza linii ESR w poszczególnych temperaturach w zależności od zmiany koncentracji Gd w związku. Tak jak to miało miejsca w przypadku szeregu $Gd_{1-x}Y_xNiSn$ dla uzyskanych związków szeregów $Gd_{1-x}Y_xTIn$ ($T=Ni;Pd$) próbowano sprawdzić występowanie „efektu wąskiego gardła”.

Poniżej na rys.6.32 a i b przedstawiono zależności szerokości linii rezonansowej $DH[Oe]$ w zależności od temperatury dla związków $GdNiIn$ i $GdPdIn$.

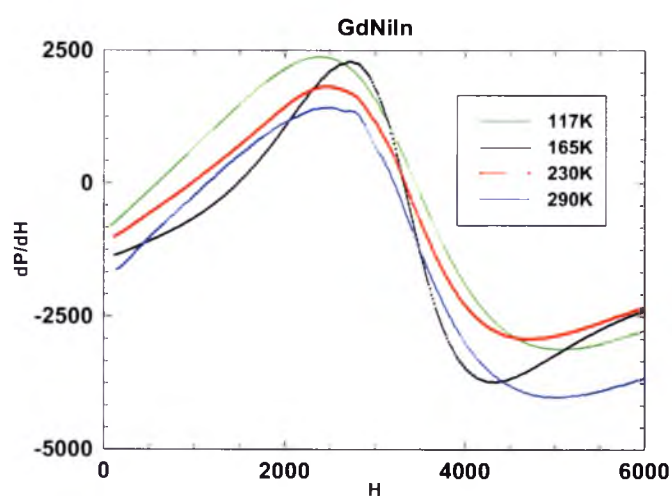
Rys.6.32 a

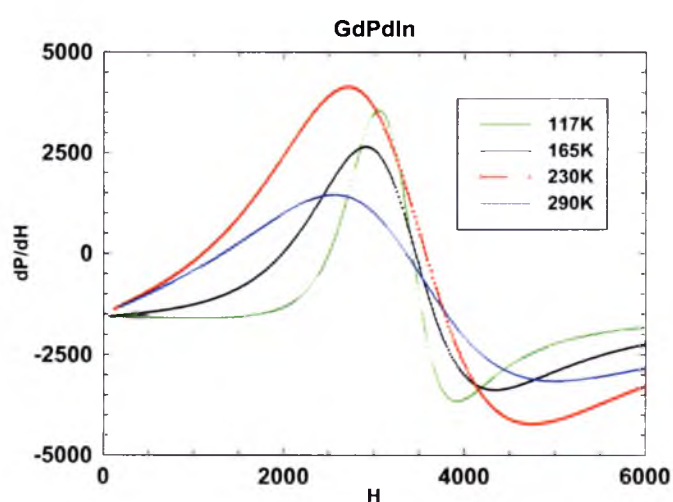
Rys.6.32 b

6.32 a i b. Zależności szerokości linii rezonansowej $DH[\text{Oe}]$ w zależności od temperatury dla związków GdNiIn i GdPdIn

Po dokładnym dopasowaniu szerokości linii rezonansowej w całym obszarze liniowym, dla próbki GdNiIn otrzymano wartość parametru linii rezonansowej $b = 9.4[\text{Oe/K}]$, a dla GdPdIn wartość b równą $8.52[\text{Oe/K}]$. Dla próbki GdNiIn można zauważyć poszerzenie się linii rezonansowej DH o około $300[\text{Oe}]$ w porównaniu do związku GdPdIn , co mogło by świadczyć o tym, że w tym przypadku zastosowanie palladu $4d$ zamiast niklu $3d$ znacząco wpływa na szerokość linii rezonansowej (rys.6.33 a i b oraz tab.14). Poniżej na rysunku 6.33 przedstawiono linie rezonansowe dla związku GdNiIn i GdPdIn w kilku wybranych temperaturach.

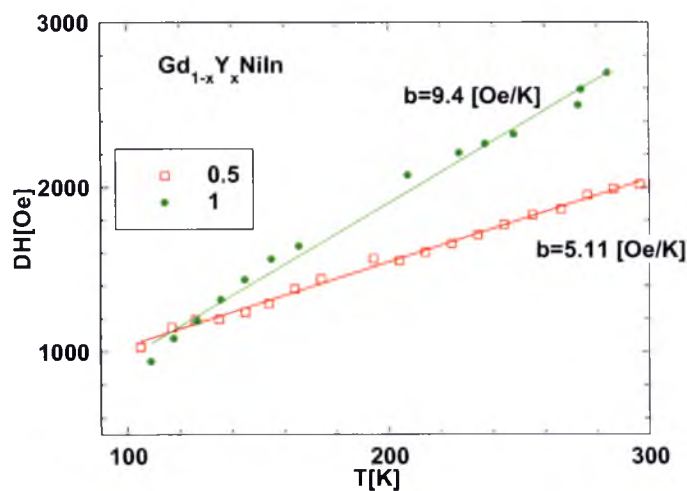
Rys.6.33 a

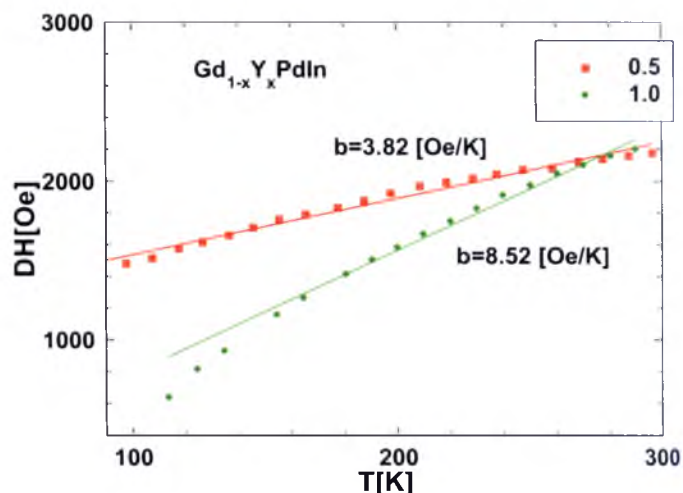
Rys.6.33 b

Rys.6.33 Linie rezonansowe dla GdNiIn (a) i GdPdIn (b) w wybranych temperaturach.

Zależności szerokości linii DH [Oe] od temperatury dla analizowanych związków, dla porównania przedstawiono na zbiorczych rysunkach 6.34(a) i (b).

Rys.6.34 a

Rys.6.34 b

Wartości te dla związków GdNiIn i GdPdIn oscylujące wokół 9[Oe/K] są zbliżone do tych uzyskanych wcześniej dla związków GdTAl (T=Co,Fe,Rh,Ni) i dla GdNiAl otrzymano wartość $b=8,1$ [Oe/K]. Al jest pierwiastkiem należącym do tej samej grupy co występujący w badanych tutaj związkach ind i dlatego możemy porównać te wartości.

Na podstawie przebiegu $DH(T)$ można było oszacować nachylenie linii rezonansowej b [Oe/K] dla badanego szeregu, co przedstawiono na rysunkach 6.48 (a) i (b). Dla obu szeregów można było zauważyć, że nachylenie linii b [Oe/K] wzrastało wraz ze spadkiem koncentracji, czyli zupełnie inaczej niż dla szeregów $Gd_{1-x}Y_xTSn$ (T=Ni;Pd). Z powodu braku możliwości uzyskania próbek o małych koncentracjach gadolinu $(1-x)<0.1$ nie można było prześledzić drogi otwarcia „wąskiego gardła”, dlatego dla wybranych próbek $Gd_{1-x}Y_xTSn$ (T=Ni;Pd) skupiono się tylko na oszacowaniu parametrów ESR, takich jak: b [Oe/K] – nachylenie linii oraz czynnik g. Wartości wyznaczone na podstawie pomiarów metodą elektronowego rezonansu spinowego (ESR) zawarto w tabeli 13.

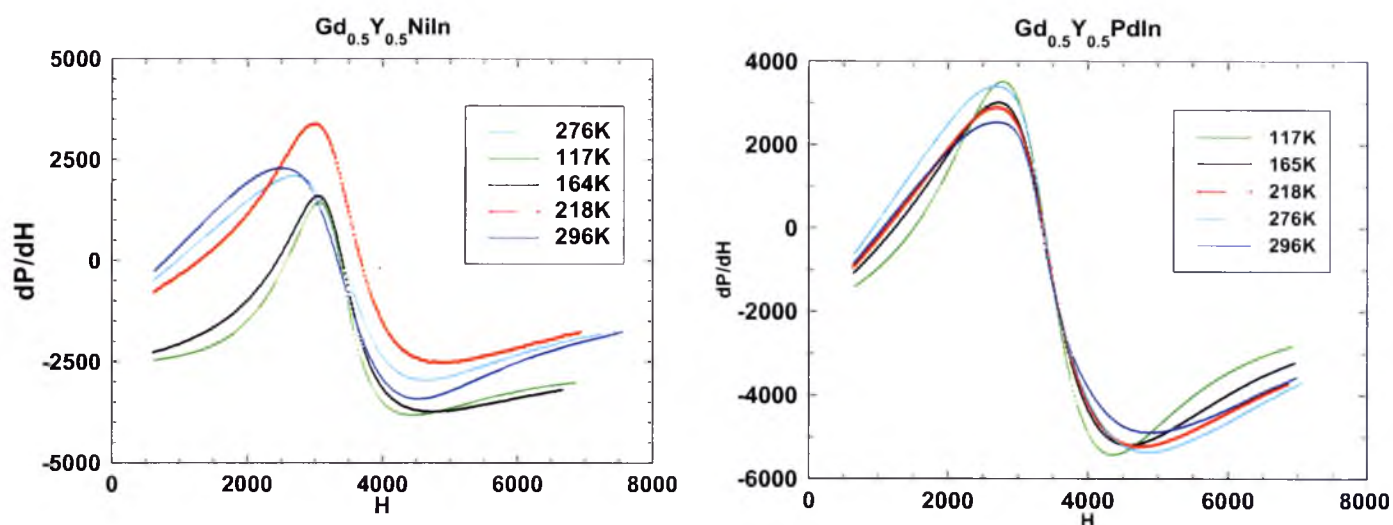
Tab.13 Parametry wyznaczone na podstawie pomiarów ESR dla badanych związków $Gd_{1-x}Y_xNiIn$ i $Gd_{1-x}Y_xPdIn$ (a) i (b).

(a)				(b)			
1-x	c	b[Oe/K]	g	1-x	c	b[Oe/K]	g
1	0.333	9.40±0.03	1.95±0.05	1	0.333	8.52±0.03	1.93±0.05
0.5	0.166	5.11±0.03	1.95±0.05	0.5	0.166	3.82±0.03	1.93±0.05

Dla związków z Ni nachylenie linii rezonansowej $b[Oe/K]$ zmieniało się wraz ze zmianą koncentracji Gd w związku, natomiast parametr g wynosił około 1.95 dla próbek z niklem i 1.93 dla związków z palladem. Zachowanie parametrów ESR dla badanych próbek z indem jest przeciwne do tego, które obserwowaliśmy dla próbek z cyną. Dla związków $Gd_{1-x}Y_xNiIn$ i $Gd_{1-x}Y_xPdIn$ wartość parametru $b[Oe/K]$ maleje wraz ze spadkiem koncentracji gadolinu. Odpowiedzi można spróbować szukać w strukturze elektronowej związków z gadolinem 1:1:1 i zachowaniu się związków blisko poziomu Fermiego, co zostanie przedyskutowane w podsumowaniu.

Analiza szerokości linii rezonansowej $DH [Oe]$ dla związków o koncentracji gadolinu 50% wykazała, że linie rezonansowe dla związku z palladem są szersze o około 117[Oe] dla 296K i 154[Oe] dla 276K oraz średnio o około 400[Oe] dla pozostałych przedstawianych temperatur w porównaniu do związku z niklem (rys.6.35 a i b) . Jest to odwrotne zachowanie w stosunku do tego, które było obserwowane dla związków $GdNiIn$ i $GdPdIn$ (rys.6.33), co prawdopodobnie może świadczyć o tym, iż zmniejszanie koncentracji gadolinu w związkach typu $Gd_{1-x}Y_xTIn$ ($T=Ni;Pd$) sprawia, że linie rezonansowe dla związków z palladem ulegają poszerzeniu.

Na rysunku 6.35 a i b przedstawiono linie rezonansowe w przykładowych temperaturach dla związków o 50% zawartości gadolinu.

Rys.6.35 a – $Gd_{0.5}Y_{0.5}NiIn$; **Rys.6.35 b** - $Gd_{0.5}Y_{0.5}PdIn$ **Linie rezonansowe** dla związków o 50% zawartości gadolinu dla temperatur: 296K;około 276K; 218K;165K i 117K.

6.5 Podsumowanie i dyskusja wyników eksperymentalnych dla szeregów $Gd_{1-x}Y_xNiIn$ i $Gd_{1-x}Y_xPdIn$

Związki szeregów $Gd_{1-x}Y_xNiIn$ i $Gd_{1-x}Y_xPdIn$ krystalizowały w strukturze heksagonalnej $ZrNiAl$ o grupie przestrzennej $P6_2m$, a ich struktura krystaliczna nie zmieniała się wraz ze zmniejszeniem koncentracji gadolinu. Parametry sieci dla związku $GdNiIn$ i $GdPdIn$ oraz wartości podatności magnetycznej wyznaczone na magnetometrze SQUID dobrze korelowały z danymi zaczerpniętymi z literatury [rozdział 1 rozprawy].

W ramach szeregu $Gd_{1-x}Y_xNiIn$ przeanalizowano próbki o koncentracji gadolinu: $(1-x) = 1.0; 0.8; 0.5; 0.3; 0.2$ i „0.1”. Ze względu na ferromagnetyczny charakter dodatkowej fazy pochodzącej od Ni_3Y związki oznaczone „ „, wykluczono z pomiarów własności magnetycznych. Z kolei dla szeregu $Gd_{1-x}Y_xPdIn$ nie przebadano związków o koncentracji gadolinu: $(1-x) = 0.1$ i 0.3 z racji wystąpienia w nich dużej zawartości dodatkowej fazy magnetycznej, którą udało się zidentyfikować jako In_2O_3 i $GdInPd_2$.

Dla badanych szeregów nie udało się uzyskać jedno fazowych próbek rozcieńczanych o koncentracjach gadolinu: $(1-x) < 0.1$, co uniemożliwiło dokładną analizę

związków pod kątem efektu „wąskiego gardła” , tak jak to miało miejsce w przypadku szeregu $Gd_{1-x}Y_xNiSn$. Przeprowadzone badania metodą ESR umożliwiły wyznaczenie parametrów ESR dla badanych związków, a mianowicie :parametru b (nachylenie linii rezonansowej) oraz czynnika g . Dla związków z indem zaobserwowano wysokie, w porównaniu do próbek z cyną, nachylenie linii rezonansowej $b[Oe/K]$, co zostanie omówione i przedyskutowane w podsumowaniu rozprawy.

Podsumowanie i dyskusja uzyskanych wyników dla szeregów $Gd_{1-x}Y_xTM$ ($T=Ni, Pd; M=Sn, In$)

Otrzymano i przebadano cztery szeregi związków z gadolinem: $Gd_{1-x}Y_xNiSn$; $Gd_{1-x}Y_xPdSn$; $Gd_{1-x}Y_xNiIn$ i $Gd_{1-x}Y_xPdIn$. Związki szeregów $Gd_{1-x}Y_xTSn$ ($T=Ni, Pd$) krystalizowały w strukturze rombowej typu $TiNiSi$ w grupie przestrzennej $Pnma$, natomiast próbki szeregu $Gd_{1-x}Y_xTIn$ ($T=Ni, Pd$) krystalizowały w strukturze heksagonalnej $ZrNiAl$ ($P6_2/m$).

Rozcieńczanie magnetycznej matrycy $GdNiSn$ niemagnetycznymi atomami Y w układzie $Gd_{1-x}Y_xNiSn$ nie powodowało zmian w wartościach objętości komórek elementarnych i parametrów sieci. Można to wytłumaczyć tym, że różnice między promieniami jonowymi Gd (0.94 Å) i Y (0.93 Å) są zbyt małe, aby zaobserwować jakiegokolwiek zmiany. Z kolei dla szeregu $Gd_{1-x}Y_xPdSn$ zaobserwowano zmniejszanie wartości parametru sieci a wraz z obniżaniem koncentracji gadolinu, podczas, gdy pozostałe parametry b i c pozostawały bez znaczących zmian. Dla związków szeregu $Gd_{1-x}Y_xPdSn$: $Gd_{0.2}Y_{0.8}PdSn$ i $Gd_{0.3}Y_{0.7}PdSn$ zidentyfikowano dodatkową, niewielką ilość obcej fazy pochodzącą od związków Pd_2Sn i $Sn_{10}Y_{11}$. Ilość dodatkowej fazy klasyfikuje się na poziomie 2%-3%, a ponieważ nie wykazuje ona charakteru magnetycznego, próbki te były przedmiotem dalszych badań własności magnetycznych.

Wybrane próbki z obu szeregów poddano badaniom na magnetometrze SQUID i metodą ESR.

Dla związków szeregów $Gd_{1-x}Y_xNiSn$: $GdNiSn$ i $Gd_{0.1}Y_{0.9}NiSn$ oraz szeregu $Gd_{1-x}Y_xPdSn$ o koncentracjach gadolinu: $(1-x)=0.2; 0.3; 0.5; 0.8$ i 1.0 przeprowadzono pomiary podatności magnetycznej w stałym i zmiennym polu magnetycznym AC i DC na magnetometrze SQUID. Badane próbki są antyferromagnetykami. Oszacowana dla związku $GdNiSn$ z pomiarów wartość temperatury przejścia T_N wynosiła 12.5K i różniła się nieznacznie od temperatury uzyskanej m.in. przez [4],[15], którzy oszacowali ją na T_N równą 11K. Różnica może wynikać ze sposobu otrzymania związku. Próbki $GdNiSn$ i $Gd_{0.1}Y_{0.9}NiSn$ są antyferromagnetykami (rys.5.8 i 5.10 i tab.3), tak jak próbki szeregu $Gd_{1-x}Y_xPdSn$. Wraz ze zmniejszaniem koncentracji gadolinu w związku maleje temperatura przejścia T_N [K]. Oszacowane z odwrotności podatności momenty efektywne były porównywalne dla próbek obu szeregów

i zmniejszały się, tak jak temperatura Neela wraz ze zmniejszeniem się koncentracji gadolinu w badanych związkach. Stosując nikiel *3d* zamiast palladu *4d* możemy również zaobserwować antyferromagnetyczny charakter zależności odwrotności podatności magnetycznej i izoterm namagnesowania dla badanych związków. Z przeprowadzonych pomiarów wynika, że atomy palladu *4d* wstawione do związków zamiast niklu *3d* podwyższają temperaturę przejścia T_N [K] w związku GdNiSn (12.5K) na temperaturę $T_N = 15.6$ [K] dla GdPdSn. Podjęto próby uzyskania próbki YPdSn i próbek o koncentracjach: $(1-x) < 0.1$ dla szeregu $Gd_{1-x}Y_xPdSn$, ale zakończyły się one niepowodzeniem. Nie udało się otrzymać rozcieńczonych związków szeregu z palladem, tak jak to miało miejsce dla szeregu z niklem.

Badania przeprowadzone metodą elektronowego rezonansu spinowego (ESR) dla szeregów: $Gd_{1-x}Y_xNiSn$ i $Gd_{1-x}Y_xPdSn$ wykazały silny efekt „wąskiego gardła” dla GdNiSn (nachylenie linii rezonansowej $b=1.5[Oe/K]$) i GdPdSn (nachylenie linii rezonansowej $b=1.7[Oe/K]$). Niskie wartości nachylenia linii rezonansowej otrzymano również dla próbek GdCuSn ($b=0.6[Oe/K]$) i GdAgSn ($b=0.5[Oe/K]$) [5],[55]. Uzyskane wartości oznaczają to, że elektrony przewodnictwa (CE) w tym przypadku wolniej oddziałują z siecią (L) niż z układem spinów zlokalizowanych (S). Dla układu $Gd_{1-x}Y_xNiSn$ „wąskie gardło” było stopniowo otwierane przez podstawianie Y w miejsce Gd do kolejnych związków i zostało otworzone całkowicie kiedy w próbce pozostało $(1-x) = 0.01$ gadolinu. Oszacowane wartości nachylenia linii rezonansowej b i czynnik g były porównywalne dla obu szeregów. Zarówno dla $Gd_{1-x}Y_xNiSn$ i $Gd_{1-x}Y_xPdSn$ nachylenie linii rezonansowej $b[Oe/K]$ rosło wraz ze spadkiem koncentracji gadolinu w związku, a parametr g oscylował w okolicy 2.00.

Małe wartości parametru b i raczej wysokie czynnika Δg mogą być uwarunkowane występowaniem silnego efektu „wąskiego gardła” (bottleneck effect) ESR dla zlokalizowanych momentów Gd^{3+} w metalach [7],[51]. Elektrony przewodnictwa w tych związkach oddziałują silniej z siecią, niż to było dla przypadku badanych związków z $T=Cu$ i Ag . [5].

Dla związków $Gd_{1-x}Y_xPdSn$ nie można było dokładnie określić koncentracji gadolinu, dla której „wąskie gardło” byłoby otwarte, gdyż nie udało się otrzymać związków z palladem o koncentracjach gadolinu: $(1-x) \leq 0.1$.

Dla próbek o koncentracjach gadolinu: $(1-x) < 0.1$ szeregu $Gd_{1-x}Y_xNiSn$ przeprowadzono ilościową analizę wyników ESR stosując *model teoretyczny opisany w rozdziale 3*. Dla układu udało się oszacować wartość iloczynu gęstości stanów na

poziomie Fermiego i całki wymiany spin-elektrony przewodnictwa ($\eta(E_F) \times J_{se}$) = 9.59×10^{-3} . (szczegóły dot. obliczeń w opisie mikroskopowych własności szeregu $Gd_{1-x}Y_xNiSn$ zawarte w podrozdziale 6.3). Znając iloczyn gęstości stanów na poziomie Fermiego i całki wymiany ($\eta(E_F)J_{se}$) dla próbek można było obliczyć szybkość przekazywania energii z układu elektronów przewodnictwa do układu spinów zlokalizowanych czyli szybkość relaksacji Overhausera δ_{es} [11],[25],[29] oraz szybkość relaksacji przekazywania energii z układu elektronów przewodnictwa do sieci δ_{eL} . Korzystając z zależności [(41),rozdział 3] obliczono również parametr „wąskiego gardła” A (wszystkie obliczone wartości zawarto w tab.5).

Ze wzoru 42 na wartość b(c) dla badanych związków szeregu $Gd_{1-x}Y_xPdSn$ wyznaczono parametr „wąskiego gardła” A, tak jak to miało miejsce dla szeregu $Gd_{1-x}Y_xNiSn$. a jako nachylenie Korringi przyjęto wartość nachylenia linii rezonansowej otrzymaną dla układu, w którym „wąskie gardło” jest całkowicie otwarte $b_k = 8$ [Oe/K] oszacowaną w podrozdziale 6.3 rozprawy dla szeregu z niklem. Zrobiono tak, gdyż można było założyć, że tendencja zachowania się parametrów dla szeregu z palladem byłaby podobna i „wąskie gardło” prawdopodobnie utworzyło by się poniżej 10% zawartości gadolinu w próbce. Obliczony parametr „wąskiego gardła” A dla związków $GdPdSn$; $Gd_{0.8}Y_{0.2}PdSn$ i $Gd_{0.5}Y_{0.5}PdSn$ był mniejszy od 1, a parametr nachylenia linii rezonansowej b[Oe/K] rósł wraz ze spadkiem koncentracji gadolinu w związku (tab.8). Oszacowany rząd wielkości iloczynu $\eta(E_F) \times J_{se}$ był taki jak dla próbek szeregu $Gd_{1-x}Y_xNiSn$, co było zgodne z oczekiwaniami.

Zamiana niklu palladem nie powodowała istotnych różnic pomiędzy szeregami: $Gd_{1-x}Y_xNiSn$ i $Gd_{1-x}Y_xPdSn$. Można to tłumaczyć, m.in. tym, że oba te metale przejściowe należą do tej samej grupy (10) w układzie okresowym, a pierwiastki o wspólnej konfiguracji walencyjnej, tworzące grupę, mają zbliżone własności chemiczne. Ni i Pd znajdują się w tej samej grupie, ale Ni w okresie 4, w którym elektrony znajdują się na 4 powłokach, a Pd w okresie 5, w którym elektrony są na 5 powłokach. Atomy tych pierwiastków w zewnętrznej powłoce elektronowej n mają jedną podpowłokę s zajęta przez 1 lub 2 elektrony.

W badanych szeregach o własnościach decyduje struktura elektronowa w pobliżu poziomu Fermiego, dlatego do analizy badanych szeregów mogłyby być przydatne dane struktury elektronowej XPS dla badanych związków. Takich wyników nie posiadamy, ale możemy się posłużyć wynikami dla związków 1:1:1 z gadolinem:

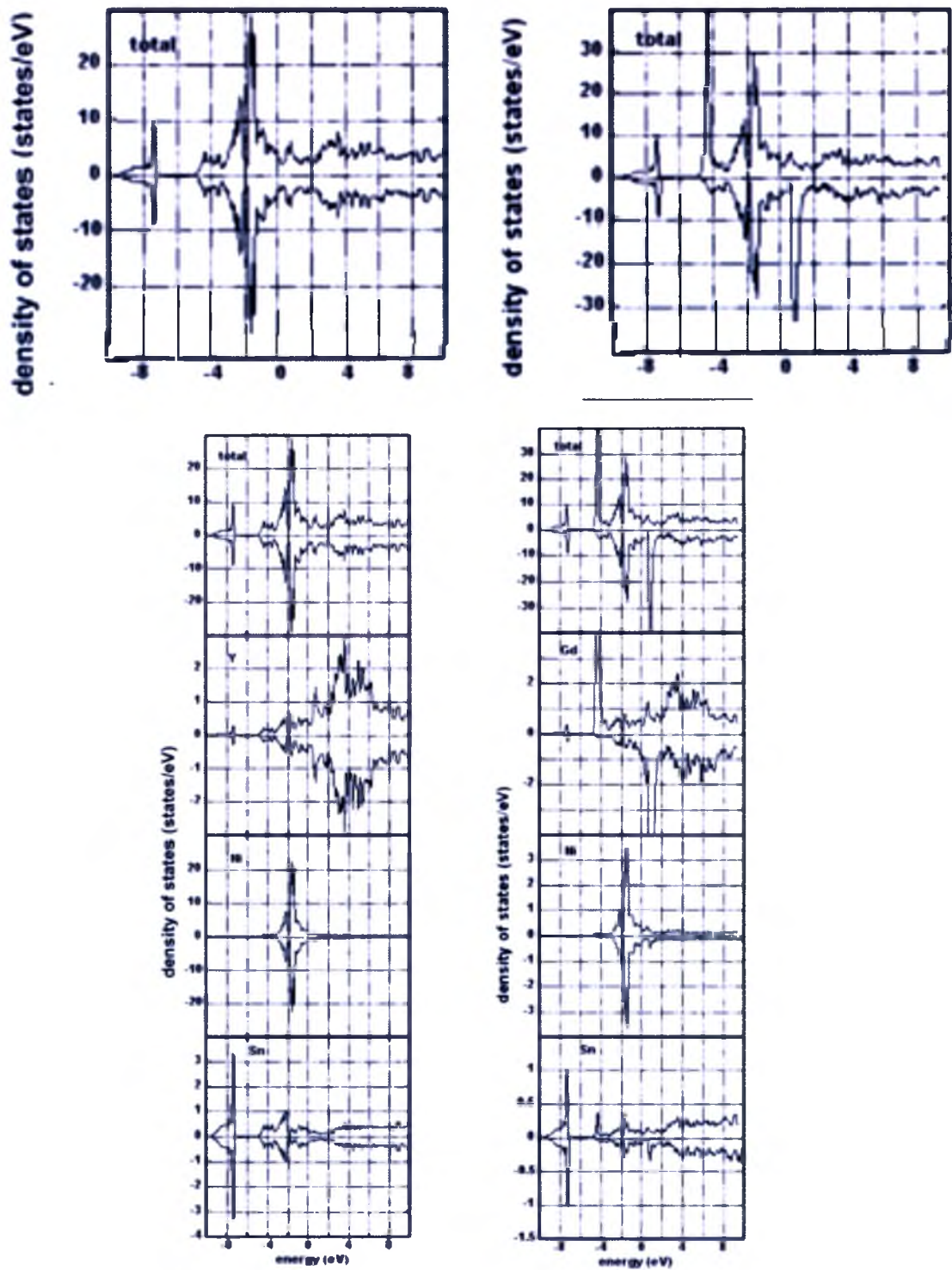
GdPdX (X=In,Ga,Al,Sn,Ge,Si) [50],[51],[52],[53],[54], tym samym szukając analogii z naszymi próbkami. Procesy relaksacji i efekt „wąskiego gardła” zależą nie tylko od gęstości stanów na poziomie Fermiego ale także od typu elektronów wchodzących do gęstości stanów. Można zauważyć, że gęstość stanów elektronowych na poziomie Fermiego $\eta(E_F)$ zależy od metalu przejściowego T. Dla związków z cyną można zauważyć pewną prawidłowość, a mianowicie poruszając się w lewo w układzie okresowym, od wyższej do niższej grupy rośnie gęstość stanów na poziomie Fermiego, a co za tym idzie również i nachylenie linii rezonansowej b . Wartości otrzymane dla związków z palladem i niklem są porównywalne.

Wzrost gęstości stanów na poziomie Fermiego powoduje również wzrost szybkości Overhausera δ_{es} (rozdział 3, wzór 34) i wzmacnia efekt „wąskiego gardła”. Ponadto zmniejszająca się koncentracja gadolinu w związkach z cyną powodująca wzrost wartości nachylenia linii rezonansowej b otwiera „wąskie gardło”.

Większą gęstość stanów na poziomie Fermiego powiązano również z temperaturą Neela i jej wzrostem dla próbek z cerem. Dla CeCuSn ($T_N=8.6K$) i dla CePdSn ($T_N=7.5K$) obliczenia teoretyczne struktury elektronowej wykazały większą gęstość stanów na poziomie Fermiego dla próbki CeCuSn. [56]. Również dla próbek z lantanem LaNiSn, LaPdSn i LaCuSn przeprowadzono obliczenia struktury elektronowej, które wykazały, że całkowita gęstość stanów na poziomie Fermiego jest dla związku LaNiSn wynosi: 1.49 stany/eV, a dla LaPdSn : 0.95 stany/eV [56].

W naszych badaniach temperatury T_N i T_c są nieznacznie wyższe dla związków z palladem w porównaniu do związków z niklem, natomiast wartości momentów efektywnych i nachylenia linii rezonansowej są porównywalne. Jednakże, tak jak to miało miejsce dla próbek z cerem gęstość stanów jest również większa dla próbki GdNiSn w porównaniu z próbką GdPdSn.

Na rysunkach 7.1 i 7.2 przedstawiono dla porównania pasmo walencyjne dla GdPdSn oraz obliczenia struktury elektronowej dla GdNiSn i YNiSn.

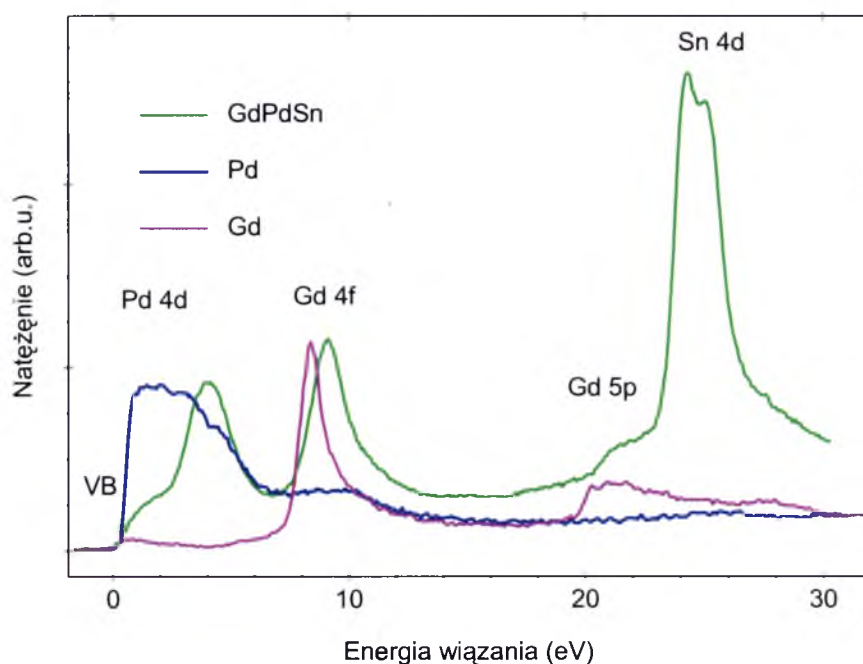

Rys.7.1 Obliczenia struktury elektronowej dla związków: GdNiSn i YNiSn wraz z powiększeniem całkowitej gęstości stanów dla GdNiSn i YNiSn [57].

Niezerowy DOS na poziomie Fermiego dla GdNiSn i YNiSn pokazuje metaliczny charakter tych związków. Obliczenia struktury elektronowej dla GdNiSn pokazują, dominację pasma f – gadolinu w zakresie pasma walencyjnego. Wartość gęstości stanów na poziomie Fermiego jest porównywalna dla obu związków. Pozostały wkład od niklu i cyny jest podobny jak dla związku YNiSn [57]. Obraz gęstości stanów wskazuje na moment magnetyczny tylko na gadolinie w próbce GdNiSn.

Natomiast dla związku GdPdSn można zauważyć silną hybrydyzację stanów Pd 4d i Gd 5d. Pasma walencyjne GdPdSn wykazuje znaczne zwężenie i odsunięcie stanów Pd 4d od poziomu Fermiego w porównaniu z pierwiastkowym Pd.

Rys.7.2 Pasma walencyjne dla związku GdPdSn [58].

Po przeanalizowaniu własności szeregów $Gd_{1-x}Y_xNiSn$ i $Gd_{1-x}Y_xPdIn$, w których metal przejściowy typu d- nikiel zastępowano innym metalem typu d- palladem, podjęto próbę utworzenia kolejnych szeregów, tym razem takich, w których metal typu p-cynę, zastępowano indem. Tak jak to miało miejsce w przypadku próbek z cyną, dla układów z indem przeanalizowano ich własności, a tym samym wpływ zamiany cyny –indem.

Proces uzyskania kolejnych związków szeregów z indem okazał się trudniejszy. Szeregi $Gd_{1-x}Y_xTIn$ ($T=Ni; Pd$) krystalizowały w strukturze heksagonalnej ZrNiAl (P62m). Dla szeregu $Gd_{1-x}Y_xNiIn$ o strukturze na dyfraktogramach rentgenowskich

związków o koncentracji gadolinu: $(1-x)=0.1; 0.2; 0.3; 0.5$ i 0.8 pojawiły się dodatkowe linie dyfrakcyjne, które nie zniknęły pomimo wielokrotnych i długich w czasie prób wygrzewania (m.in. w temperaturze 700°C przez 168h). Linie te pochodzą głównie od związku Ni_3Y [szczegóły 6.1]. Dla próbek o koncentracjach gadolinu: $(1-x)=0.1; 0.2$ i 0.3 było ich około 30%, a dla koncentracji 0.5 i 0.8 około 2%. Ze względu jednak na ferromagnetyczny charakter związku Ni_3Y próbki o jego dużej zawartości (około 30%) nie były brane pod uwagę w dalszych badaniach własności magnetycznych.

Dla próbek szeregu $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{PdIn}$: $\text{Gd}_{0.1}\text{Y}_{0.9}\text{PdIn}$ oraz $\text{Gd}_{0.3}\text{Y}_{0.7}\text{PdIn}$ pojawiła się dodatkowa faza In_2O_3 i GdInPd_2 . Ilości In_2O_3 i GdInPd_2 oszacowano odpowiednio na około 43% i 72%.

Ze względu na magnetyczny charakter dodatkowych faz In_2O_3 i GdInPd_2 próbki te, nie były brane pod uwagę w dalszych analizach własności magnetycznych. Dla obu szeregów z indem można było zauważyć, iż dla układów z zawartością poniżej 50% gadolinu, na dyfraktogramach rentgenowskich zaczęły się pojawiać dodatkowe linie od dodatkowych faz, i „czyste” związki było coraz trudniej otrzymać. Pomimo zamiany niklu palladem odległości pomiędzy sąsiednimi atomami gadolinu (Gd-Gd) były porównywalne. Dla przykładu dla związku GdNiIn odległość ta wynosi GdNiIn $3.8\text{\AA}$; a dla GdPdIn $3.9\text{\AA}$.

Parametry komórki elementarnej dla szeregów $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{NiIn}$ i $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{PdIn}$ nieznacznie malały wraz ze zmianą koncentracji Gd ($0.94\text{ \AA}$) w związku. Dla próbek można było również zauważyć zmniejszanie się objętości komórki elementarnej wraz z obniżaniem zawartości gadolinu (rys.7.3 i 7.5). Wybrane próbki z obu szeregów, tak jak to miało miejsce w przypadku układów z cyną poddano badaniom na magnetometrze SQUID i metodą ESR.

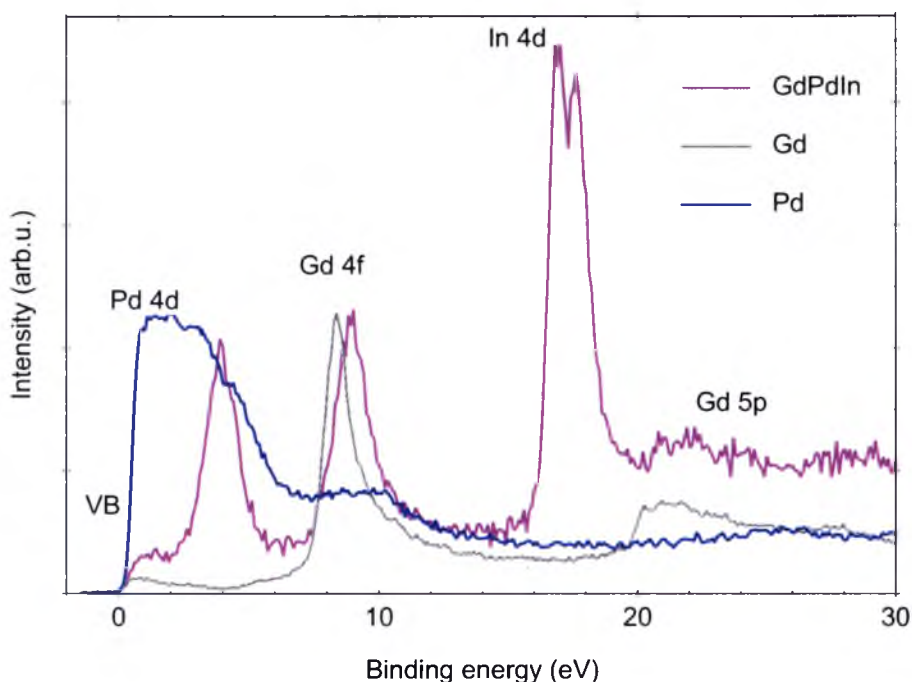
W ramach szeregów $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{NiIn}$ i $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{PdIn}$ badaniom własności magnetycznych poddano próbki o koncentracjach gadolinu: $(1-x)=1.0; 0.8$ i 0.5 [wyjaśnienie na temat wyboru próbek w rozdziałach: 4 i 6 rozprawy]. Związki te, inaczej niż związki z cyną, są ferromagnetykami. T_C ; θ_p i momenty efektywne dla obu szeregów malały wraz ze zmniejszeniem koncentracji gadolinu w związkach. Podstawienie niklu palladem nie powodowało również znaczących różnic w oszacowanych z pomiarów na magnetometrze SQUID parametrach pomiędzy próbkami z niklem i palladem (tab.11 i tab.12). W celu dobrego oszacowania temperatur przejść magnetycznych na podstawie izoterm namagnesowania dla związków z indem wykreślono krzywe Arrota $M^2(H/M)$.

Dwa szeregi, w których cynę zastąpiono indem: $Gd_{1-x}Y_xNiIn$ i $Gd_{1-x}Y_xPdIn$ poddano badaniom ESR, tak jak to zrobiono dla próbek z cyną. Za ich pomocą próbowano sprawdzić występowanie efektu „wąskiego gardła” w tych związkach. Metodą elektronowego rezonansu paramagnetycznego w ramach szeregów: $Gd_{1-x}Y_xNiIn$ i $Gd_{1-x}Y_xPdIn$ przebadano związki o koncentracji gadolinu: $(1-x)=1.0$ i 0.5 . Na podstawie przebiegu zależności $DH(T)$ oszacowano nachylenie linii rezonansowej $b[Oe/K]$ dla każdej z próbek (rys.6.34 a i b). Dla próbki $GdNiIn$ otrzymano wartość parametru linii rezonansowej $b = 9.4[Oe/K]$, a dla $GdPdIn$ wartość parametru linii rezonansowej wyniosła: $b = 8.5 [Oe/K]$. Dla wszystkich badanych związków obu szeregów można było zauważyć, że nachylenie linii $b[Oe/K]$ malało wraz ze spadkiem koncentracji gadolinu w związku, czyli zupełnie inaczej niż to było dla szeregów $Gd_{1-x}Y_xTSn$ ($T=Ni; Pd$). Dla badanych metodą ESR próbek o 50% koncentracji gadolinu szeregu z indem można to było zaobserwować, a mianowicie: dla próbki $Gd_{0.5}Y_{0.5}NiIn$ wartość nachylenia linii rezonansowej zmalała do $b=5.11[Oe/K]$, a dla $Gd_{0.5}Y_{0.5}PdIn$ wartość b wyniosła: $3.82[Oe/K]$. Wysokie wartości $b[Oe/K]$ mogą sugerować, że efekt „wąskiego gardła” nie jest zbyt silny, a „wąskie gardło” jest otwarte już dla $GdNiIn$ i $GdPdIn$. Czynniki g dla związków z niklem wyrażał się w wartościach około 1.95, a w próbkach z palladem wynosił on około 1.93.

Zastąpienie niklu palladem w ramach szeregu z indem nie powodowało dużych różnic zarówno w strukturze krystalicznej, jak i parametrach uzyskanych z analizy własności magnetycznych takich jak: T_c, μ_{eff} oraz w badaniach metodą ESR, a mianowicie w nachyleniu linii rezonansowej $b[Oe/K]$ i czynnika g .

Wpływ metalu przejściowego d na własności badanych próbek można będzie dobrze zaobserwować w badaniach struktury elektronowej i sprawdzeniu różnic na poziomie gęstości stanów, tak jak to miało miejsce dla związków z cyną. Takich wyników nie posiadamy, ale możemy się posłużyć danymi dla związków 1:1:1 z gadolinem i lantanem, tym samym szukając analogii z naszymi próbkami. Procesy relaksacji i efekt „wąskiego gardła” zależą nie tylko od gęstości stanów na poziomie Fermiego ale także od typu elektronów wchodzących do gęstości stanów. Dla $GdTAI$ (Fe, Co, Ni, Rh, Cu) [50],[51],[52],[53],[54] na poziomie gęstości stanów (pasmo walencyjne dla związków z niklem jest bardziej przesunięte w kierunku gęstości stanów (rys.7.4) w porównaniu do próbki z palladem i indem $GdPdIn$ (rys.3). Do porównania z naszymi próbkami posłużą próbki z palladem oraz próbki z Al, mającym podobne własności do indu. Ponadto, próbki $GdTAI$ ($T=Ni, Cu$) możemy wykorzystać do analizy,

gdyż posiadają taką samą strukturę krystaliczną (heksagonalna ZrNiAl) jak nasze próbki z indem.

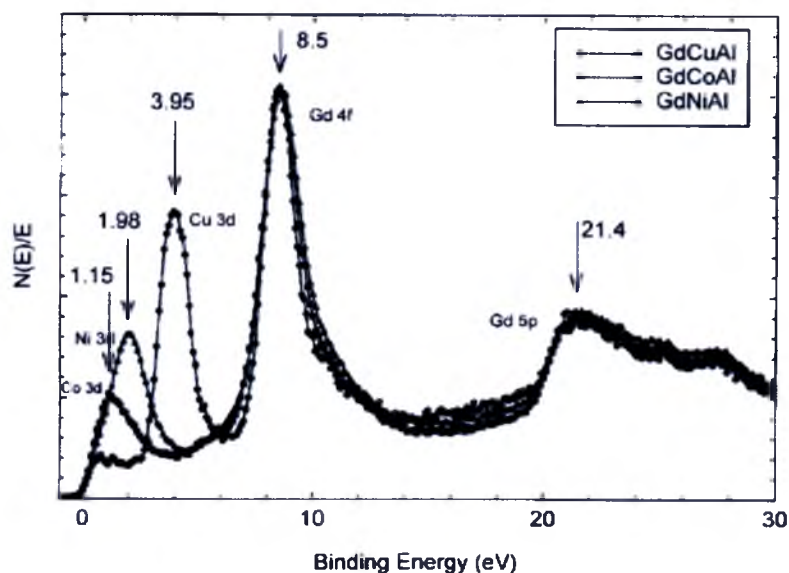

Rys.7.3 Pasmo walencyjne dla związku GdPdIn. [58].

Pomiary struktury elektronowej w zakresie pasma walencyjnego wykazały wyraźne zmiany linii Pd 4*d* w związkach GdPdIn (rys.7.3) i GdPdSn (rys.7.2) oraz hybrydyzację stanów Pd 4*d* i Gd 5*d*. Hybrydyzacja jest silniejsza dla związku GdPdSn, a co za tym idzie gęstość stanów na poziomie Fermiego jest większa dla tego związku. Zmiany spowodowane są głównie wzrostem gęstości stanów d na poziomie Fermiego. Możemy to również zaobserwować dla związków z lantanem LaCuIn i LaPdIn, gdzie widać, że pik Cu 3*d* (~3.2eV) znajduje się bliżej poziomu Fermiego niż pik Pd 4*d* (~4eV) [59],[60],[61].

Pomiary struktury elektronowej w zakresie pasma walencyjnego dla GdNiAl [51],[52],[53] (rys.7.4) wykazały wyraźne zmiany linii Pd 4*d* w porównaniu z pierwiastkowym palladem oraz hybrydyzację stanów Pd 4*d*, Gd 5*d* oraz Al 3*p*, co może wpływać na oddziaływanie wymienne w związku. Przechodząc od związków z Ni,Co,...,Pd stopniowo rośnie gęstość stanów na powierzchni Fermiego (zauważamy to co dla związków z cyną) oraz nachylenie linii rezonansowej.

Rys.7.4 Porównanie pasma walencyjnego dla związków GdTAl (T=Ni;Cu i Co) [54].

Pomiary metodą ESR dla związków GdTAl wykazały, że dla związku o największej gęstości stanów na poziomie Fermiego GdCoAl b wynosi 16.5 [Oe/K], dla związku o mniejszej gęstości stanów GdNiAl $b=12$ [Oe/K], a dla próbki, dla której gęstość stanów jest niska: GdCuAl w porównaniu do GdCoAl i GdNiAl wartość b jest równa 3.5 [Oe/K] [54]. Wartość nachylenia linii rezonansowej b dla GdNiAl jest zbliżona do wartości otrzymanej przez nas dla próbki GdNiIn ($b=9.4$ [Oe/K]). Próbka GdNiAl podobnie jak nasza, krystalizowała w strukturze heksagonalnej ZrNiAl (P62m). Parametr „wąskiego gardła” $A=\delta_{eL}/\delta_{eS}$ wzrasta od GdCuAl poprzez GdNiAl i GdCoAl, co jest ściśle powiązane ze strukturą elektronową. Wzrost δ_{eL} lub spadek δ_{eS} może otwierać „wąskie gardło” [50].

Wzrost gęstości stanów prowadzi do wzrostu sprzężenia spinów Gd z układem elektronów przewodnictwa (CE) i może prowadzić do silniejszego oddziaływania wymiennego między zlokalizowanymi momentami magnetycznymi gadolinu. Wzrost gęstości stanów na poziomie Fermiego powoduje również wzrost szybkości Overhausera δ_{eS} (rozdział 3, wzór 34) [50].

Reasumując w obrębie szeregów $Gd_{1-x}Y_xNiSn$ i $Gd_{1-x}Y_xPdSn$ oraz $Gd_{1-x}Y_xNiIn$ i $Gd_{1-x}Y_xPdIn$ podstawienie niklu palladem nie wpływa zmianę struktury krystalicznej, uporządkowanie magnetyczne, a co za tym idzie parametry uzyskane z pomiarów magnetycznych na magnetometrze SQUID i metodą ESR są porównywalne. Widoczną zmianą, którą możemy zaobserwować pod wpływem zamiany jednego metalu przejściowego typu d na drugi jest zmiana w gęstości stanów na poziomie Fermiego. Ma to swoje konsekwencje w oddziaływaniu CE z siecią, a mianowicie takie, że elektrony przewodnictwa typu d o energii bliskiej E_F mogą otwierać „wąskie gardło”, gdyż silniej oddziałują z siecią niż elektrony typu s czy p , o czym będzie mowa później.

Analizując wyniki dla badanych próbek można było zauważyć znaczące różnice pomiędzy szeregami: $Gd_{1-x}Y_xNiSn$ i $Gd_{1-x}Y_xPdSn$ oraz $Gd_{1-x}Y_xNiIn$ i $Gd_{1-x}Y_xPdIn$. Zastąpienie niklu palladem powoduje różnice w strukturze krystalicznej, odległościach pomiędzy jonami Gd-Gd, uporządkowaniu magnetycznym, strukturze elektronowej (dane na temat struktury zaczerpnięte z literatury dotyczącej związków 1:1:1 z gadolinem) i nachyleniu linii rezonansowej. Wartość nachylenia linii rezonansowej $b[Oe/K]$ zmieniła się z niskiej (około $2[Oe/K]$ dla związków z cyną) na wysoką (około $9[Oe/K]$) a jej zachowanie było przeciwne do tego obserwowanego dla szeregów z cyną.

Biorąc pod uwagę powyższe zmiany spróbuję przedyskutować ich przyczynę. Odległości Gd-Gd w układach z cyną krystalizujących w rombowej strukturze $TiNiSi$ ($Pnma$) są większe (powyżej $5\text{\AA}$) od odległości pomiędzy gadolinami w związkach struktury heksagonalnej $ZrNiAl$ (ok $3.9\text{\AA}$).

Zamiana pierwiastków typu p , a mianowicie cyny z indem, będąca powodem największych zmian również ma swoje podłoże m.in. w różnicach ich położenia w układzie okresowym. Ind leży w grupie 13, a Sn 14, a więc różnią się konfiguracją ostatniej powłoki. Dla Grupy 13, konfiguracja ta przedstawia się: ns^2np^1 , a dla grupy 14: ns^2np^2 . W bloku energetycznym, do którego należą In i Sn elektrony walencyjne obsadzają orbital s powłoki zewnętrznej ns^2 oraz orbital np . od np^1 do np^6 .

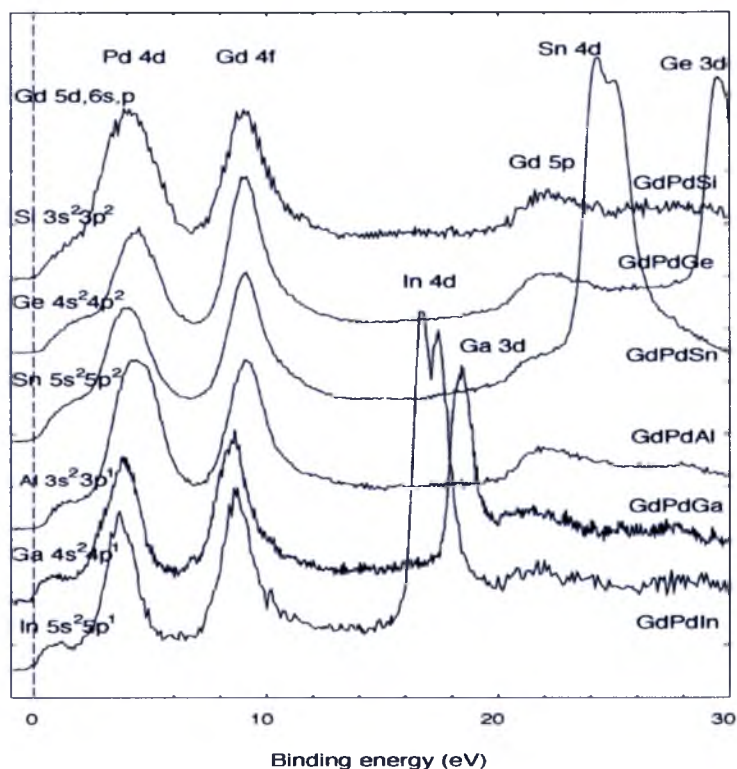
Rozpatrując zmiany struktury krystalicznej i własności magnetycznych pomiędzy szeregami: $Gd_{1-x}Y_xTSn$ i $Gd_{1-x}Y_xTIn$ ($T=Sn,Pd$) należy również wziąć pod uwagę zmiany w strukturze elektronowej obydwu szeregów. Takich wyników nie posiadamy, ale możemy się posłużyć wynikami dla związków 1:1:1 z gadolinem:

GdTAl (Fe,Co,Ni,Rh,Cu) i GdPdX (X=In,Ga,Al,Sn,Ge,Si) [50],[51],[52],[53],[54], tym samym szukając analogii z naszymi próbkami.

Procesy relaksacji i efekt „wąskiego gardła” zależą nie tylko od gęstości stanów na poziomie Fermiego ale także od typu elektronów wchodzących do gęstości stanów. Na poziomie gęstości stanów (pasmo walencyjne dla związków z niklem jest bardziej przesunięte w kierunku gęstości stanów (rys.7.2 i 7.3), a zastąpienie indu cyną powoduje silniejszą hybrydyzację stanów Gd *5d* i Pd *4d* dla związków GdPdX. Można zauważyć, że gęstość stanów elektronowych na poziomie Fermiego $\eta(E_F)$ zależy od metalu przejściowego T. Zarówno dla związków układów GdTAl jak i GdPdX obserwuje się pewną prawidłowość, a mianowicie poruszając się w lewo w układzie okresowym, od wyższej do niższej grupy rośnie gęstość stanów na poziomie Fermiego oraz nachylenie linii rezonansowej b [Oe/K] (*tab.1*). Wzrost gęstości stanów prowadzi do wzrostu sprzężenia spinów Gd z układem elektronów przewodnictwa (CE) i może prowadzić do silniejszego oddziaływania wymiennego między zlokalizowanymi momentami magnetycznymi gadolinu [54].

Pomiary struktury elektronowej w zakresie pasma walencyjnego wykazały wyraźne zmiany linii Pd *4d* w związkach GdPdIn i GdPdSn oraz hybrydyzację stanów Pd *4d* i Gd *5d*. Hybrydyzacja jest silniejsza dla związku GdPdSn, a co za tym idzie gęstość stanów na poziomie Fermiego jest większa dla tego związku.

Pasmo walencyjne GdPdIn wykazuje znaczne zwężenie i odsunięcie stanów Pd *4d* od poziomu Fermiego w porównaniu z pierwiastkowym Pd. Na rysunku 7.5 przedstawiono wyniki badań XPS dla związków GdPdX (X=In,Ga,Al.,Sn,Ge,Si) otrzymane przez [51].

Rys.7.5 Porównanie pasm walencyjnych dla związków $GdPdX$ ($X=In, Ga, Al, Sn, Ge, Si$) [51].

W zależności od elementu X można było obserwować zmiany przy poziomie Fermiego. Idąc od grupy IV A (Si, Ge, Sn) do grupy III A (Al, Ga, In) można zauważyć wzrost gęstości stanów na poziomie Fermiego, tak jak to było w przypadku związków grupy $GdNiAl$, wcześniej omówionych. Wzrost $\eta(E_F)$ powoduje wzrost prędkości relaksacji Overhausera δ_{es} . Dla związków $GdPdX$ wkład d elektronów do gęstości stanów na poziomie Fermiego jest podobny dla każdego związku (rys.7.5), podczas gdy główny wkład powiązany jest z s i p elektronami wzrastającymi wraz ze wzrostem liczby p elektronów „wprowadzonych” do badanych związków poprzez element X . Elektrony przewodnictwa typu d o energii bliskiej E_F silniej oddziałują z siecią niż elektrony s i p . Można więc przypuszczać, że elektrony s i p zwiększają szybkość relaksacji do układu jonów zlokalizowanych (Gd^{3+}) podczas gdy d elektrony zwiększają szybkość relaksacji do sieci.

Dla układów $Gd_{1-x}Y_xNiSn$ i $Gd_{1-x}Y_xPdSn$ mieliśmy do czynienia z otwieraniem „wąskiego gardła” poprzez obniżanie koncentracji gadolinu w związkach. Parametry $b[Oe/K]$ wynosiły około $2[Oe/K]$ i rosły, aż do momentu otwarcia „wąskiego gardła”. Energia mogła łatwo przepływać od jonów Gd do sieci poprzez elektrony przewodnictwa, co było spowodowane dużą prawie niezależną od koncentracji gęstością stanów spowodowaną prawdopodobnie hybrydyzacją stanów d Gd, Y oraz Pd i Ni. (co możemy jedynie przypuszczać, gdyż nie mamy badań struktury elektronowej dla szeregów z cyną). Zachowanie próbek z indem było zupełnie przeciwne. Nachylenie linii rezonansowej równe było około $9 [Oe/K]$ i malało wraz ze zmniejszaniem się koncentracji gadolinu.

Spróbujmy zatem założyć, że „wąskie gardło” będzie już otwarte dla związków 1:1:1 : $GdNiIn$ i $GdPdIn$ co mogłoby tłumaczyć fakt, wysokiego nachylenia linii rezonansowej $b[Oe/K]$. Jego wartość i zachowanie przedyskutuję poniżej.

Jak już wspomniano wcześniej gęstość stanów na poziomie Fermiego $\eta(E_F)$ wzrasta w zależności od położenia pierwiastka w układzie okresowym, czyli dla indu będzie ona większa niż dla cyny. Wraz ze wzrostem $\eta(E_F)$ zwiększa się szybkość Overhausera : $\delta_{eS} = (16\pi^2/3\hbar)cS(S+1)\eta(E_F)J_{Se}$ (wzór 34, rozdział 3), która zależna jest od koncentracji jonu magnetycznego (Gd^{3+}). Szybkość relaksacji δ_{eS} maleje wraz ze spadkiem koncentracji gadolinu zarówno w szeregu z cyną, jak i indem.

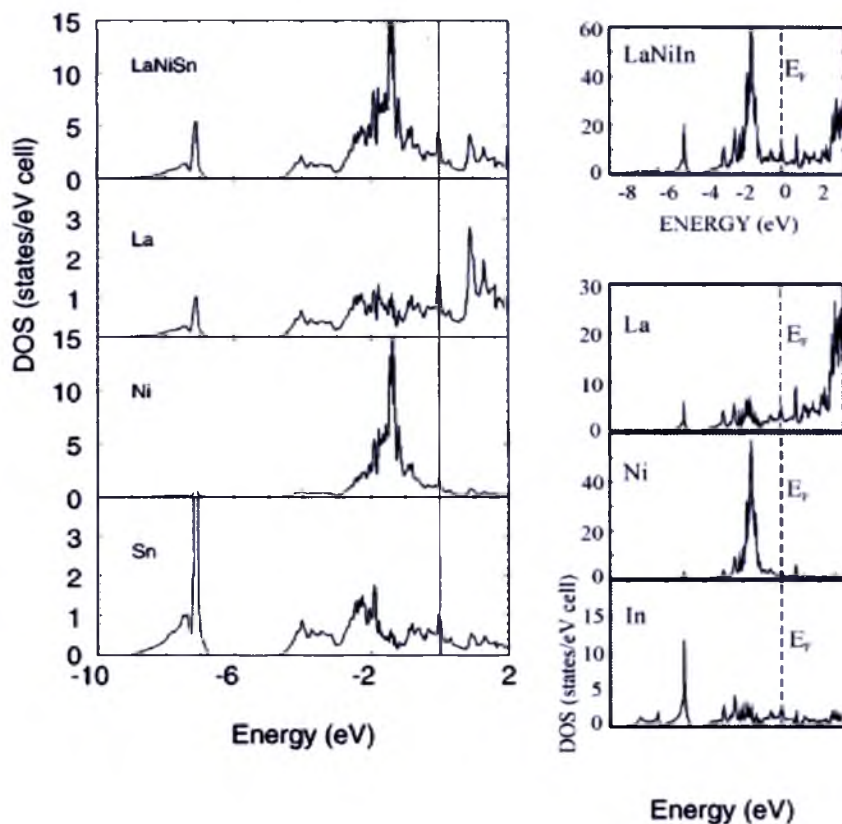
Stosunkowo wysoka wartość nachylenia linii rezonansowej $b[Oe/K]$ dla szeregów: $Gd_{1-x}Y_xNiIn$ i $Gd_{1-x}Y_xPdIn$ maleje wraz ze zmniejszeniem się koncentracji gadolinu. Prawdopodobnie w tych układach „wąskie gardło” jest otwarte. Jeśli „wąskie gardło” jest otwarte to parametr „wąskiego gardła” $A = \delta_{eL} / \delta_{eS}$ jest większy lub równy 1, co prowadzi do zależności : $A = \delta_{eL} / \delta_{eS} \gg 1 \Rightarrow \delta_{eL} \gg \delta_{eS}$, czyli braku efektu „wąskiego gardła”. W takim przypadku energia przepływa swobodnie z układu spinów zlokalizowanych (S) poprzez elektrony przewodnictwa (CE) do sieci (L), a nachylenie linii rezonansowej - nachylenie Korringi można opisać zależnością (wzór 44, rozdział 3) : $b_K = [\eta(E_F)J_{Se}]^2 4\pi k_B / (g\mu_B)$. W związkach z indem ciekawy jest fakt zmniejszania się wartości nachylenia linii rezonansowej wraz ze spadkiem koncentracji gadolinu. Dla $GdNiIn$ b wynosi: $9.4 [Oe/K]$, a dla $Gd_{0.5}Y_{0.5}NiIn$ b jest równe: $5.11 [Oe/K]$, natomiast dla $GdPdIn$ $b=8.5 [Oe/K]$, a dla $Gd_{0.5}Y_{0.5}PdIn$ $b=3.82 [Oe/K]$.

Warte przedyskutowania jest to co może być przyczyną zmian nachylenia linii rezonansowej $b [Oe/K]$ w tych związkach, skoro dla otwartego „wąskiego gardła”, które

zakładamy, parametr b [Oe/K] nie powinien się zmieniać wraz z koncentracją (nie jest zależny od koncentracji). Tak było dla związków z cyną, dla których po otwarciu „wąskiego gardła” b było duże (8 [Oe/K]) i nie zmieniało się już. W celu wyjaśnienia spróbowano, korzystając z wzoru 44 na nachylenie Korringi (rozdział 3) sprawdzić zmiany iloczynu $\eta(E_F)J_{Se}$. Zakładając, że „wąskie gardło” jest otwarte dla związków z indem za b_K przyjęto wartości : 9.4 [Oe/K] dla $GdNiIn$; 5.11 [Oe/K] dla $Gd_{0.5}Y_{0.5}NiIn$; oraz 8.5 [Oe/K] dla $GdPdIn$ i 3.82 [Oe/K] dla $Gd_{0.5}Y_{0.5}PdIn$ i sprawdzono $\eta(E_F)J_{Se}$.

Dla związku $GdNiIn$ $[\eta(E_F)J_{Se}]$ wynosi: 9.8×10^{-3} ; a dla $Gd_{0.5}Y_{0.5}NiIn$ $[\eta(E_F)J_{Se}]$ wynosi: 5.3×10^{-3} czyli widać, że iloczyn ten zmienia się wraz ze spadkiem gadolinu w związkach. Tak samo jest dla próbek z palladem, dla których $[\eta(E_F)J_{Se}]$ wynosi: 8.8×10^{-3} dla $GdPdIn$ i 3.98×10^{-3} dla związku $Gd_{0.5}Y_{0.5}PdIn$. Dla związków z cyną zakładaliśmy, że iloczyn ($\eta(E_F)J_{Se}$) nie zmienia się wraz z obniżaniem koncentracji gadolinu (model sztywnego pasma). Dla układów z indem, jak widać, nie możemy tego założyć. Wysoka wartość nachylenia linii rezonansowej dla związków z indem może być spowodowana różnicą w wartości iloczynu $[\eta(E_F)J_{Se}]$, albo inną wartością całki wymiany J_{Se} [*sama J_{Se} jest trudna do oszacowania, co zostało omówione w rozdziale 3 rozprawy*]. Jedyne dane literaturowe na temat obliczeń struktury elektronowej dla tego typu związków, a mianowicie : $LaNiSn$ i $LaNiIn$ (rys.7.6) [56] i [62] będą przydatne do potwierdzenia tych tez.

Rys.7.6 Obliczenia struktury elektronowej dla LaNiSn [56] i dla LaNiIn [62].

Obliczenia struktury elektronowej dla związków LaNiX (X=Sn,In) wykazały, że całkowita gęstość stanów na poziomie Fermiego dla LaNiSn wynosi: 1.49 stany/eV f.u [56], natomiast dla związku LaNiIn wartość ta równa jest : 8.42 stany/eV f.u [62]. Można przypuszczać, że wysoka wartość nachylenia linii rezonansowej $b[\text{Oe/K}]$ mogłaby być spowodowana różnicą w całkowitej gęstości stanów na poziomie Fermiego pomiędzy próbkami z cyną i indem.

Reasumując przyczyną różnic między szeregami z cyną i indem może być różnica w iloczynie $[\eta(E_F)J_{se}]$ albo w całości wymiany J_{se} albo, jak powyżej całkowitej gęstości stanów na poziomie Fermiego.

Wnioski

- Otrzymano cztery nowe szeregi związków międzymetalicznych: $Gd_{1-x}Y_xNiSn$; $Gd_{1-x}Y_xPdSn$ oraz $Gd_{1-x}Y_xNiIn$ i $Gd_{1-x}Y_xNiIn$, których własności magnetyczne badano w szerokim zakresie temperatur przy pomocy magnetometru SQUID oraz metodą elektronowego rezonansu magnetycznego (ESR).
- Związki szeregów: $Gd_{1-x}Y_xNiSn$ i $Gd_{1-x}Y_xPdSn$ krystalizowały w strukturze rombowej typu $TiNiSi$ (Pnma), natomiast związki szeregu $Gd_{1-x}Y_xNiIn$ i $Gd_{1-x}Y_xPdIn$ w strukturze heksagonalnej $ZrNiAl$ (P62m).
- Dla wybranych, jednofazowych związków szeregów: $Gd_{1-x}Y_xNiSn$; $Gd_{1-x}Y_xPdSn$ oraz $Gd_{1-x}Y_xNiIn$ i $Gd_{1-x}Y_xNiIn$ wyznaczono takie charakterystyczne wielkości jak: temperatury przejścia Curie i Neela (T_c [K]; T_N [K]; momenty efektywne (μ_{eff} [μ_B/Gd]) oraz izotermy namagnesowania. Związki: **$Gd_{1-x}Y_xNiSn$ i $Gd_{1-x}Y_xPdSn$** są antyferromagnetykami, a **$Gd_{1-x}Y_xNiIn$ i $Gd_{1-x}Y_xNiIn$** ferromagnetykami.
- Stosując jeden z dostępnych modeli teoretycznych opisany w rozdziale 3 przeprowadzono ilościową analizę uzyskanych wyników ESR dla szeregu **$Gd_{1-x}Y_xNiSn$** . Związki $GdPdSn$ ($b=1.75$ [Oe/K]) i $GdNiSn$ ($b=1.5$ [Oe/K]) charakteryzował silny efekt „wąskiego gardła”. Dla związków szeregu **$Gd_{1-x}Y_xNiSn$** „wąskie gardło” zostało całkowicie otwarte, kiedy w próbce pozostał: $(1-x)=0.01$ gadolinu. Dla badanych próbek udało się oszacować wartość iloczynu gęstości stanów na poziomie Fermiego i całki wymiany spin-elektrony przewodnictwa ($\eta(E_F) \times J_{se}$) = 9.59×10^{-3} ; szybkość relaksacji δ_{eS} i δ_{eL} oraz parametr „wąskiego gardła” A .
- W związkach szeregu **$Gd_{1-x}Y_xPdSn$** wartości parametru nachylenia linii rezonansowej b [Oe/K] zmieniały się wraz ze zmniejszeniem koncentracji gadolinu [tab.7,rozdział 5]. Dla szeregu z palladem nie można było dokładnie określić momentu otwarcia „wąskiego gardła” gdyż nie udało się otrzymać związków o koncentracjach mniejszych niż $(1-x) = 0.1$.

- Wysokie wartości nachylenia linii rezonansowej dla próbek : GdNiIn i GdPdIn oraz dla $\text{Gd}_{0.5}\text{Y}_{0.5}\text{NiIn}$ ($b=5.11$ [Oe/K]) i $\text{Gd}_{0.5}\text{Y}_{0.5}\text{PdIn}$ ($b=3.82$ [Oe/K]) mogłyby sugerować, że „wąskie gardło” zostało już dla nich całkowicie otwarte. Dla obu szeregów: **$\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{NiIn}$** i **$\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{PdIn}$** można było zauważyć, że nachylenie linii $b[\text{Oe/K}]$ wzrastało wraz ze spadkiem koncentracji, czyli zupełnie odwrotnie niż dla szeregów z cyną.
- Wysoka wartość nachylenia linii rezonansowej dla związków z indem może być spowodowana:
  - różnicą w wartości iloczynu $[\eta(E_F)J_{Se}]$;
  - inną wartością całki wymiany J_{Se} dla związków z indem;
  - lub inną wartością całkowitej gęstości stanów na poziomie Fermiego.

Na tym etapie badań trudno jest jednoznacznie rozstrzygnąć, który mechanizm jest odpowiedzialny za zmiany w szeregach z indem.

Założone cele pracy zostały zrealizowane.

Bibliografia

- [1] A. Szytuła, J. Leciejewicz: *Handbook of Crystal Structures and Magnetic Properties of Rare Earth Intermetallics*, CRC Press, Boca Raton, 1994
- [2] A. E. Dwight: *Journal of the Less-Common Metals*, **93**, (1983), 411-413
- [3] Ch. Routsis, J. K. Yakinthos: *Journal of Magnetism and Magnetic Materials*, **98**, (1991), 257-260
- [4] Y. Andoh, M. Kurisu, S. Kawano, I. Oguro: *Journal of Magnetism and Magnetic Materials* **177-181**, (1998), 1063-1064
- [5] K. Mateja-Kaczmarek: *Journal of Alloys and Compounds* **442**, (2007), 189-190
- [6] J. Sakurai, Y. Yamaguchi, K. Mibu: *Journal of Magnetism and Magnetic Materials*, **84**, (1990), 157-161
- [7] E. Zipper, *Phys. F Met. Phys.* **12**, (1982), 3123-29
- [8] K. H. J. Bushow, *Rep. Prog. Phys.*: **40**, (1977), 1178
- [9] H. R. Kirchmayr, C. A. Poldy, *Journal of Magnetism and Magnetic Materials*: **8**, (1978), 1-42
- [10] J. A. Campbell, *J. Phys. F: Metal Phys.* **2**, (1972) L47
- [11] S. S. Brooks, L. Nordström, B. Johansson, *J. Phys. Condens. Matter*. **3**, (1991) 2357
- [12] C. Robert O'Handley, *Modern Magnetic Materials and Applications*, John Wiley & Sons Inc., 2000
- [13] S. A. Altszuler, B. M. Kozyriew *Elektronowy rezonans paramagnetyczny* PWN 1965
- [14] J. Szade, M. Neumann, *J. Phys.: Condens. Matter*. **11**, (1999) 3887
- [15] D. Rossi, R. Marazza and R. Ferro, *Journal of the Less-Common Metals* **107**, (1985), 99-104
- [16] F. Merlo, M. L. Formasini, S. Cirafici, F. Canepa, *Journal of alloys and compounds*, **267**, (1998), L12-L13
- [17] Yu B. Tyvanchuk, Ya. M. Kalyczak, Ł. Gondek, M. Rams, A. Szytuła, Z. Tomkowicz, *Journal of Magnetism and Magnetic Materials* **277**, (2004), 368-378
- [18] M. Bałanda et al. *Journal of Magnetism and Magnetic Materials* **247**, (2002) 345-354
- [19] S. A. Altszuler, *Elektronowy rezonans paramagnetyczny*, PWN, Wa-wa 1966

- [20] J. Stankowski, W. Hilczer: *Pierwszy krok ku radiospektroskopii rezonansów magnetycznych*, OWN, Poznań 1994
- [21] I. Bójko, *Wstęp do elektronowego rezonansu paramagnetycznego*, Warszawa, PWN 1982
- [22] A. Oleś: *Metody doświadczalne fizyki ciała stałego*, WNT 1999
- [23] N. W. Ashcroft, N. D. Mermin *Fizyka ciała stałego*, PWN, Warszawa 1986
- [24] M. Symons, *Spektroskopia EPR w chemii i biochemii*, PWN, Warszawa 1987
- [25] R. H. Taylor *Magnetic ions in metals* Taylor&Francis 1977
- [26] D. J. Newmann, W. Urban, *Interpretation of S-state ion EPR spectra*, Advances in Physics, **24**, (1975), 793
- [27] J. Winter: *Magnetic resonance in metals*, Oxford University Press, New York 1971
- [28] R. H. Taylor: *ESR of magnetic ions in metals experimental review*, Adv.Phys. **24** (1975), 681-790
- [29] K. Mateja-Kaczmarek *Wpływ metali przejściowych na własności fizyczne i strukturę elektronową związków międzymetalicznych RT_2X_2 ($R=Gd,Ce$; $T=$ metale typu d; $X=Si,Ge,Sn,Sb$)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego Katowice 1997
- [30] K. Mateja-Kaczmarek *Wpływ domieszek grup 3d na ESR i własności magnetyczne związku $GdAl_2$* praca doktorska Katowice, 1986
- [31] A. Abragam, B. Bleaney *Electron paramagnetic resonance of transition metals*, Clarendon Press, Oxford 1970
- [32] Z. Bojarski, E. Łągiewka, *Rentgenowska analiza strukturalna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1995
- [33] Dokumentacja dyfraktometru Siemens D 5000
- [34] Featuring Quantum Design's magnetic property measurement system / dokumentacja SQUID MPMS QD XL-7.
- [35] Dokumentacja ESR Radioman
- [36] W. Kraus, G. Noltze, *2000 Powder Cell for Windows 2.4*, Federal Institute for Materials Research and Testing, Berlin, Niemcy
- [37] F. A. Schmidt, O. O. McMaters. *Journal of Less-Common Met.* **15**, (1968), 1-11
- [38] L. Skolozdra et.al *Dopov. Akad. Nauk Ukr. RSR, Seria B. Geol. Khim. Biol. Nauki*, **12**, (1986) 51
- [39] C. Shenton-Taylor, J. A. Duffy, J. W. Taylor, C. A. Steer, D. N. Timms, M. J. Cooper, L. V. Blaauw, *J. Phys.: Condens. Matter* **19**, (2007), 186208

- [40] P. Mohn, *Magnetism in the Solid State*, An Introduction, Springer, Berlin-Heidelberg, **134**, (2006), 139-145
- [41] E. Talik, J. Kusz, W. Hofmeister, M. Molak, M. Skutecka, M. Klimczak, *J. Alloys and Comp.* **423**, (2006), 47-51
- [42] K. Kaczmarska, J. Pierre, A. Ślebarski, A. Starczewska, *Journal of Magnetism and Magnetic Materials*, **127**, (1993), 151-158
- [43] E. Kwapulińska, K. Kaczmarska, A. Szytuła, *Journal of Magnetism and Magnetic Materials*, **73**, (1998), 65-68
- [44] K. Kaczmarska, E. Kwapulińska, J. *Less-Common Metals* **166**, (1990), 1-6
- [45] J. F. Schmith, D. A. Hansen, *Acta Crystallographica*, **19**, (1965), 1019-1024
- [46] A. E. Dwight, C. W. Himball, *Journal of the Less-Common metals* **127**, (1987) 179-182
- [47] J. W. Taylor, H. Capellmann, K.-U. Neumann, K. R. A. Ziebeck, *Eur. Phys. J. B* **16**, (2000), 233-239
- [48] M. J. Parsons, J. Crangle, K.-U. Neumann, K. R. A. Ziebeck, *Journal of Magnetism and Magnetic Materials*, **184**, (1998) 184-192
- [49] V. V. Romaka, D. Gignoux, D. Fruchart, L. Romaka, Yu. Gorelenko, *Journal of Alloys and Compounds*, **454**, (2008), 5-9
- [50] J. Jarosz, E. Talik, *Journal of Alloys and Compounds*, **317-318** (2007) 385-389
- [51] J. Jarosz, E. Talik, *Journal of Alloys and Compounds*, **423** (2006) 52-54
- [52] E. Talik, J. Kusz, W. Hofmeister, M. Matlak, M. Skutecka, M. Klimczak, *Journal of alloys and compounds*, **423** (2006) 47-51
- [53] E. Talik, M. Skutecka, J. Kusz, H. Böhm, J. Jarosz, T. Mydlarz, A. Winiarski, *Journal of Alloys and Compounds*, **325**, (2001), 42-49
- [54] E. Talik, M. Skutecka, J. Kusz, H. Böhm, J. Jarosz, T. Mydlarz, A. Winiarski, *Journal of Magnetism and Magnetic Materials*, **208**, (2000), 169-180
- [55] K. Łątka, E. A. Görlich, W. Chajec, R. Kmiec, A. W. J. Pacyna, *Journal of Alloys and Compounds*, **262-263**, (1997), 108-113
- [56] A. Ślebarski, A. Jezierski, S. Mähl, M. Neumann, G. Borstel, *Phys. Rev. B*, **56**, (1997), 7245-7254
- [57] V. V. Romaka, E. K. Hlil, L. Romaka, D. Fruchart, A. Horyn, *Chemistry of metals and alloys* **1**, (2008), 298-302

- [58] M.Skutecka, *Struktura elektronowa i własności magnetyczne monokryształów RTX (R-ziemia rzadka, T-metal przejściowy, X-metal sp)*, rozprawa doktorska pod kierunkiem prof dr hab.E.Talik, Katowice 2004
- [59] A.Szytuła, Yu.Tyvanchuk, Ya.Kalychak, A.Winiarski, B.Penc, A.Zarzycki, *Journal of Alloys and Compounds*, **442**, (2007), 279-281
- [60] Ł.Wasyłkowicz, A.Jeziński, A.Szytuła, B.Penc, *Materials Science-Poland*, **25**, (2007), 1229-1234
- [61] A.Szytuła, Ya.M.Kalychak, Yu.Tyvanchuk, B.Penc, A.Winiarski, *Materials Science-Poland*, **26**, (2008), 1061-1067
- [62] A.Jeziński et.al, *Journal of Alloys and Compounds*, **404-406**, (2005), 204-207
- [63] Einstein, A. & Ehrenfest, P. Quantentheoretische Bemerkungen zum Experiment von Stern und Gerlach. *Zeitschrift für Physik*, **11**, (1922), 31–34
- [64] J.W.C. de Vries, R.C. Thiel, K.H.J. Buschow, *J. Less-Common Met.* **111**, (1985), 313.
- [65] D.T.Adroja, S.K.Malik, *Physical Review B*, **45**, (1992), 779-785

Spis tabel i rysunków

Rozdział 1 Własności metali ziem rzadkich oraz ich związków

Rys.1.1	Widmo XPS pasma walencyjnego gadolinu	6
Rys.1.2	Przebieg zmian oddziaływań pomiędzy dwoma jonami w zależności od odległości R	8
Rys.1.3	Schemat zależności gęstości stanów elektronów $3d$ ze spinem w górę $N(E)\uparrow$ i w dół $N(E)\downarrow$ w skali energii dla trzech przypadków	10
Rys.1.4	Schematyczna ilustracja oddziaływania spin-orbita w atomach RE i antyferromagnetycznego oddziaływania między spinowymi momentami RE i TM	12
Rys.1.5	a) zależność $\chi(T)$ dla GdNiSn zmierzona w polu magnetycznym 3kOe; b) krzywa namagnesowania. Wykres w okienku pokazuje namagnesowanie do 150kOe w temperaturze 2 K	13
Rys.1.6	Zależność szerokości linii rezonansowej DH[Oe] od temperatury T[K] dla związków GdNiSn (a) oraz GdPdSn (b)	14
Rys.1.7	Przebieg oporu (a) i namagnesowania (b) dla związku GdNiIn	15
Rys.1.8	Zależność temperaturowa χ^1 oraz χ^{11} (1 i 20Oe) i podatność DC (1kOe) dla GdPdIn	16

Rozdział 2 Podstawy elektronowego rezonansu spinowego (ESR)

Rys.2.1	Precesja momentu magnetycznego $\underline{\mu}$ z częstotścią Larmora ω wokół stałego pola magnetycznego $\underline{H}_i$.	18
Rys.2.2.	Rozszczepienie najniższego poziomu energetycznego gadolinu (III) przez pole magnetyczne na 8 oddzielnych poziomów energetycznych	19
Rys.2.3	Rozszczepienie poziomu energetycznego atomu wodoru o $n=1$ w polu magnetycznym.	20
Rys.2.4	Rozszczepienie w polu jądra o spinie $I=1$ dla struktury nadsubtelnej	21
Rys.2.5	Krzywe Gaussa i Lorentza	23

Rozdział 3 Elektronowy rezonans spinowy (ESR) na zlokalizowanych momentach magnetycznych w metalach

Rys.3.1	Możliwe rodzaje oddziaływań pomiędzy układami spinów zlokalizowanych (S) oraz elektronów przewodnictwa (CE) z siecią (L) dla przypadku jonu Gd^{3+} .	27
---------	---	----

Rozdział 4 Techniki eksperymentalne

Rys.4.1	Schemat blokowy dyfraktometru polikrystalicznego	33
Rys.4.2	Schemat blokowy spektrometru mikrofalowego	36

Rozdział 5 Charakterystyka związków $Gd_{1-x}Y_xTM$ (T=Ni;Pd; M=Sn)

Rys.5.1	Struktura rombową typu TiNiSi	38
Rys.5.2	Dyfraktogram dla związku GdNiSn wraz z zaznaczonymi wskaźnikami płaszczyzn hkl .	39
Tab.1	Parametry sieciowe dla $Gd_{1-x}Y_xNiSn$	40
Rys.5.3	Zależność objętości komórki elementarnej od koncentracji gadolinu dla szeregu $Gd_{1-x}Y_xNiSn$.	41
Rys.5.4	Dyfraktogram dla związku GdPdSn i $Gd_{0.3}Y_{0.7}PdSn$ wraz z zaznaczonymi wskaźnikami płaszczyzn hkl .	42
Tab.2	Parametry sieciowe dla $Gd_{1-x}Y_xPdSn$.	43
Rys.5.5	Zależność parametrów sieci a , b i c od koncentracji gadolinu dla szeregu $Gd_{1-x}Y_xPdSn$	43
Rys.5.6	Zależność objętości komórki elementarnej od koncentracji gadolinu dla szeregu $Gd_{1-x}Y_xPdSn$.	44
Rys.5.7	Temperaturowa zależność podatności magnetycznej AC dla GdNiSn.	45

Rys.5.8 Zależność namagnesowania i odwrotności podatności magnetycznej w polu magnetycznym o indukcji $B=1\text{ T}$ dla GdNiSn	46
Rys.5.9 Temperaturowa zależność podatności magnetycznej AC dla $\text{Gd}_{0.1}\text{Y}_{0.9}\text{NiSn}$	47
Rys.5.10 Temperaturowa zależność namagnesowania i odwrotności podatności w polu $B=1\text{ T}$ dla $\text{Gd}_{0.1}\text{Y}_{0.9}\text{NiSn}$	47
Tab.3 Wartości uzyskane z temperaturowych zależności podatności i odwrotności podatności dla GdNiSn i $\text{Gd}_{0.1}\text{Y}_{0.9}\text{NiSn}$.	48
Rys.5.11 Zależność szerokości linii rezonansowej $DH[\text{Oe}]$ od temperatury dla GdNiSn .	49
Rys.5.12 Zależność szerokości linii $DH[\text{Oe}]$ od temperatury dla związków szeregu $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{NiSn}$.	50
Rys.5.13 a i b. Zależność parametru $b[\text{Oe/K}]$ od stężenia gadolinu w szeregu $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{NiSn}$.	50
Rys.5.14 Zależność czynnika g od stężenia Gd w badanym szeregu $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{NiSn}$.	51
Tab.4 Wartości obliczone na podstawie badań ESR dla szeregu $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{NiSn}$	52
Tab.5 Obliczone parametry ESR dla szeregu $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{NiSn}$	53
Rys.5.15 Zależność temperaturowa podatności AC z zaznaczoną temperaturą przejścia magnetycznego T_N równą 15.6 K dla GdPdSn	55
Rys.5.16 Zależność namagnesowania względem temperatury i odwrotności podatności dla GdPdSn w polu $B=1\text{ T}$.	55
Rys.5.17 Izotermy namagnesowania w okolicy przejścia magnetycznego dla GdPdSn .	
Rys.5.18 Pomiar zależności temperaturowej podatności magnetycznej AC dla związku o koncentracji gadolinu: $(1-x) = 0.8$.	56
Rys. 5.19 Namagnesowanie względem temperatury i odwrotność podatności DC w polu magnetycznym o indukcji $B=1\text{ T}$ dla $\text{Gd}_{0.8}\text{Y}_{0.2}\text{PdSn}$.	57
Rys.5.20 Izotermy namagnesowania dla temperatur $5\text{ K} \div 300\text{ K}$ dla $\text{Gd}_{0.8}\text{Y}_{0.2}\text{PdSn}$.	57
Rys.5.21 Zależność temperaturowa podatności magnetycznej AC dla $\text{Gd}_{0.5}\text{Y}_{0.5}\text{PdSn}$	58
Rys.5.22 Namagnesowanie w zależności od temperatury w polu B o indukcji 1 T oraz odwrotność podatności magnetycznej dla $\text{Gd}_{0.5}\text{Y}_{0.5}\text{PdSn}$.	59
Rys.5.23 Izotermy namagnesowania dla temperatur: $2\text{ K}, 5\text{ K}, 7\text{ K}, 8\text{ K}$ i 10 K oraz 100 K i 300 K dla $\text{Gd}_{0.5}\text{Y}_{0.5}\text{PdSn}$.	60
Rys.5.24 Zależność temperaturowa podatności magnetycznej AC dla związku o koncentracji gadolinu : $(1-x) = 0.3$.	61
Rys.5.25 Namagnesowanie odwrotność podatności w polu magnetycznym o indukcji $B=1\text{ T}$ dla $\text{Gd}_{0.3}\text{Y}_{0.7}\text{PdSn}$.	61
Rys.5.26 Izotermy namagnesowania dla temperatur $2\text{ K}, 4\text{ K}, 5\text{ K}$ i 6 K oraz 100 K i 300 K dla $\text{Gd}_{0.3}\text{Y}_{0.7}\text{PdSn}$	62
Rys.5.27 Zależność temperaturowa podatności AC dla związku o koncentracji gadolinu : $(1-x)=0.3$.	63
Rys.5.28 Namagnesowanie i odwrotność podatności magnetycznej w polu o indukcji $B = 1\text{ T}$ dla $\text{Gd}_{0.2}\text{Y}_{0.8}\text{PdSn}$.	63
Rys.5.29 Izotermy namagnesowania dla $\text{Gd}_{0.2}\text{Y}_{0.8}\text{PdSn}$ w temperaturach 2 K do 4 K oraz 200 K i 300 K .	64
Rys.5.30 Namagnesowanie w polu o indukcji $B=1\text{ T}$ dla związków o koncentracjach gadolinu: $(1-x) = 1; 0.8; 0.5; 0.3$ i 0.2 szeregu $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{PdSn}$.	64
Tab. 6 Parametry wyznaczone na podstawie badań magnetycznych zależności temperaturowej podatności i odwrotności podatności dla badanych próbek szeregu $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{PdSn}$.	65
Rys.5.31 Zależność $T_N[\text{K}]$ od koncentracji Gd dla szeregu $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{PdSn}$.	65
Rys.5.32 Zależność szerokości linii rezonansowej $DH[\text{Oe}]$ względem temperatury dla badanych związków szeregu $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{PdSn}$.	66
Rys.5.33 Zależność parametru $b[\text{Oe/K}]$ od stężenia Gd w badanym szeregu $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{PdSn}$.	67
Rys.5.34 Zależność czynnika g od stężenia Gd w badanym szeregu $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{PdSn}$	68
Tab. 7 Parametry wyznaczone na podstawie pomiarów ESR dla badanych związków szeregu $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{PdSn}$.	68
Tab.8 Parametr „wąskiego gardła” dla próbek szeregu $\text{Gd}_{1-x}\text{Y}_x\text{PdSn}$.	70

Rozdział 6 Charakterystyka związków $Gd_{1-x}Y_xTM$ ($T=Ni,Pd$; $M=In$)

Rys.6.1 Struktura krystaliczna ZrNiAl	73
Rys.6.2 Dyfraktogram dla związku GdNiIn i $Gd_{0.3}Y_{0.7}NiIn$ wraz z zaznaczonymi wskaźnikami płaszczyzn (hkl). W prawym górnym rogu pokazano dyfraktogramy dla obu związków w zakresie $2\theta = 25-40$.	75
Tab.9 Parametry sieciowe dla $Gd_{1-x}Y_xNiIn$	75
Rys.6.3 Zależność objętości komórki elementarnej od koncentracji gadolinu dla $Gd_{1-x}Y_xNiIn$.	76
Rys.6.4 Dyfraktogram dla związku $Gd_{0.3}Y_{0.7}PdIn$ wraz z zaznaczonymi wskaźnikami płaszczyzn (hkl).	77
Tab.10 Stałe sieci dla $Gd_{1-x}Y_xPdIn$	
Rys.6.5 Zależność objętości komórki elementarnej od koncentracji gadolinu w związku dla $Gd_{1-x}Y_xPdIn$.	78
Rys.6.6 Zależność temperaturowa podatności magnetycznej AC dla związku GdNiIn.	80
Rys.6.7 Zależność namagnesowania względem temperatury i odwrotność podatności w polu magnetycznym o indukcji $B=1T$ dla GdNiIn.	81
Rys.6.8 Izotermy namagnesowania dla związku GdNiIn	82
Rys.6.9 Krzywe Arrota dla GdNiIn w zakresie temperatur: 80K, 90K, 100K i 110K wraz z wyraźnie zaznaczoną krzywą w 90K (czerwona z czarną linią, aby pokazać, że to przechodząca w zerze linia prosta).	83
Rys.6.10 Temperaturowa zależność podatności AC dla związku o koncentracji gadolinu: $(1-x)=0.8$.	84
Rys.6.11 Zależność namagnesowania względem temperatury i odwrotność podatności w polu magnetycznym o indukcji $B=1T$ dla $Gd_{0.8}Y_{0.2}NiIn$.	
Rys.6.12 Izotermy namagnesowania dla temperatur: 2K, 5K, 55K, 65K i 75K oraz 100K, 200K, 300K dla $Gd_{0.8}Y_{0.2}NiIn$	85
Rys.6.13 Krzywe Arrot w temperaturach: 65K, 70K oraz 75K dla $Gd_{0.8}Y_{0.2}NiIn$ wraz z połączeniem linią prostej przechodzącej w zerze dla temperatury $T_c=70K$.	86
Rys.6.14 Temperaturowa zależność podatności AC dla związku $Gd_{0.5}Y_{0.5}NiIn$.	86
Rys.6.15 Zależność namagnesowania względem temperatury i odwrotność podatności w polu magnetycznym o indukcji $B=1T$ dla związku $Gd_{0.5}Y_{0.5}NiIn$.	87
Rys.6.16 Izotermy namagnesowania w temperaturach 2K, 35K, 40K, 50K, 60K, 140K i 240K dla związku $Gd_{0.5}Y_{0.5}NiIn$.	88
Rys.6.17 Krzywe Arrot dla temperatur od 40K do 60K dla związku $Gd_{0.5}Y_{0.5}NiIn$.	
Rys.6.18 Wykres temperaturowej zależności podatności magnetycznej dla badanych związków szeregu $Gd_{1-x}Y_xNiIn$ o koncentracjach gadolinu: $(1-x)=1; 0.8$ i 0.5 .	89
Tab.11 Parametry oszacowane dla $Gd_{1-x}Y_xNiIn$ podczas pomiarów magnetycznych	
Rys.6.19 Zależność temperaturowa podatności magnetycznej AC dla GdPdIn	91
Rys.6.20 Zależność namagnesowania względem temperatury i odwrotność podatności w polu magnetycznym o indukcji $B=1T$ dla GdPdIn.	91
Rys.6.21 Izotermy namagnesowania dla temperatur: 10K, 50K, 90K, 95K, 100K, 120K, 200K i 300K dla GdPdIn	92
Rys.6.22 Krzywe Arrota dla związku GdPdIn w temperaturach: 90K, 100K i 120K - w okolicy przejścia magnetycznego.	93
Rys.6.23 Zależność temperaturowa podatności magnetycznej AC dla $Gd_{0.8}Y_{0.2}PdIn$.	94
Rys.6.24 Zależność namagnesowania względem temperatury i odwrotność podatności w polu magnetycznym o indukcji $B=1T$ dla $Gd_{0.8}Y_{0.2}PdIn$.	94
Rys.6.25 Izotermy namagnesowania dla temperatur: 2K, 30K, 75K, 77K, 79K, 81K, 83K, 85K oraz 150K i 300K dla $Gd_{0.8}Y_{0.2}PdIn$.	95
Rys.6.26 Krzywe Arrot wokół temperatury przejścia dla $Gd_{0.8}Y_{0.2}PdIn$.	96
Rys.6.28 Zależność temperaturowa namagnesowania i odwrotności podatności w polu magnetycznym o indukcji $B=1T$ dla $Gd_{0.5}Y_{0.5}PdIn$.	97
Rys.6.29 Izotermy namagnesowania dla temperatur: 2K, 51K do 59K (zagęszczone w okolicy temperatury przejścia) oraz 200K dla $Gd_{0.5}Y_{0.5}PdIn$.	98
Rys.6.30 Krzywe Arrot wokół temperatury przejścia dla temperatur: 52K, 54K, 55K, 56K i 57K dla $Gd_{0.5}Y_{0.5}PdIn$.	98

Rys.6.31 Zbiorczy wykres zależności podatności magnetycznej od temperatury dla koncentracji gadolinu: $(1-x)=1; 0.8$ i 0.5 dla badanych związków z szeregu $Gd_{1-x}Y_xPdIn$.	99
Tab.12 Parametry oszacowane dla $Gd_{1-x}Y_xPdIn$ podczas pomiarów	100
6.32 a i b. Zależności szerokości linii rezonansowej $DH[Oe]$ w zależności od temperatury dla związków $GdNiIn$ i $GdPdIn$	101
Rys.6.33 Linie rezonansowe dla $GdNiIn$ (a) i $GdPdIn$ (b) w wybranych temperaturach.	102
Rys.6.34 a i b $Gd_{1-x}Y_xNiIn$ i $Gd_{1-x}Y_xPdIn$ zależności szerokości linii $DH [Oe]$ od temperatury dla analizowanych związków dla porównania przedstawiono na zbiorczych rysunkach	102
Tab.13 Parametry wyznaczone na podstawie pomiarów ESR dla badanych związków $Gd_{1-x}Y_xNiIn$ i $Gd_{1-x}Y_xPdIn$ (a) i (b).	103
Rys.6.35 a – $Gd_{0.5}Y_{0.5}NiIn$; Rys.6.35 b - $Gd_{0.5}Y_{0.5}PdIn$ Linie rezonansowe dla związków o 50% zawartości gadolinu dla temperatur: 296K; około 276K; 218K; 165K i 117K.	104

Rozdział 7 Podsumowanie i dyskusja uzyskanych wyników dla szeregów $Gd_{1-x}Y_xTM$ ($T=Ni, Pd; M=Sn, In$)

Rys.7.1 Obliczenia struktury elektronowej dla związków $GdNiSn$ i $YNiSn$	110
Rys.7.2 Pasma walencyjne dla związku $GdPdSn$	111
Rys.7.3 Pasma walencyjne dla związku $GdPdIn$	114
Rys.7.4 Porównanie pasma walencyjnego dla związków $GdTAI$ ($T=Ni, Cu$ i Co)	115
Rys.7.5 Porównanie pasm walencyjnych dla związków $GdPdX$ ($X=In, Ga, Al, Sn, Ge, Si$)	118
Rys.7.6 Obliczenia struktur elektronowych dla $LaNiSn$ i $LaNiIn$	121